

NINOVE BURCHTSTRAAT TOERISTISCH CENTRUM ARCHEOLOGIE NOTA

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING VOOR STREEKONTWIKKELING IN
ZUID-OOST-VLAANDEREN

GENTSESTEENWEG 1 B
9520 SINT-LIEVENS- HOUTEM
TEL 053 64 65 20

INFO@SO-LVA.BE
WWW.SO-LVA.BE

NINOVE BURCHTSTRAAT TOERISTISCH CENTRUM

ARCHEOLOGIENOTA – 2022E386

ARNE DE GRAEVE

DOSSIERSAMENSTELLING

Arne De Graeve

PROJECT

Ninove Burchtstraat Toeristisch Centrum – Archeologienota (bureauonderzoek)

Projectcode:2022E386

Projectnaam: 22-NIN-BSTC

SOLVA Archeologierapport nr. 239

OPDRACHTHOUDER

SOLVA

Projectteam: Archeologie

Gentsesteenweg 1B

9520 SINT-LIEVENS-HOUTEM

Tel: 053/64 65 20

info@so-lva.be

BEWAARPLAATS ARCHEOLOGISCH ENSEMBLE

Erkend onroerend erfgoeddepot SOLVA archeologisch depot p/a Industrielaan 25b

9320 EREMBODEGEM

Tel: 053/64 65 36

archeologie@so-lva.be

WETTELIJK DEPOTNUMMER

D/2022/12.857/14

Kaft: Uitsnede uit de kaart van Philippe De Deyn (1662). ©RA GENT, Abdij Ninove, 921.

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOLVA. Alle foto's, tenzij anders vermeld: © SOLVA.

INHOUDSTAFEL

1.1	PLANMATIGE CONTEXT	7
1.2	WETTELIJK KADER	7
1.3	VRAAGSTELLING	7
1.4	ONDERZOEKSMETHODE	7
1.5	RESULTATEN	8
2.1	BESCHRIJVEND GEDEELTE	9
2.2	ASSESMENTRAPPORT	24
3.1	LITERATUUR	85
3.2	WEBSITES	86

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1. Topografische kaart met weergave van het projectgebied.	9
Figuur 2. Detail van de topografische kaart met weergave van het projectgebied.	10
Figuur 3. Kadasterkaart met weergave van het projectgebied.	10
Figuur 4. Opname van googlestreetview met approximatieve aanduiding van het projectgebied. Bron google.streetview.com genomen op 1/06/2022.	11
Figuur 5. Kelderplannen van de voormalige OCMW-site. Het projectgebied is weergegeven in het blauw. In de oostelijke hoek van de aanbouw ligt een kelder. © Stad Ninove.	12
Figuur 6. Af te breken volume. Met aanduiding van de dwarsdoorsneden. © DAT Architectenbureau.	14
Figuur 7. Grondplan van de geplande bijbouw met aanduiding van de dwarsdoorsneden. © DAT Architectenbureau.	15
Figuur 8. Lengtedoorsnede op de bestaande toestand met zicht op de kapel en het bijgebouw achter de kapel. © DAT Architectenbureau.	16
Figuur 9. Lengtedoorsnede op de geplande toestand met zicht op de kapel en het bijgebouw achter de kapel. © DAT Architectenbureau.	16
Figuur 10. Dwarsdoorsnede van de bestaande toestand ter hoogte van het koor van de kapel. © DAT Architectenbureau.	17
Figuur 11. Dwarsdoorsnede van de geplande toestand ter hoogte van het koor van de kapel. © DAT Architectenbureau.	17
Figuur 12. Ontworpen toestand voor de rioleringen en regenwatervoorzieningen. © DAT Architectenbureau.	18
Figuur 13. Geplande toestand gelijkvloers. © DAT Architectenbureau.	19
Figuur 14. Dwarsdoorsnede op de geplande toestand ter hoogte van het koor van de kapel. © DAT Architectenbureau.	20
Figuur 15. Lengtedoorsnede op de geplande toestand (voorgond) en de hospitaalkapel (achtergrond).	20
Figuur 16. Impressie vanuit het zuiden op het geplande nieuwe bijgebouw van de toeristische dienst van Ninove. © DAT Architectenbureau.	21
Figuur 17. Render van het nieuwe bijgebouw van de toeristische dienst van Ninove, gezien vanuit het zuiden. © DAT Architectenbureau.	21
Figuur 18. Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied.	25
Figuur 19. Gewestplan met weergave van het projectgebied.	26
Figuur 20. Quartairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied.	28
Figuur 21. Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied.	28
Figuur 22. Kadasterkaart uit 2015 met aanduiding van de huidige Denderloop (donkerblauw) en de waterlopen (lichtblauw) volgens de van Deventerkaart (ca. 1550). Bron: FOD Financiën, eigen bewerking. Het projectgebied is weergegeven in het rood.	30
Figuur 23. Kadasterkaart uit 2015 met aanduiding van de huidige Denderloop (donkerblauw) en de waterlopen (lichtblauw) volgens de kaart van Sanderus (ca. 1641). Bron: FOD Financiën, eigen bewerking. Het projectgebied is weergegeven in het rood.	31
Figuur 24. Detail van de kadasterkaart uit 2015 met aanduiding van de huidige Denderloop (donkerblauw) en de waterlopen (lichtblauw) volgens de pentekening van De Deyn (ca. 1662). Bron: FOD Financiën, eigen bewerking. Het projectgebied is weergegeven in het rood.	32
Figuur 25. Detail van de kadasterkaart uit 2015 met aanduiding van de huidige Denderloop (donkerblauw) en de waterlopen (lichtblauw) volgens de kaart van Ferraris (ca. 1777). Bron: FOD Financiën, eigen bewerking. Het projectgebied is weergegeven in het rood.	33
Figuur 26. Detail van de kadasterkaart uit 2015 met aanduiding van de huidige Denderloop (donkerblauw) en de waterlopen (lichtblauw) volgens de Popp kaart (ca. 1841-1879). Bron: FOD Financiën, eigen bewerking. Het projectgebied is weergegeven in het rood.	34
Figuur 27. Digitaal hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied.	35
Figuur 28. Detailopname van het DTM met aanduiding van de hoogteassen.	36
Figuur 29. Hoogteprofiel NW-ZO.	36
Figuur 30. Hoogteprofiel ZW-NO.	36
Figuur 31. Potentiële bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied.	37
Figuur 32. Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied.	37
Figuur 33. Bodemassociatiekaart met aanduiding van het projectgebied.	38
Figuur 34. Bodemgebruikskaart met aanduiding van het projectgebied.	39
Figuur 35. Bodembedekkingskaart (ruim) met weergave van het projectgebied.	40
Figuur 36. Bodembedekkingskaart (detail) met weergave van het projectgebied.	40
Figuur 37. Luchtfoto uit 2020 met aanduiding van het projectgebied.	41
Figuur 38. Luchtfoto uit 2013 met aanduiding van het projectgebied.	41
Figuur 39. Lokalisatie van de proefputten tijdens het vooronderzoek voor het masterplan voor de OCMW-site in 2014. Het huidige projectgebied is in het rood omgeven. De bruine contouren zijn de gesloopte OCMW-gebouwen.	42
Figuur 40. Grondplan A van proefput 7.	43
Figuur 41. Grondplan A van proefsleuf 3.	46
Figuur 42. Profiel 1 in proefsleuf 3.	49
Figuur 43. Onderste deel van profiel 1 in proefsleuf 3.	50

Figuur 44. Grondplan A van proefput 4.	51
Figuur 45. Grondplan B van proefput 4.	51
Figuur 46: grondplan C van proefput 4.	52
Figuur 47. Grondplan A van proefput 5.	56
Figuur 48. Detail van de Atlas der Buurtwegen met aanduiding (rode pijl) van de woning die vermoedelijk deels werd aangesneden in proefput 5.	60
Figuur 49. Ontwikkeling van Ninove volgens H. Vangassen en G. Vande Winkel. (bron: Google maps) 1: De Nederwijk; 2: Villa Neonifio (8ste-9de eeuw); 3: Halvekringversterking (9de-10de eeuw); 4: Uitbreiding langs de Bever- en Burchtstraat (11de-12de eeuw); 5: Motte kasteel (omstreeks 1100); 6: Abdij (1157); 7: Uitbreiding en bouw stadswal (13de en 14de eeuw). Het projectgebied is aangeduid met een zwarte ster.	62
Figuur 50. Ontwikkeling van Ninove volgens D. Van de Perre. (bron: Google maps) 1: De Nederwijk en de villa Neonifio (8ste-9de eeuw); 2: Halvekringversterking (9de-10de eeuw); 3: Uitbreiding langs de Bever- en Burchtstraat (11de-12de eeuw); 4: Mottekasteel (omstreeks 1100); 5: Abdij (1157); 6: Uitbreiding en bouw stadswal (13de en 14de eeuw). Het projectgebied is aangeduid met een zwarte ster.	62
Figuur 51. Foto van een gedeelte van het plan van het O.-L.-V. hospitaal uit 1783 met aanduiding van de voornaamste elementen (foto: Dirk Van de Perre).	65
Figuur 52. Vooraanzicht van het O.-L.-V. hospitaal zoals afgebeeld op de kaart uit 1783 (foto: Dirk Van de Perre).	66
Figuur 53. Van Deventerkaart (ca. 1550) met weergave van het projectgebied. Bron: KBR. Aanduiding projectgebied door de auteurs.	69
Figuur 54. Detail van de Van Deventerkaart (ca. 1550) met weergave van het projectgebied. Bron: KBR. Aanduiding projectgebied door de auteurs.	69
Figuur 55. Uitsnede van Sanderus' Flandria Illustrata met aanduiding van het projectgebied (bron: lib.ugent.be).	70
Figuur 56. Detail van de Sanderuskaart met aanduiding van het projectgebied. (bron: lib.ugent.be).	70
Figuur 57. Uitsnede uit de kaart van De Deyn (1644-1645) met aanduiding van het projectgebied. (bron: RA GENT, Abdij Ninove, 921).	71
Figuur 58. Detail van de kaart van De Deyn (1644-1645) met aanduiding van het projectgebied. (bron: RA GENT, Abdij Ninove, 921).	71
Figuur 59. Uitsnede uit de Villaretkaat (1745-1748) met aanduiding van het projectgebied.	72
Figuur 60. Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.	73
Figuur 61. Detail van de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.	73
Figuur 62. Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen met weergave van het projectgebied.	74
Figuur 63. Detail van de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.	74
Figuur 64. Uitsnede uit de Vandermaelenkaart met aanduiding van het projectgebied.	75
Figuur 65. Uitsnede uit de Poppkaart met weergave van het projectgebied.	76
Figuur 66. Detail van de Poppkaart met weergave van het projectgebied.	76
Figuur 67. Luchtfoto uit 1971 met weergave van het projectgebied.	77
Figuur 68. Luchtfoto uit 1990 met weergave van het projectgebied.	78
Figuur 69. Luchtfoto uit 2020 met weergave van het projectgebied.	78
Figuur 70: Aanduiding van de Hospitaalkapel op de CAI (bron: AGIV, digitaal aangemaakt op 05/07/2021).	80

LIJST VAN FOTO'S

Afbeelding 1. Grondplan A in proefput 7.	44
Afbeelding 2. Profiel YZ in proefput 7.	44
Afbeelding 3. Vondsten uit PS7-8.	45
Afbeelding 4. Vondsten uit de ophogingslaag PS7-17.	45
Afbeelding 5. Vondsten uit de ophogingslaag PS3-1 (lokaal rood gedraaid aardewerk en steengoed met engobe/zoutglazuur).	47
Afbeelding 6. Vondsten uit de ophogingslaag PS3-3 (lokaal rood gedraaid aardewerk, steengoed met engobe/zoutglazuur en Majolica).	47
Afbeelding 7. Vondsten uit de ophogingslaag PS3-4 (lokaal rood gedraaid aardewerk, steengoed met engobe/zoutglazuur, steengoed type Siegburg en lokaal grijs gedraaid aardewerk).	48
Afbeelding 8. Vondsten uit de ophogingslaag PS4-4.	53
Afbeelding 9. Vondsten uit de ophogingslaag PS4-6.	53
Afbeelding 10. Vondsten uit de ophogingslaag PS4-7.	54
Afbeelding 11. Profiel XY in proefput 4 met aanduiding van de muur- en vloerresten.	55
Afbeelding 12. Vondsten uit het puinpakket PS4-11.	55
Afbeelding 13. Zicht op de kelder in proefput 5.	57
Afbeelding 14. Zicht op de trap in proefput 5.	57
Afbeelding 15. Profiel WX in de noordoostelijke hoek van proefput 5.	58
Afbeelding 16. Vondsten uit de ophogingslagen PS5-14 (links) en PS5-17 (rechts).	58
Afbeelding 17. Coupe AB op de keldervloer in proefput 5; aan de rechterzijde is een gegolfde dakpan zichtbaar die deel uitmaakte van een drainagesysteem.	59
Afbeelding 18. Vondsten uit de middeleeuwse ophogingslaag PS5-20.	59
Afbeelding 19. Profiel 2AB in proefput 2.	60

Afbeelding 20. Foto van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal met zicht op het weeshuis, ca. 1904.....	66
Afbeelding 21. Foto's van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal, ca. 1904 (bron: www.madeindenderland.be).....	67

LIJST VAN BIJLAGES

NUMMER BIJLAGE	ONDERWERP	AANMAAKSCHAAL	AANMAAKDATUM	BRONVERMELDING
BIJLAGE 1	Bestaande toestand, ontworpen toestand en dwarsprofielen van het projectgebied			DAT-architecten
BIJLAGE 2				
BIJLAGE 3				
BIJLAGE 4				
BIJLAGE 5				

1 SAMENVATTING

1.1 PLANMATIGE CONTEXT

De stad Ninove wenst een nieuwbouw te realiseren naast de Hospitaalkapel in de Burchtstraat. Het projectgebied ligt binnen een zone die steeds deel uitmaakte van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal. De historiek en gebruiksgeschiedenis van de terreinen zijn dus onlosmakelijk verbonden met de evolutie die deze instelling heeft doorgemaakt. Dit nieuwe gebouw zal het nieuwe toeristische centrum van Ninove huisvesten. Om deze bouw te realiseren wordt het bestaande volume afgebroken. Het nieuwe gebouw wordt voor het grootste gedeelte in opbouw gerealiseerd om zo hetzelfde vloerniveau te kunnen aanhouden als binnenin de hospitaalkapel. De funderingen voor het nieuwe gebouw komen op dezelfde plaats te liggen als de funderingen van het huidige gebouw, nadat deze uitgebroken zijn. Voor de ingang van het nieuwe toeristische centrum worden een septische put en regenwaterput aangelegd. De overloop van de regenwaterput gaat via infiltratiekratten in de grond. In deze zone zal de ondergrond tot op grote diepte intens geroerd worden.

1.2 WETTELIJK KADER

De zone bevindt zich binnen een beschermde archeologische site of archeologische zone. Bovendien bedraagt de oppervlakte van het projectgebied meer dan 300 m² en de ingreep in de bodem meer dan 100 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen** voor de bouw van het nieuwe toeristische centrum. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.¹

1.3 VRAAGSTELLING

Het projectgebied bevindt zich **binnen een historische kern** en wordt dus gekenmerkt door een **hoge dichtheid aan historische bebouwing**. De vraagstelling in dit geval richt zich vooral op de stedelijke historiek van het terrein, de gebruiksgeschiedenis en de impact van de geplande werken. Dit bureauonderzoek gaat na of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

Het doel is informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het omliggende stadsweefsel, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Er wordt nagegaan of verder archeologisch (voor)onderzoek nodig is op basis van de huidige gegevens.

1.4 ONDERZOEKSMETHODE

Het uitgevoerde vooronderzoek omvatte een **bureauonderzoek**. Daartoe is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbaar gegeorefereerd kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden. Om de bodemopbouw in en rond het projectgebied te evalueren kon gebruik gemaakt worden van de resultaten van eerder uitgevoerd vooronderzoek.

---

¹ Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0 van 1 april 2019.

1.5 RESULTATEN

De stad Ninove wenst een **nieuwbouw** te realiseren naast de **Hospitaalkapel** in de **Burchtstraat**. Dit nieuwe gebouw zal het toeristische centrum van Ninove huisvesten. Het projectgebied ligt **binnen een zone** die steeds deel uitmaakte van **het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal** waardoor de **historiek** en **gebruiksgeschiedenis** van de terreinen dus **onlosmakelijk verbonden** zijn met **de evolutie** die deze **instelling** heeft doorgemaakt.

Het gebied waar de projectgebied gelegen is werd in de loop van de 11de en 12de eeuw geleidelijk aan bebouwd. De Burchtstraat vormde vanaf het begin van de 12de eeuw een belangrijke verbindingssas tussen de burcht op de rechteroever van de stad, en het centrum van de stad. Tijdens de 13de en 14de eeuw werden nieuwe stadswallen gebouwd en verder uitgebreid. Het projectgebied kwam hierbij ook binnen de stadsafbakening te liggen.

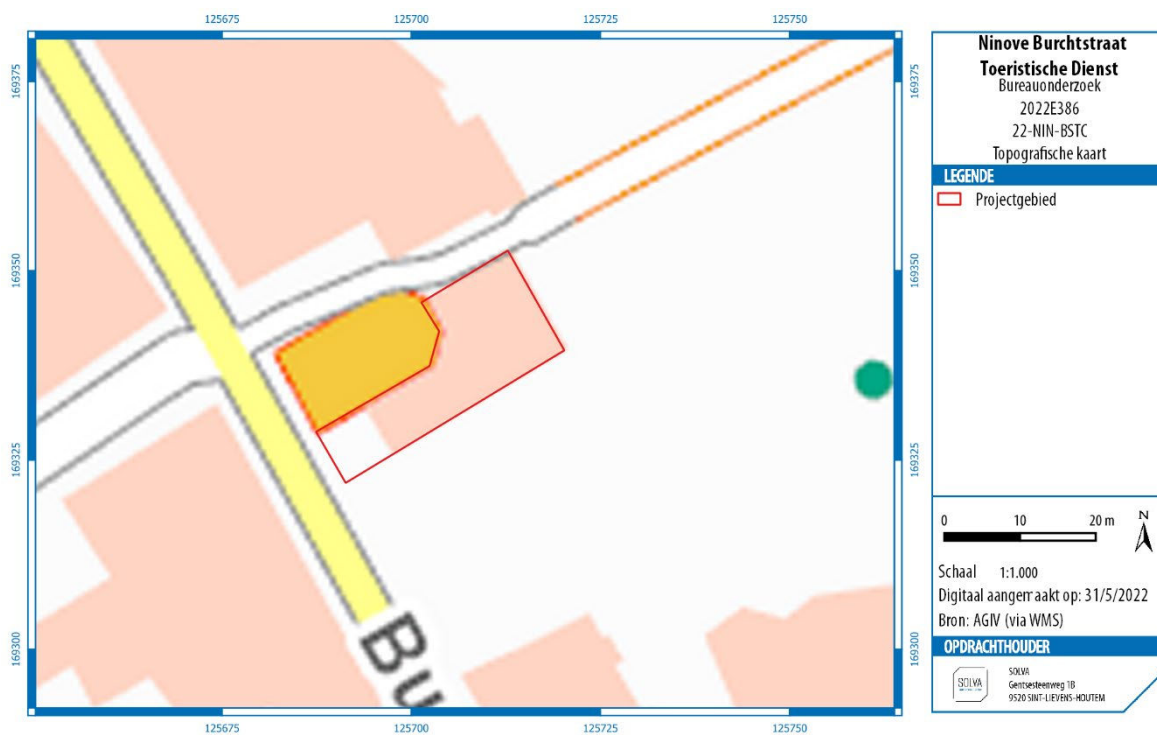
Het hospitaal werd in de loop van de 13de eeuw opgericht langs de Burchtstraat, en zal in de loop der eeuwen tal van wijzigingen ondergaan. In 1763 bouwt men een nieuwe, en tevens ook de huidige, Hospitaalkapel. Kort nadien, in 1775/6, wordt ook de rest van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal opnieuw gebouwd. Een plan van de site uit 1783 toont op de plaats van het projectgebied een binnenkoer, een sacristie, een oratorium en een begraafplaats (achter de kapel). Kort nadien, op het einde van de 18de eeuw wordt het klooster overgedragen aan de stad en (een voorloper van) het OCMW. In de 19de eeuw wordt tegen de kapel een gebouw gezet dat onderdak gaf aan de burelen van het ziekenhuis. In 1940 worden de oude gebouwen van het hospitaal afgebroken. In de jaren 1960 wordt op de locatie een nieuw bouwwerk opgetrokken dat onderdak gaf aan een ziekenhuis en ouderentehuis. Dit gebouw werd in 2012 afgebroken, met uitzondering van de bijbouw die nu nog op het projectgebied staat.

Om de nieuwbouw te realiseren wordt het bestaande volume afgebroken. Dit volume staat op de plaats waar volgens het plan uit 1783 een sacristie, een oratorium en een begraafplaats gelegen zijn. Het nieuwe gebouw wordt voor het grootste gedeelte in opbouw gerealiseerd om zo hetzelfde vloerniveau te kunnen aanhouden als binnenin de hospitaalkapel. De funderingen van het oude gebouw worden uitgebroken om plaats te maken voor de nieuwe funderingen, die immers op dezelfde plaats komen te liggen. Onder de nieuwbouw worden rioleringen en een liftput uitgegraven.. Na de sloop van het huidige gebouw zal de vloer vooral in opbouw gerealiseerd worden. De verstoring in deze zone zal vooral komen van de liftput (tot 1,17 cm onder maaiveld) en de aanleg van de rioleringsbuizen (30-50 cm onder de onderkant van de vloerplaat).

Proefputten rond het projectgebied tonen aan dat deze achterliggende zone waarop het gebouw zal worden opgetrokken in de 17de-18de eeuw intensief (tot wel 3 m onder het huidige loopoppervlak) is opgehoogd, wellicht om de oorspronkelijke topografie van het terrein weg te werken. Historische kaarten tonen immers een oude Denderarm op korte afstand van het onderzoeksterrein. Mogelijk staan de nivelleringswerken in relatie tot de nieuwbouwwerken in de 2de helft van de 18de eeuw. De archeologische verwachting in deze zone is eerder laag door de beperkte ingreep in de bodem en de vermoedelijke aanwezigheid van dikke ophogingspakketten. Wel kunnen er nog muren van oudere bouwfases aanwezig zijn. Het plan uit 1783 toont achter de kapel een begraafplaats. De begraving zal dus jonger zijn dan de ophoging, en kan dus nog bewaard zijn. Het is niet duidelijk in hoeverre de bestaande bebouwing deze begraafplaats al dan niet heeft verstoord.

Voor de ingang van het nieuwe toeristische centrum (aan de Burchtstraat) worden een septische put, een regenwaterput en infiltratiekragen aangelegd. In deze zone zal de ondergrond tot op grote diepte intens geroerd worden. Een proefput op deze locatie toont aan dat in deze zone relictten van de middeleeuwse stadsuitbreiding terug te vinden zijn. De geplande bodemingrepen maken het aannemelijk en zelfs waarschijnlijk dat er in deze zone, middeleeuwse bewoningssporen zullen aangetroffen worden.

Figuur 2. Detail van de topografische kaart met weergave van het projectgebied.

Figuur 3. Kadasterkaart met weergave van het projectgebied.

2.1.1 AANLEIDING VOOR DE OPMAAK VAN DE ARCHEOLOGIENOTA

De zone bevindt zich binnen een beschermde archeologische site of archeologische zone. Bovendien bedraagt de oppervlakte van het projectgebied meer dan 300 m² en de ingreep in de bodem meer dan 100 m².

Derhalve diende in uitvoering van **art. 5.4.1 3°** van het Onroerend Erfgoeddecreet d.d.12 juli 2013, een archeologienota te worden opgesteld ten behoeve van het indienen van de **omgevingsvergunning** voor **stedenbouwkundige handelingen** voor de bouw van het nieuwe toeristische centrum. Er zijn voor dit dossier geen vrijstellingen van toepassing op bovenvermeld artikelnummer.²

2.1.2 BESCHRIJVING VAN DE GEPLANEDE WERKEN

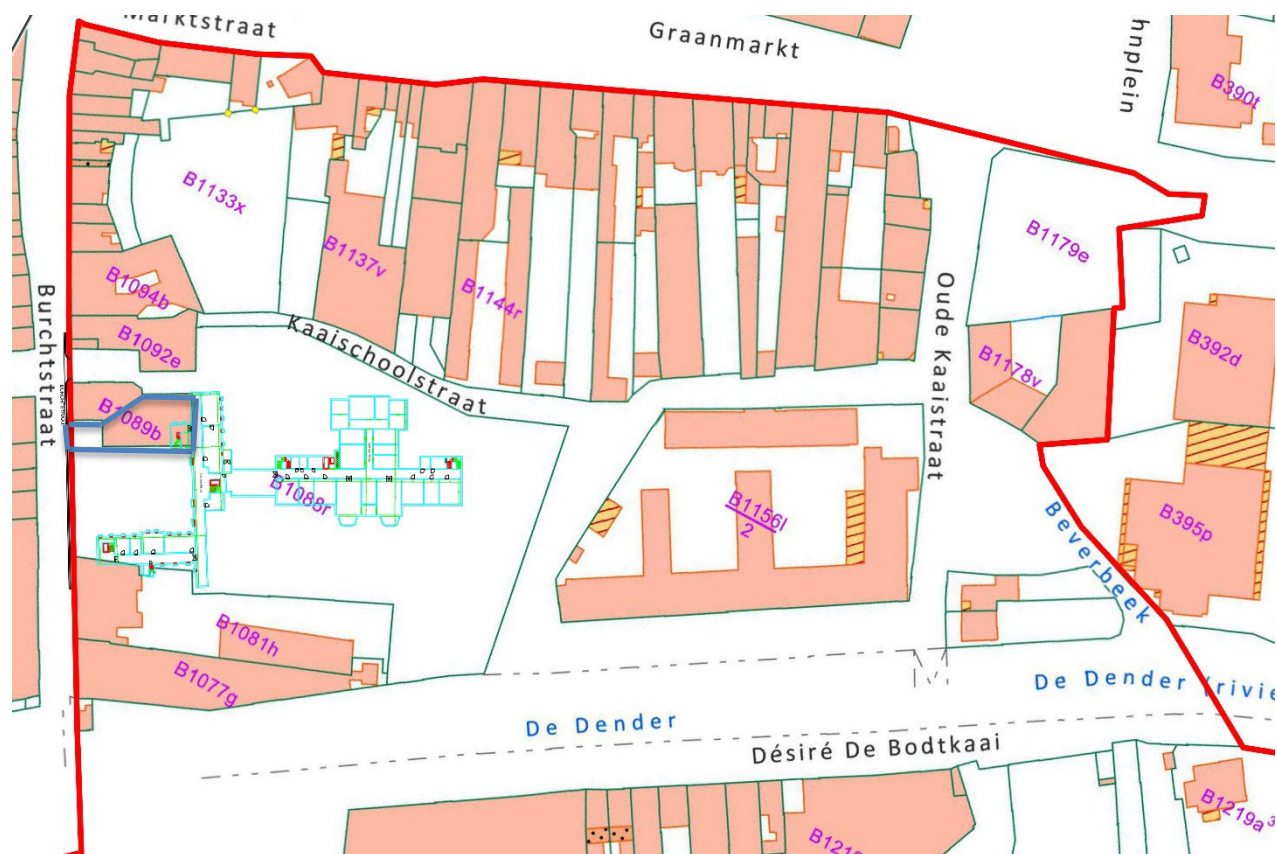
2.1.2.1 DE BESTAANDE TOESTAND

Momenteel is het grootste deel van het projectgebied ingenomen door een bestaand dienstgebouw, dat als enige nog overblijft van de recent gesloopte voormalige OCMW gebouwen die in het 3de kwart van de 20ste eeuw werden opgetrokken op de voormalige hospitaalsite (Figuur 4). Het bestaande volume zal worden gesloopt en binnen de bestaande contouren vervangen worden door de nieuwe bouw. Op basis van bouwplannen van de voormalige OCMW-site blijkt er in de oostelijke hoek van de huidige aanbouw een kelder te zitten (Figuur 5). De zone voor het bestaande gebouw is verhard en momenteel in gebruik als voetpad en parking.

Figuur 4. Opname van googlestreetview met approximatieve aanduiding van het projectgebied. Bron google.streetview.com genomen op 1/06/2022.

² Het uit te voeren archeologisch onderzoek valt onder de toepassing van het Onroerend Erfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Besluit van de Vlaamse regering van 16 mei 2014 betreffende de uitvoering van het Onroerend Erfgoeddecreet, gewijzigd bij besluit van de Vlaamse regering van 4 december 2015 en de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en de rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4.0 van 1 april 2019.

Figuur 5. Kelderplannen van de voormalige OCMW-site. Het projectgebied is weergegeven in het blauw. In de oostelijke hoek van de aanbouw ligt een kelder. © Stad Ninove.

2.1.2.2 DE ONTWERPEN TOESTAND

Zie Figuur 9, Figuur 11, Figuur 12, Figuur 16 en bijlage 1 voor grondplannen en profielen van de ontworpen toestand voor het nieuwe bijgebouw van de Dienst Toerisme.

De Stad Ninove wenst een nieuw bijgebouw te realiseren voor de Dienst Toerisme, vlak aan de Hospitaalkapel in de Burchtstraat.³ Het projectgebied waarbinnen deze realisatie zal gebeuren is 363 m² groot. De nieuwbouw zal uit twee verdiepen bestaan en zal een onthaalruimte, balie, sanitaire voorzieningen, keuken en bureaus hebben op het gelijkvloers. Op de eerste verdieping is een grote tentoonstellingsruimte, een vergaderzaal en een grote berging te vinden. De verdiepingen zijn toegankelijk via een trap en een lift. Voor de richthoogte van het nieuwe bijgebouw is gekeken naar het vloerniveau van de hospitaalkapel. Men heeft het koor van de hospitaalkapel als nulpunt genomen, waartegen de andere vloerniveaus zijn uitgezet. Het ontwerp is zo opgebouwd dat het volledige bijgebouw op dezelfde vloerpas komt te liggen als het koor van de kapel.

Voorafgaand aan de start van de werken worden de bestaande bijgebouwen gesloopt (Figuur 6). Dit gaat ongeveer om een oppervlakte van 307,1 m². Het nieuwe gebouw komt binnen de bestaande contouren van het oude gebouw te liggen, maar zal met een bruto vloeroppervlak van 253,7 m² iets kleiner zijn. Zowel aan de noordelijke en zuidelijke langszijde wordt een toegang voorzien voor rolstoelgebruikers (Figuur 7).

Momenteel ligt de vloerpas van het bijgebouw achter de kapel (ten oosten) 7 centimeter lager dan het koor van de kapel (Figuur 8). In de nieuwe realisatie zal dit aangepast worden zodat het vloerniveau van de nieuwe bijbouw op dezelfde hoogte komt te liggen als het koor van de kapel. De funderingen komen op dezelfde plaats te liggen als de oude, maar zullen een stuk dieper gaan dan de funderingen van het OCMW bijgebouw. Het exacte funderingssysteem en de dimensionering van de structurele elementen zijn momenteel nog niet gekend, aangezien deze nog moeten bepaald worden door de ingenieur stabiliteit op

³ De plannen zijn ter beschikking gesteld door de Stad Ninove en DAT-architectenbureau.

basis van grondsonderingen. De oude funderingen zullen worden verwijderd, om plaats te maken voor de nieuwe funderingen volgens de voorschriften van de ingenieur stabiliteit.

Het huidige bijgebouw dat ten zuiden van de kapel ligt, heeft een vloerplas die 7 cm hoger ligt dan het niveau van het koor van de kapel (Figuur 10). In de nieuwe realisatie wordt dit vloerniveau gelijk gezet met het vloerniveau van het koor van de kapel, en dus ook met het vloerniveau van de bijbouw dat achter de kapel komt te liggen (Figuur 11).

De impact op de ondergrond bij de werken zal bestaan uit de aanleg van nieuwe funderingen, het uitgraven van een liftput (2,5 x 2,5 m), het graven van nieuwe leidingen voor riolering en afvoer regenwater, en het plaatsen van een septische put, regenwaterput en infiltratiekragen (Figuur 12). De onderkant van de liftkoker ligt 1,5 m onder de nulpas, met +/- 20 cm vloeropbouw bijgeteld, komt de diepte van de uitgraving op ongeveer 1,7 m onder de nulpas of ongeveer 1,17 m onder de huidige vloerplas.

De afvoer voor de rioleringen komen verspreid over heel de zone van de nieuwbouw te liggen. Het gaat om talrijke buizen (diameter 110 mm en diameter 160 mm) die instaan voor de afvoer van toiletten en lavabo's. Op dit moment is nog niet geweten hoe diep de buizen moeten komen, en wat het verval zal zijn, aangezien de rioolaansluitingen nog moeten gebeuren. Voor de nieuwbouw worden de regenwaterput (20.000 L) en de septische put (8650 L) geplaatst. De overloop van de regenwaterput loopt naar infiltratiekragen die tussen de regenwaterput en de straat worden gelegd.⁴ Door de omvang van de septische put en de regenwaterput zal de gehele ondergrond in de zone langs de straat intens geroerd worden.

Het plan van het gelijkvloers toont dat om de nieuwbouw te bereiken er drie trappen op moeten gegaan worden, komende van de straatkant (Figuur 13). Langs de langszijde is het bijgebouw te bereiken via een schans (hellingsgraad 4,03 %) in polierbeton.

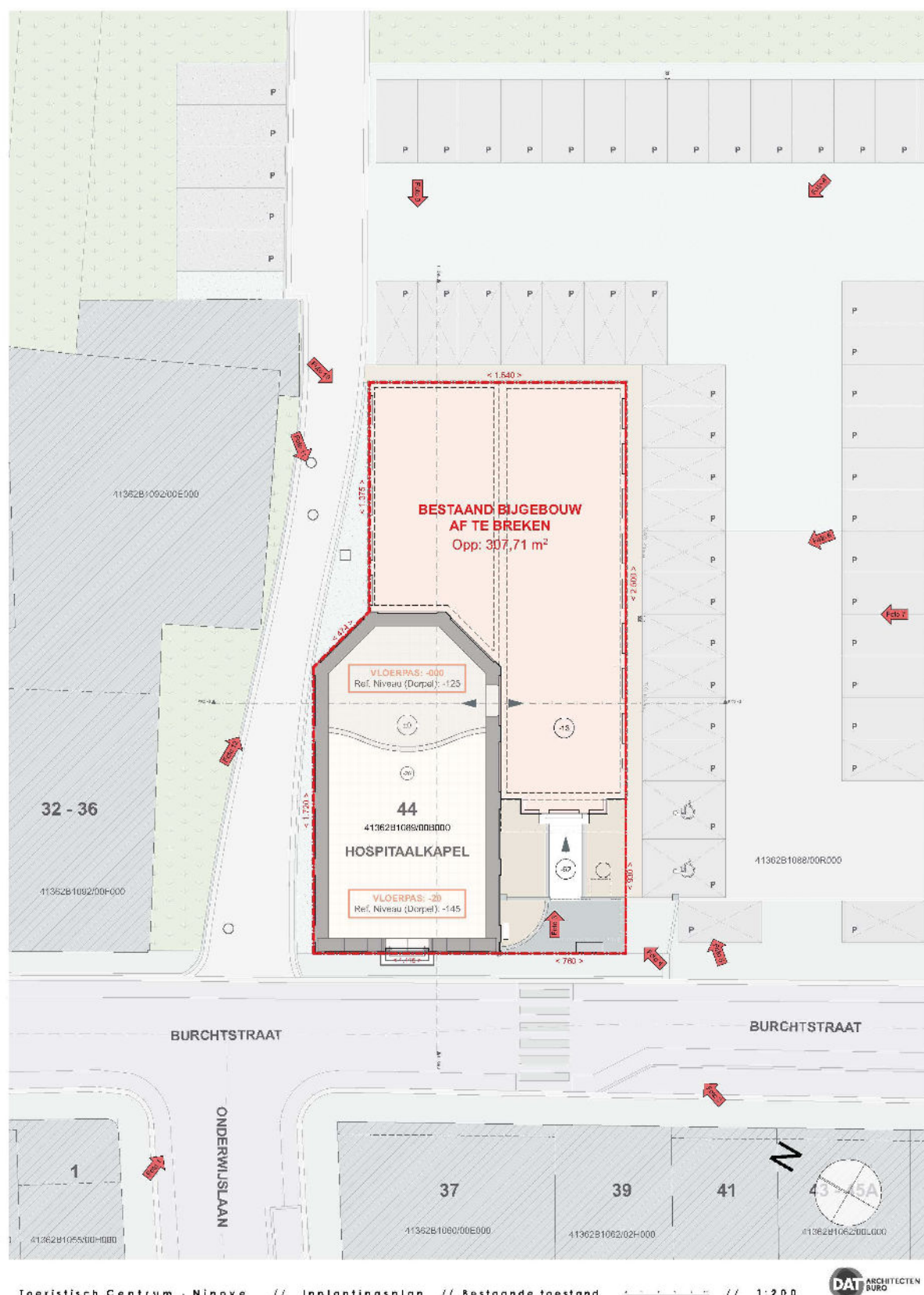
De finale opbouw van de nieuwbouw komt zoals gezegd op hetzelfde niveau te liggen dan het huidige vloerniveau van het koor van de kapel. Dit betekent dat dit ongeveer 63 cm hoger is dan het huidige voetpad (Figuur 14). De opbouw van de geplande bijbouw bestaat uit een vloerafwerking van 2 cm met daaronder een gewapende cementchappe van 8 cm dik. Hieronder is een isolerende uitvulling van 25 cm voorzien, bovenop een gewapende betonplaat. De dikte van deze betonplaat is momenteel nog niet gekend, maar zal wellicht een 25 cm bedragen.⁵ Hieronder wordt nog een laag van 10-15 cm gestabiliseerd zand voorzien worden. Dit betekent een totale opbouw van ongeveer 60 cm dik. De ringbalken van de funderingsplaat zullen tot op vorstvrije diepte worden uitgegraven. Dat wil zeggen dat deze minstens tot 80 cm onder het maaiveld zullen uitgegraven worden. Voor de aanleg van de sanitaire afvoerbuizen moet rekening gehouden worden met een uitgraving van ongeveer 30-50 cm onder het niveau van de vloerplaat. Aangezien er in sommige zones vrij veel buizen zullen komen te liggen, zal de grond in deze zone tot op deze diepte vrij intens geroerd worden. De liftkoker van 2,5 x 2,5 m zal tot een diepte van ongeveer 1,17 m onder de huidige vloeropbouw worden uitgegraven.

De lengtedoorsnede op het nieuw geplande bijgebouw toont aan de opbouw van het plein voor het nieuwe centrum 1 cm lager komt te liggen dan het huidige trottoir (Figuur 15). En dat het plein dus ook 64 cm lager komt te liggen dan het afgewerkte vloerniveau van het nieuwe centrum.

---

⁴ Er zijn geen details gekend over de omvang van de uitgravingen die zullen gemaakt worden voor de regenwaterput en de septische tank. Daarom moet worden uitgegaan van een maximale verstoring.

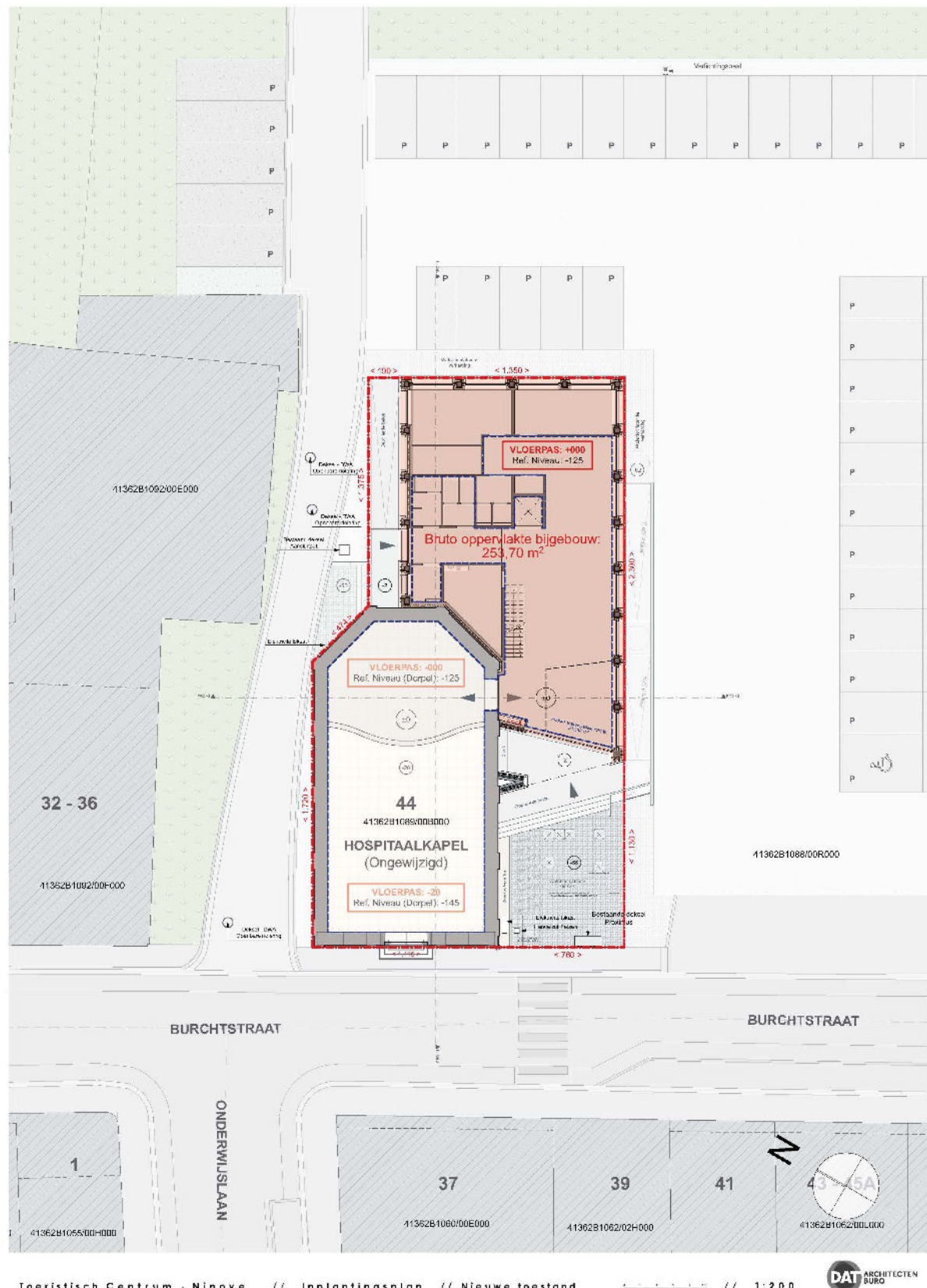
⁵ Info Kris Van Buynder

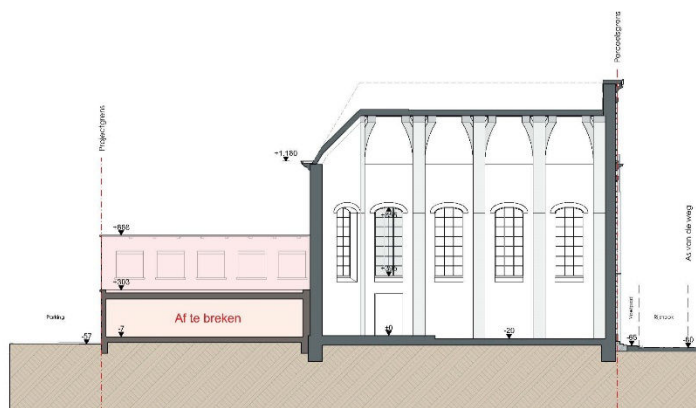
Toeristisch Centrum - Ninove // Inplantingsplan // Bestaande toestand // 1:200

DAT ARCHITECTEN
BUREAU

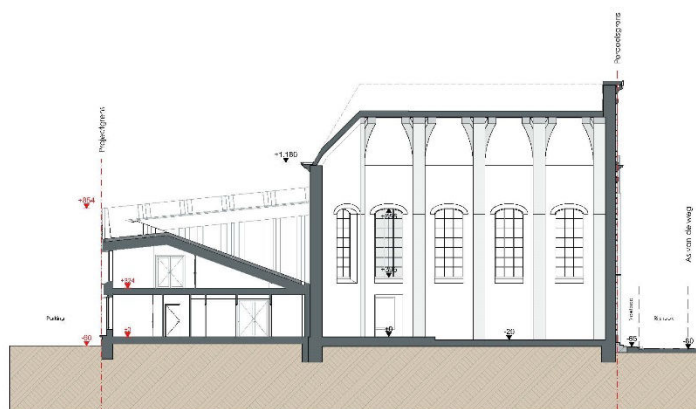
Figuur 6. Af te breken volume. Met aanduiding van de dwarsdoorsneden. © DAT Architectenbureau.

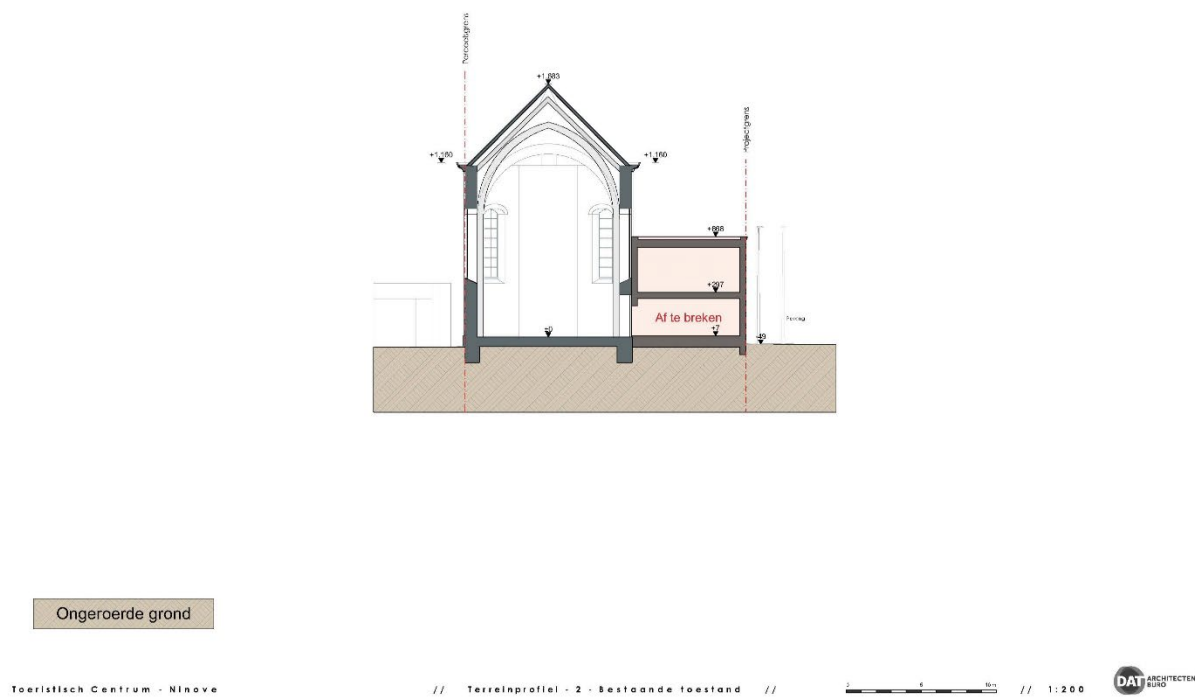
Figuur 7. Grondplan van de geplande bijbouw met aanduiding van de dwarsdoorsneden. © DAT Architectenbureau.

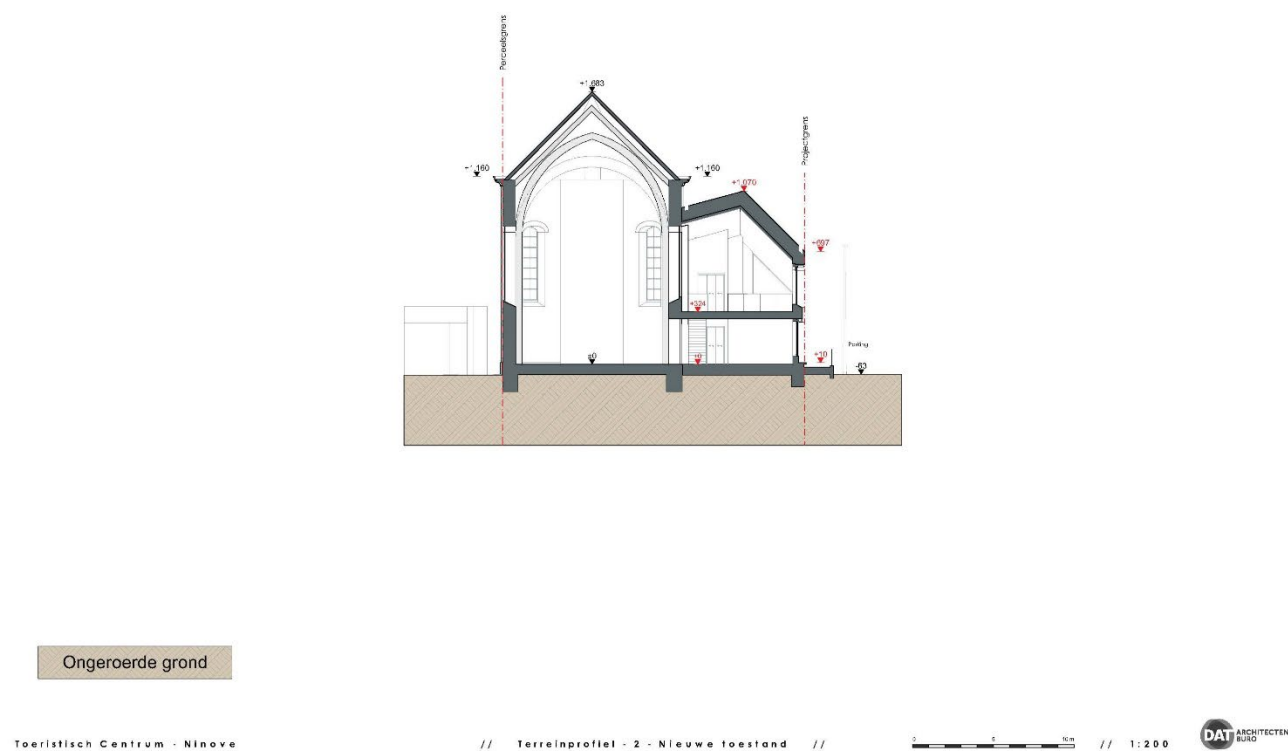
Figuur 8. Lengtedoorsnede op de bestaande toestand met zicht op de kapel en het bijgebouw achter de kapel. © DAT Architectenbureau.

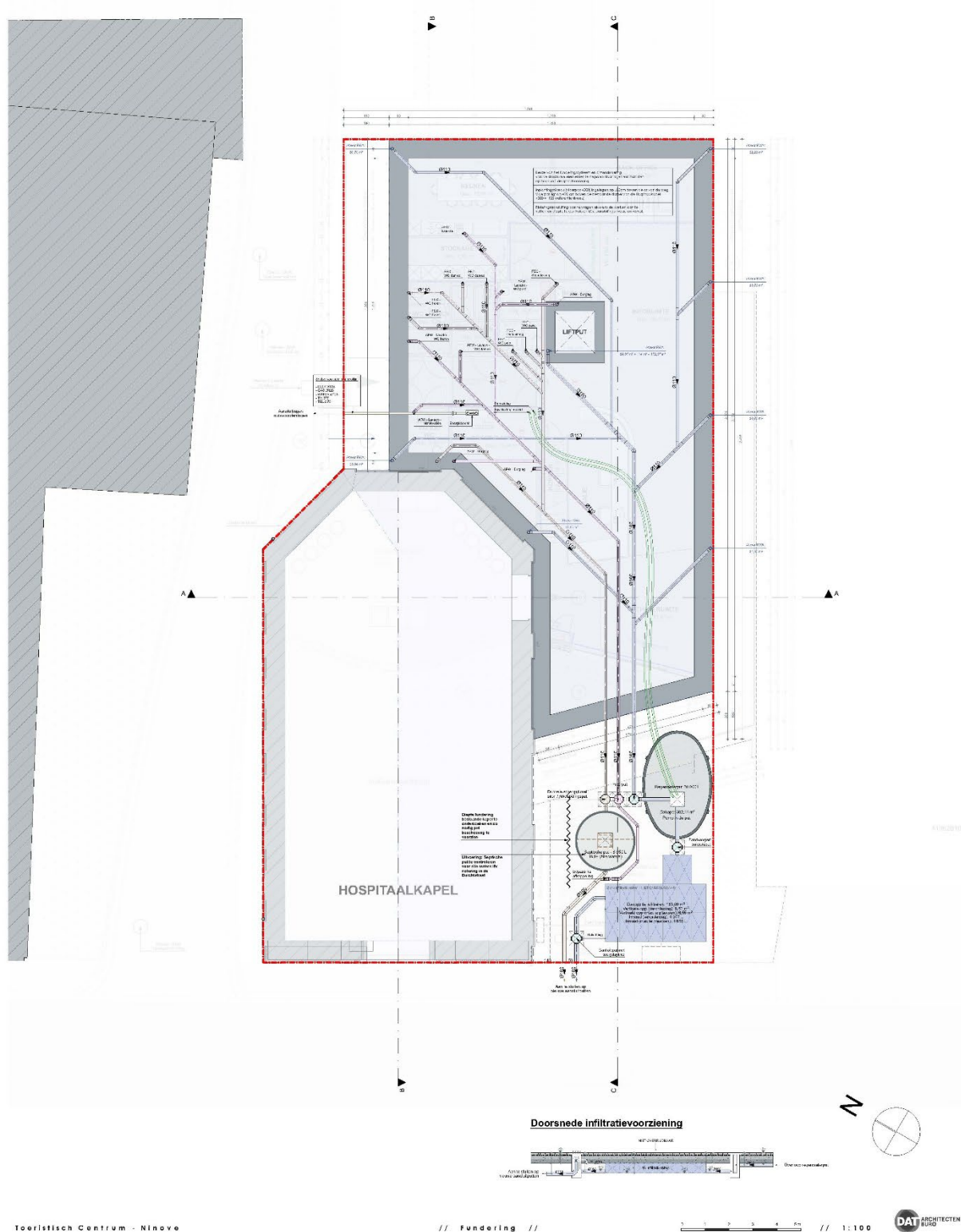
Figuur 9. Lengtedoorsnede op de geplande toestand met zicht op de kapel en het bijgebouw achter de kapel. © DAT Architectenbureau.

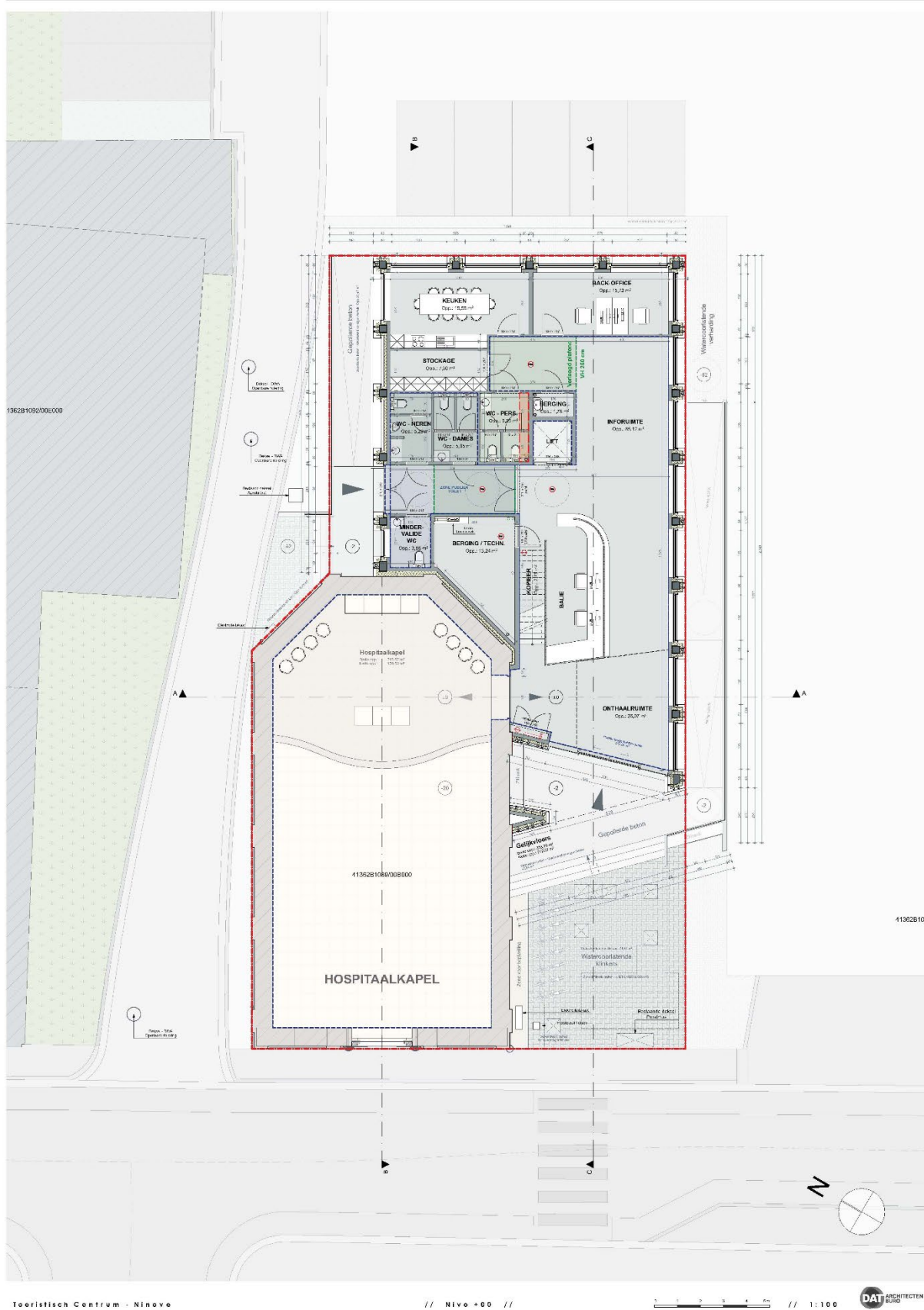
Figuur 10. Dwarsdoorsnede van de bestaande toestand ter hoogte van het koor van de kapel. © DAT Architectenbureau.

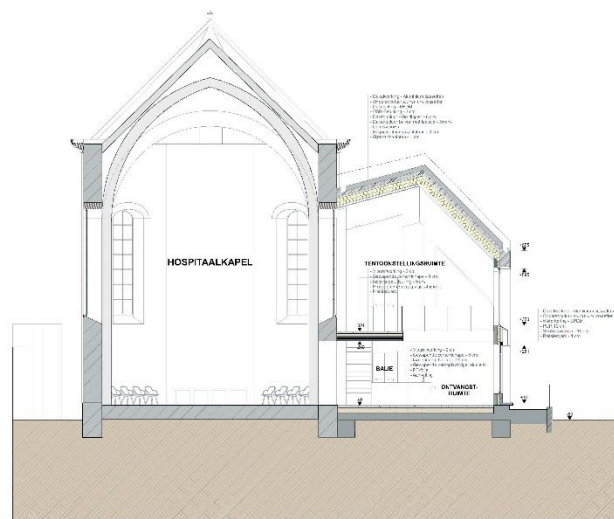

Figuur 11. Dwarsdoorsnede van de geplande toestand ter hoogte van het koor van de kapel. © DAT Architectenbureau.

Figuur 12. Ontworpen toestand voor de rioleringen en regenwatervoorzieningen. © DAT Architectenbureau.

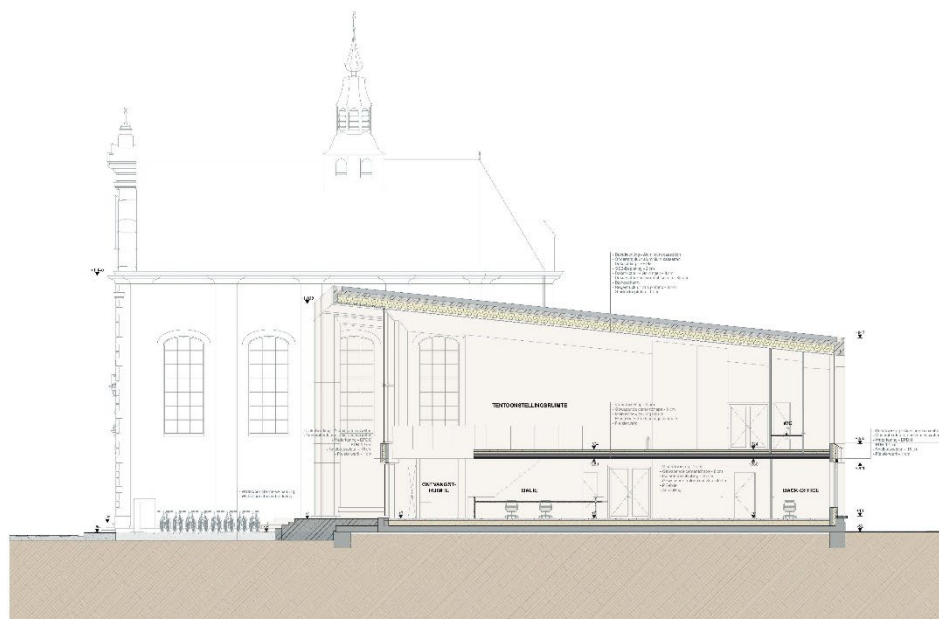
Toeristisch Centrum - Nijmegen

// Doorsnede A-A //

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 // 1:100

Figuur 14. Dwarsdoorsnede op de geplande toestand ter hoogte van het koor van de kapel. © DAT Architectenbureau.

Toeristisch Centrum - Nijmegen

// Doorsnede C-C //

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 // 1:100

Figuur 15. Lengtedoorsnede op de geplande toestand (voorgond) en de hospitaalkapel (achtergrond).

Toeristisch Centrum - Ninove

// Rechtergevel //

1:100

Figuur 16. Impressie vanuit het zuiden op het geplande nieuwe bijgebouw van de toeristische dienst van Ninove. © DAT Architectenbureau.

Toeristisch Centrum - Ninove

// Beeld 1 //

Figuur 17. Render van het nieuwe bijgebouw van de toeristische dienst van Ninove, gezien vanuit het zuiden. © DAT Architectenbureau.

2.1.3 DE ONDERZOEKSOPDRACHT

2.1.3.1 VRAAGSTELLING

Het bureauonderzoek ten behoeve van de vergunningsaanvraag voor de bouw van het bijgebouw heeft tot doel om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen. Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek van het terrein?
- Welke gebruiksevolutie kende het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?
- Wat is de aard en waardering van het kennispotentieel?
- Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?

2.1.3.2 DE RANDVOORWAARDEN

Niet van toepassing.

2.1.4 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN HET VOORONDERZOEK

2.1.4.1 MOTIVERING VAN DE ONDERZOEKSSTRATEGIE, -METHODEN EN -TECHNIEKEN

STRATEGIE

In deze nota wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd **voor een zone die gekenmerkt wordt door een hoge dichtheid aan bebouwing in het verleden**. Dit type onderzoek heeft als bijkomend doel de gebruiksgeschiedenis en de relatie tot het omliggende stadsweefsel te kennen. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan het onderzoek van archieven en eventueel eerder uitgevoerd onderzoek naar de historische evolutie van deze stadszone.

Dit bureauonderzoek moet uiteindelijk leiden tot een gemotiveerd advies of, en welke, maatregelen van verder vooronderzoek (met of zonder ingreep in de bodem) op het projectgebied noodzakelijk zijn.

METHODEN EN TECHNIEKEN

Met het oog op een gemotiveerd advies is enerzijds landschappelijk, historisch en archeologisch bronnen- en online beschikbare georeferentie kaartenmateriaal geconsulteerd en zijn eventuele (recente) verstoringen binnen het projectgebied geïnventariseerd, met het oog op het opstellen van een archeologisch verwachtingspatroon. Anderzijds is de impact van de werken op de ondergrond geëvalueerd. Deze impact werd afgewogen ten aanzien van het te veronderstellen verwachtingspatroon, op basis waarvan uiteindelijk een gemotiveerd advies kan opgesteld worden.

Voor een evaluatie van de ondergrond kon gebruikgemaakt worden van eerdere vooronderzoeken zowel op als rond het projectgebied. Deze geven voldoende informatie om de opbouw van de ondergrond en de verwachting van de archeologische resten te evalueren.

2.1.4.2 ORGANISATIE VAN HET BUREAUONDERZOEK

Alle hieronder vernoemde bronnen zijn geconsulteerd door de erkend archeoloog Arne De Graeve. Opmaak van de figuren en de georeferentie geschiedde door Erik Verbeke. Inhoudelijke afwegingen en keuzes zijn in overleg geschied tussen Arne De Graeve, Wouter De Maeyer en Bart Cherretté.

2.1.4.3 ASPECTEN WAARVOOR HET ADVIES VAN SPECIALISTEN WERD INGEROEPEN

Niet van toepassing.

2.1.4.4 ASPECTEN WAARVOOR ALGEMENE WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING WERD INGEROEPEN

Niet van toepassing.

2.1.4.5 MOTIVERING VAN DE GESELECTEERDE BRONNEN

Tijdens het bureauonderzoek is een analyse gemaakt van de **bodemsoorten**. Daarnaast werd onderzocht waar mogelijk afgedekte bodems en/of resten uit de prehistorie of jongere periodes kunnen verwacht worden. De aardkundige gegevens zijn online opgezocht via de Bodemverkenner (www.dov.vlaanderen.be) en de Geopunt-kaart (www.geopunt.be), de kaarten zelf zijn geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van deze kaarten is de Databank Ondergrond Vlaanderen.

Het belangrijkste beschikbare **historisch kaartmateriaal** is vooral geraadpleegd om de grondgebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Deze informatie uit het historische kaartmateriaal kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel oudere bodemarchief. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd via WMS in een GIS-omgeving. Verdeler van het kaartenmateriaal is het Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen.

Voor het archeologisch kader is de Centrale Archeologische Inventaris (**CAI**) geraadpleegd, alsook de beschikbare literaire bronnen.

De **ontwerpplannen** zijn door DAT Architectenbureau en Stad Ninove ter beschikking gesteld.

Alle gegevens werden hierna samengebundeld in voorliggende archeologienota.

2.2 ASSESSMENTRAPPORT

2.2.1 METHODEN, TECHNIEKEN EN CRITERIA

Het assessmentrapport omvat alle informatie afkomstig uit het **bureauonderzoek**: dit zijn alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal en bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Vanuit deze assessment van het plangebied moet een goede motivering mogelijk zijn over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen maatregelen.

Een waardevol assessment van het archeologisch potentieel van een projectgebied op basis van een bureauonderzoek is enkel mogelijk indien de bronnen voldoende en afdoende relevante gegevens opleveren om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden. Bij afwezigheid of onvoldoende data zijn bijkomende maatregelen nodig om tot een correcte inschatting voor het projectgebied te komen.

2.2.2 CONSERVATIE-ASSESSMENT

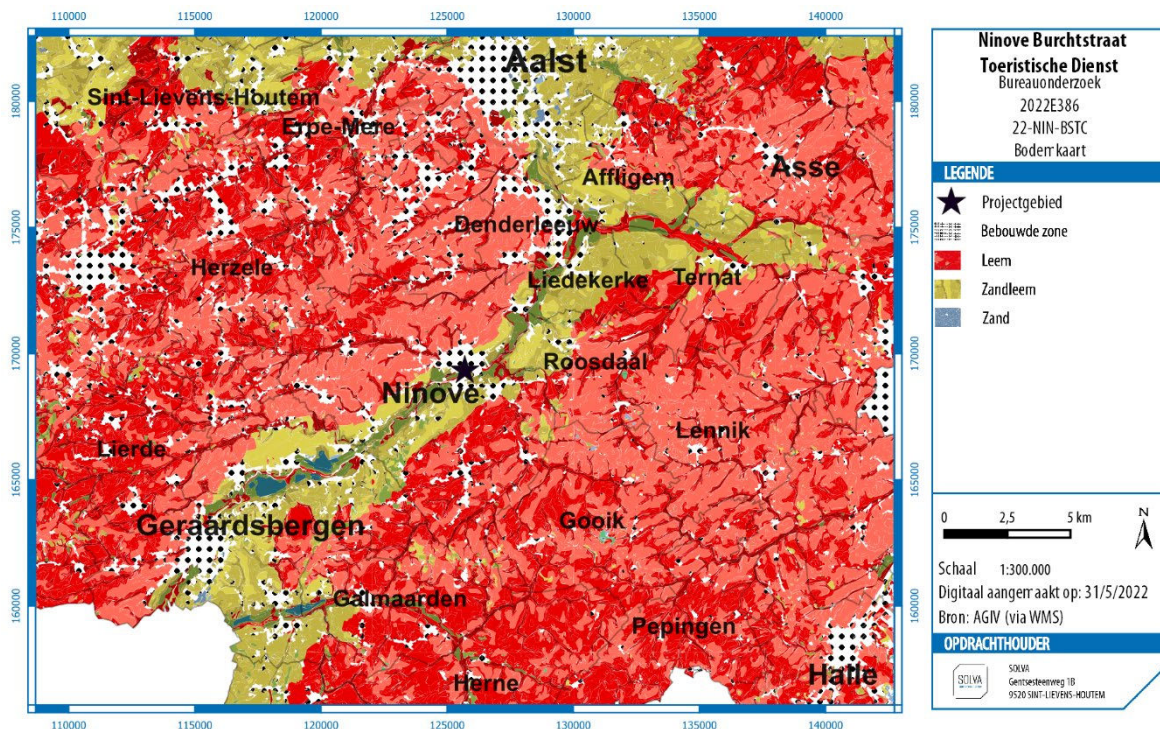
Alle gegenereerde data die in het kader van deze archeologienota tot stand komen, worden door **SOLVA** digitaal bewaard op een centrale server die dagelijks “in-huis” wordt geback-up’t en off-site wordt gekopieerd. Alle gegenereerde data en rapporten zijn geïntegreerd in de **SOLVA**-Archeologiedatabank raadpleegbaar. Een conservatie-assessment voor vondsten of stalen is bij dit bureauonderzoek niet van toepassing.

2.2.3 DE LANDSCHAPPELIJKE LIGGING VAN HET ONDERZOEKSGBIED EN ZIJN OMGEVING

2.2.3.1 ALGEMENE LANDSCHAPPELIJKE EN GEOGRAFISCHE SITUERING

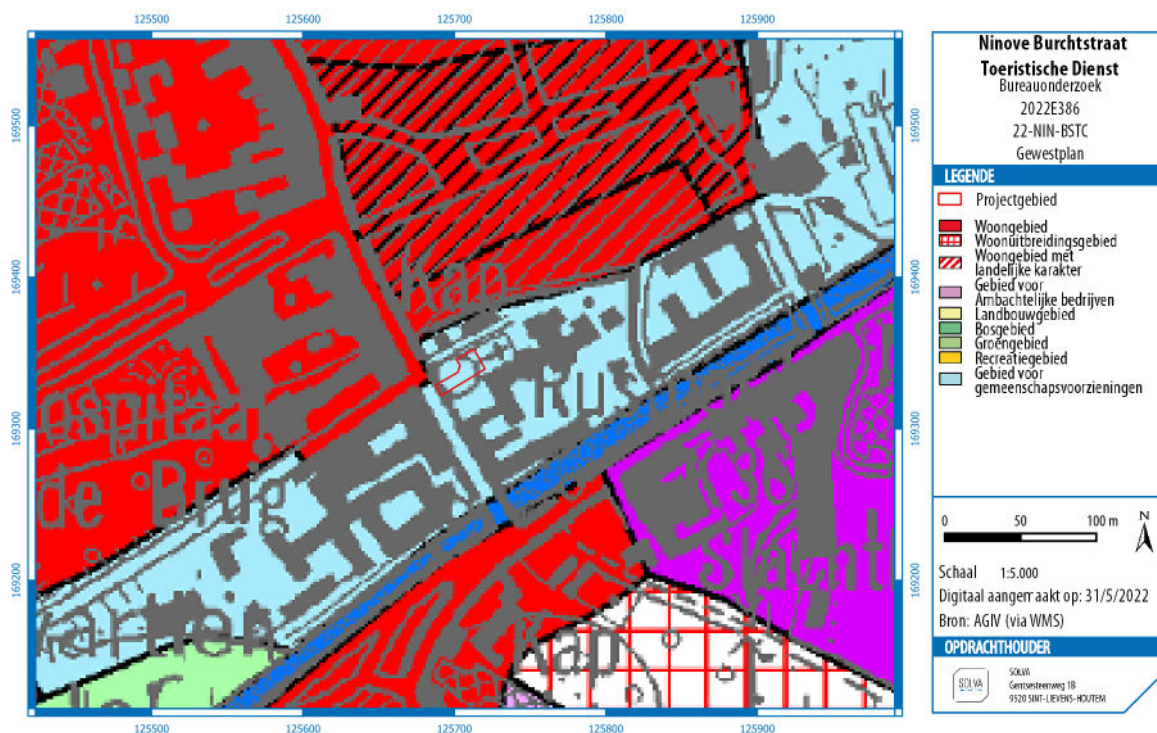
Ninove is gelegen in het zuidoosten van de provincie Oost-Vlaanderen, dicht bij de grens met de provincie Vlaams Brabant. De stad is te situeren in de Dendervallei. Deze kenmerkt zich op deze plaats door de aanwezigheid van uitgesproken steilranden aan de oostelijke flank en een meer glooiend en gradueel opklimmend landschap aan de westelijke flank. Dit gebied bevindt zich in de ecoregio van de zuidwestelijke heuvelzone, meer bepaald in het Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict. Deze regio is gekenmerkt door een tertiair heuvellandschap afgedekt door voornamelijk lemige eolische afzettingen. Het reliëf, de dikte van het leemdek en de tertiaire ondergrond hebben een gunstige invloed op de waterhuishouding.⁶

Het projectgebied valt volgens het gewestplan in een gebied bestemd voor gemeenschapsvoorzieningen.

Figuur 18. Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied.

⁶ Sevenant *et al.* 2002: 158-161

Figuur 19. Gewestplan met weergave van het projectgebied.

2.2.3.2 AARDKUNDIGE EN HYDROGRAFISCHE SITUERING

2.2.3.2.1 ALGMENE GEOLOGISCHE EN GEOMORFOLOGISCHE SCHETS

ALGEMENE GEOLOGISCHE EN GEOMORFOLOGISCHE SCHETS VAN DE REGIO⁷

Het projectgebied ligt in de 'ecoregio van de zuidwestelijke heuvelzone', en meer bepaald in het deel van het Zuid-Vlaams lemig heuveldistrict. Dit district bestaat uit een geaccidenteerd Tertiair heuvellandschap waarop voornamelijk lemige eolische gronden werden afgezet. Het district bevindt zich in het zuiden van Vlaanderen.

Tot dit ecodistrict behoren de Vlaamse Ardennen, de Kesterberg en Oudenberg (Pajottenland), maar ook zijn uitlopers. Typisch binnen dit gebied is het voorkomen van veelvuldige bronnen, dit op de kleilaag van de Formatie van Gent, Lid van Merelbeke. Verder zijn ook de Diestiaanheuveld (ten zuiden) typerend voor het gebied. Het volledige gebied bezit (vrij) grote reliëfverschillen, met voornamelijk lemige afzettingen.

De sterke erosie op het einde van het Tertiair en tijdens het Pleistoceen veroorzaakte het huidig golvend tot sterk golvend reliëf. Dit levert een opeenvolging op van open kouters op de leemruggen en, in de beekdalen, depressies met een gesloten begroeiing. In het zuiden wordt het landschap bepaald door de zogenaamde Zuid-Vlaamse Heuvelrij. De valleien zijn daar zeer sterk ingesneden, soms bijna kloofdalen, en de ruggen zijn zacht hellend. Er is een opeenvolging te zien van langgerekte leemruggen met relatief vlakke delen en zachte hellingen, gescheiden door talrijke beekvalleien en depressies, die dikwijls begrensd zijn door een steile rand. Typisch is het voorkomen van asymmetrische dalen, door de ongelijkmatige afzetting van de loesspakketten tijdens de laatste ijstijd.

Het reliëf in het district is golvend tot sterk golvend, zelfs plaatselijk heuvelig in het zuidelijke deel, met hellingsgraden van 9 % en meer. Het wordt gekenmerkt door een opeenvolging van ruggen, afgewisseld met diep ingesneden beekvalleien en secundaire depressies. Het zuidelijk deel bestaat uit een aantal westzuidwest-oostnoordoost georiënteerde heuvelrijen, wier absolute hoogte van zuid naar noord

⁷ We baseren ons voor deze beschrijving op de definitie en karakterisering van de ecodistricten in Vlaanderen. In het concept 'ecodistrict' worden diverse geologische, geomorfologische, bodemkundige, hydrografische en historisch-geografische aspecten, die ook een determinerende invloed hebben gehad op het menselijk handelen in het verleden, in relatie tot elkaar besproken: Sevenant *et al.* 2002.

progressief afneemt. De hoogste heuvelrij situeert zich in de buurt van de taal-en gewestgrens, met o.a. de Kluisberg, de Spinnessenberg, de Hotondberg, de Muziekberg, de Pottelberg en de Mont de Rode, maar ook de Oudenberg (Geraardsbergen).

Op het raakpunt van de oost-west en noord-zuid gerichte heuvelkammen van de Vlaamse Ardennen bevindt zich het hoogste punt (d'Hoppe, 157,5m) in het bos van Pottelberg. Deze kam vormt de geologische ruggengraat van het fysisch landschap en is een onderdeel van een groter geheel van getuigenheuvels dat zich uitstrekt van Frans-Vlaanderen via het West-Vlaams Heuvelland, de Vlaamse Ardennen, het Pajottenland en het Hageland tot Midden-Limburg waar het tegen het Kempisch Plateau uitwigt. Een lagere, structurele kamlijn waarvan de hoogste delen met de hoogtelijn van 100m flirten en die ten opzichte van het hydrografisch stelsel duidelijk contrasterend is, omvat van west naar oost volgende plateaus: Eikenberg-Kappelleberg-Boigneberg (Maarkedal), Varentberg-Hoogkouter (Horebeke), plateau Pottenberg-Leberg-Valkenberg (Brakel), Steenberg-Potaardeberg (Zottegem) en tenslotte de Biezelenberg (Herzele). Vermits de weerstandbiedende ijzerzandsteenlagen er volledig weggespoeld zijn, profileren deze plateaus zich als open akker- en kouterlandschappen.

Bodems

De bodemseries worden gerangschikt in twee groepen. Enerzijds de plateau- en hellinggronden met hoofdzakelijk (niet tot sterk gleyige) diepe leemgronden (meer dan 80 cm dik) met een al dan niet (sterk) gevlekte textuur B-horizont. Verspreid, maar vooral langs de valleiranden komen ondiepe leemgronden met textuur B-horizont voor, met een zand-of kleisubstraat beginnend op geringe diepte, evenals beperkte oppervlakten zandleem- en kleigronden met een niet bepaalde profielontwikkeling. Plaatselijk, op enkele hoge toppen en steile hellingen, dagzoomt het Tertiair kleiig of zandig materiaal.

Anderzijds zijn er de vallei- en depressiegronden, met dominantie van jonge leem- of zandleembodems zonder profielontwikkeling.

Het noordelijk gebied wordt plaatselijk gedomineerd door zandleemgronden, evenals het gebied rondom de alluviale vlakte van de Dender en de Bellebeek.

De beekalluvia staan onder invloed van een permanente grondwatertafel, die aan een regelmatige seizoenschommeling onderhevig is. Op de plateau- en hellinggronden ligt de watertafel zeer diep, behalve waar stuwwater en bronniveaus voorkomen. Deze bronniveaus treden overal op waar watervoerende lagen van het Tertiair substraat dagzomen.

Geologie

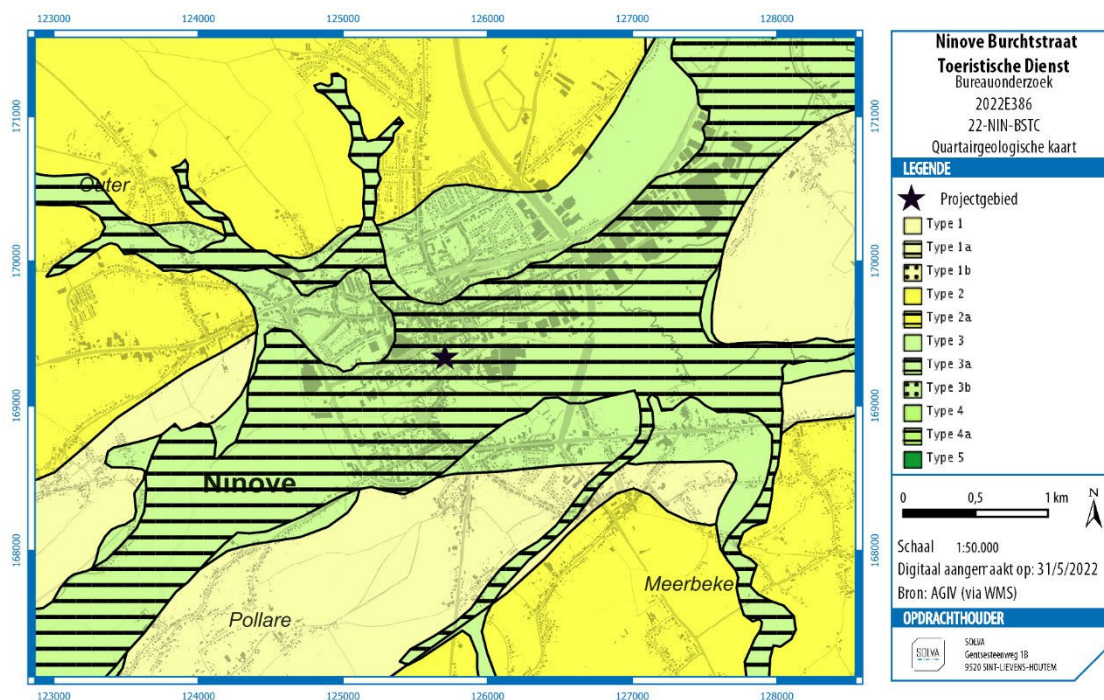
Tijdens het Tertiair werden door de zee verschillende zand- en kleilagen afgezet, achtereenvolgens de Formatie van Kortrijk, Formatie van Tielt, Formatie van Gent, Formatie van Lede, Formatie van Maldegem en Formatie van Diest. Na daling van de zeespiegel werden deze sedimenten in het Pleistoceen (Quartaair) door erosie aangetast, en dan voornamelijk de zandige formaties. De kleiige lagen boden meer weerstand aan de erosie en vormden de heuveltoppen van het Tertiair reliëf. Hierdoor vormt de Formatie van Gent nu het hoofdsubstraat, en zijn de Formatie van Lede en Maldegem nog slechts op de heuvelruggen te vinden. Van de Formatie van Diest zijn nog slechts enkele relictten over op de hoogste toppen (Vlaamse Ardennen en heuvels ten zuiden van Geraardsbergen). Tijdens de laatste ijstijd werd dit landschap bedekt met niveo-eolische leem (0 tot 15 m). Onder invloed van de overheersende westenwinden tijdens het Weichselglaciaal werden de naar het westen gerichte hellingen slechts met een dunne laag löss bedekt. Op plaatsen die tegen de dominerende winden beschermd waren (de oostelijk gerichte hellingen en de kleinere plateaus) is de lössmantel zeer dik. De Tertiaire lagen komen slechts op een zeer beperkt aantal plaatsen aan het oppervlak.

Gedurende het Holocene had eerst een riviererosie van het Pleistocene leemdek plaats. De beekvalleien werden verder uitgediept en er ontstonden ook secundaire depressies. De vallei van de Dender bijvoorbeeld werd uitgeschuurd tot op de leperiaanse kleilagen. Later werd de vallei gedeeltelijk opgevuld met lemig alluvium en weinig materiaal. Ten gevolge van ontbossing in recente tijden trad hellingerosie op; het meeste afgespoelde materiaal werd als colluvium afgezet aan de voet van de hellingen.

HET PROJECTGEBIED

De **Quartairgeologische profieltypekaart** karakteriseert het projectgebied als Type 3a: Holocene en/of Tardiglaciale fluviatiele afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (Figuur 20).

Op de **Tertiairgeologische profieltypekaart** is te zien dat het projectgebied gelegen is op de Formatie van Kortrijk, Lid van Moen: een grijze klei tot silt, die kleihoudend is met kleilagen en *Nummulites planulatus* (Figuur 21).

Figuur 20. Quartairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

Figuur 21. Tertiairgeologische kaart met aanduiding van het projectgebied.

Op basis van de diverse historische kaarten valt op dat het middeleeuwse en postmiddeleeuwse Ninove gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van verscheidene Denderarmen en kleine beekjes die bovendien een kronkelig verloop kennen. De locatie van deze verschillende armen is cruciaal geweest in de ontwikkeling van de stad, en heeft ook een invloed gehad op de bewoning op het projectgebied.⁹

Geleidelijk aan en reeds vanaf de middeleeuwen, werd een groot deel van deze waterlopen gekanaliseerd, overwelfd of gedempt. De diverse Denderarmen en beekjes hebben een belangrijke rol gespeeld in de vorming van het gebied rond het projectgebied.

Uit het hiernavolgend overzicht blijkt duidelijk dat de diverse waterlopen lange tijd een dynamisch karakter vertoonden. Het is dan ook niet altijd eenduidig te interpreteren hoe deze verschillende waterlopen geëvolueerd zijn. De verschillen tussen de historische kaarten onderling en hun respectievelijke betrouwbaarheid, zijn moeilijk te interpreteren.

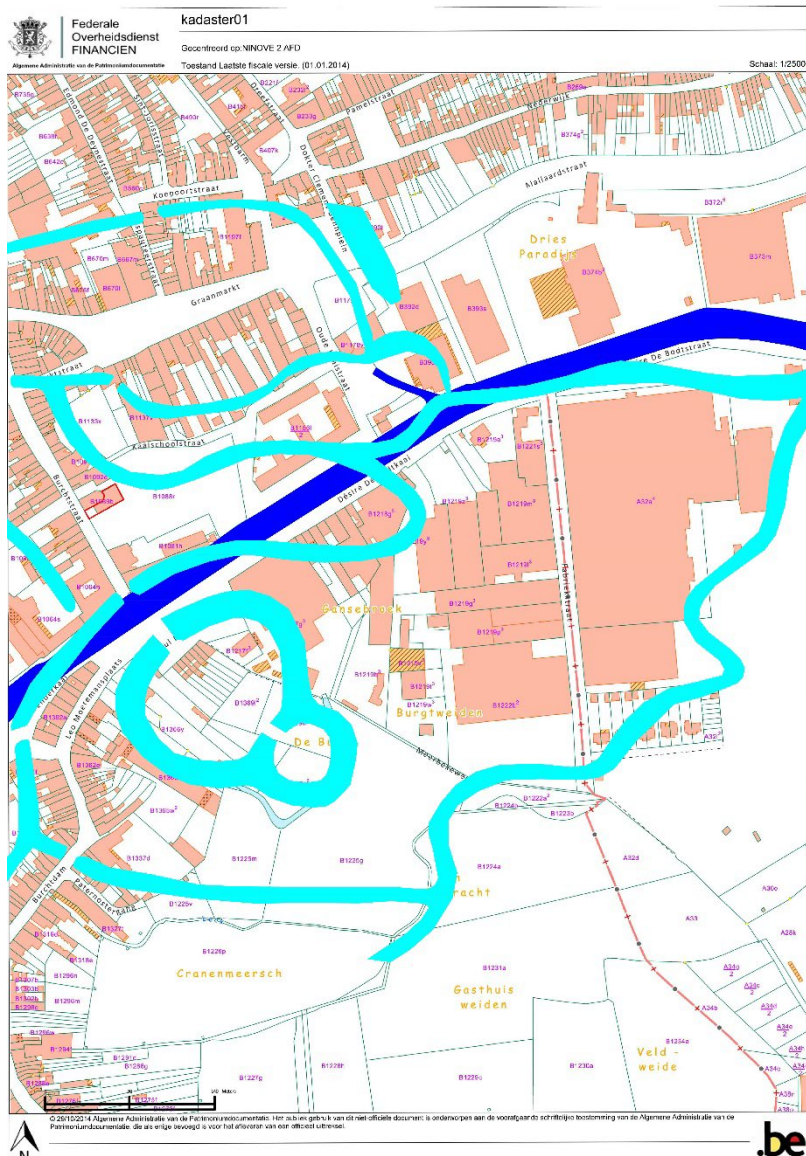
Wanneer we de waterlopen afgebeeld op de verschillende historische kaarten projecteren op een uittreksel van het hedendaags kadaster, merken we grote verschillen, vooral wat betreft de oudste kaarten. De exacte locatie van de waterlopen afgebeeld op de van Deventerkaart en de kaarten van Sanderus (Du Plouichplan) en De Deyn kan niet met zekerheid achterhaald worden wegens de moeilijkheid voor deze kaarten te georefereren. Toch is duidelijk dat er geleidelijk aan een kanalisatie, overwelfing en demping of verzanding plaats vindt.

Vergelijken we de kaart van Ferraris met de Atlas der Buurtwegen dan lijkt de situatie ongewijzigd te blijven. Een laatste rechte trekking van de Dender en overwelfing van de zijriviertjes, tot de huidige situatie, vindt plaats in de loop van de 20ste eeuw. Door het grillige verloop doorheen de geschiedenis en de relatieve onbetrouwbaarheid van sommige projecties, valt moeilijk in te schatten waar de historische lopen van deze waterlopen zich precies bevinden.

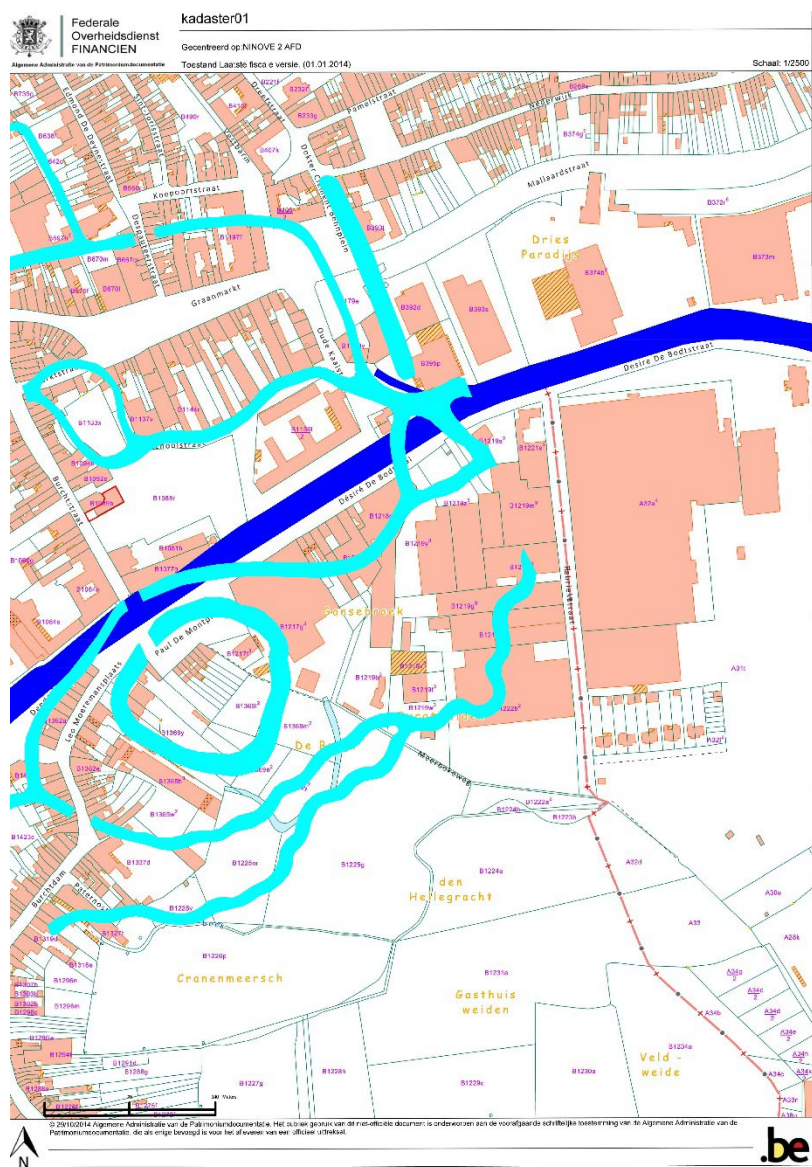
Op verschillende kaarten is te zien dat er kort bij de oostelijke kant van het projectgebied (achterzijde van de kapel gezien van op de Burchtstraat) wellicht een Dendergeul zal gelopen hebben. Dit is vooral zichtbaar op de Van Deventerkaart. Kaarten uit de eeuwen nadien tonen dat de Denderloop iets verder moet gelegen hebben, maar nog steeds op korte afstand. Ondanks het feit dat exacte georeferentie niet mogelijk is voor de oudste kaarten, vormt de hospitaalkapel een goed oriëntatiepunt, waardoor de betrouwbaarheid in deze zone wellicht hoog is.

⁸ Deze paragraaf is grotendeels overgenomen uit Klinkenborg & Cherretté 2015a: 19- 22.

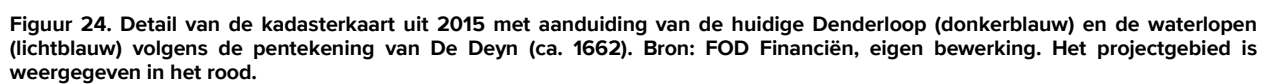
⁹ Van de Perre 2022: 4

Figuur 22. Kadasterkaart uit 2015 met aanduiding van de huidige Denderloop (donkerblauw) en de waterlopen (lichtblauw) volgens de van Deventerkaart (ca. 1550). Bron: FOD Financiën, eigen bewerking. Het projectgebied is weergegeven in het rood.

Figuur 23. Kadasterkaart uit 2015 met aanduiding van de huidige Denderloop (donkerblauw) en de waterlopen (lichtblauw) volgens de kaart van Sanderus (ca. 1641). Bron: FOD Financiën, eigen bewerking. Het projectgebied is weergegeven in het rood.

Figuur 25. Detail van de kadasterkaart uit 2015 met aanduiding van de huidige Denderloop (donkerblauw) en de waterlopen (lichtblauw) volgens de kaart van Ferraris (ca. 1777). Bron: FOD Financiën, eigen bewerking. Het projectgebied is weergegeven in het rood.

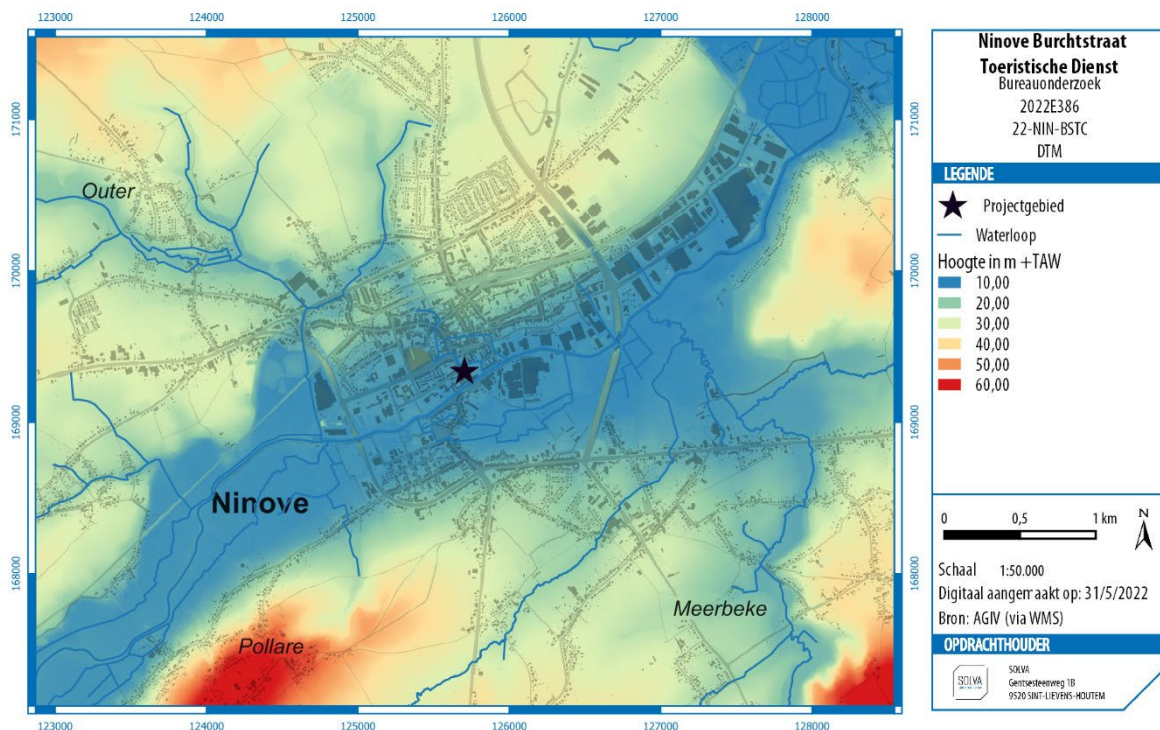
2.2.3.3 FYSISCH-GEOGRAFISCHE SITUERING

De stad Ninove is gelegen in de vallei van de Dender. Op het hoogtemodel is goed te zien hoe Ninove in een lager gelegen stroomgebied van de Dender ligt. Het terrein zelf is momenteel vrij vlak. Er is ongeveer 12 cm hoogteverschil tussen het NW en het ZO (Figuur 29 en Figuur 30) schommelend tussen +13.32 m en + 13.48 m TAW. Vroeger zal er door de aanwezigheid van de verschillende Denderarmen een stuk meer microtopografie geweest zijn in deze zone.

De **potentiële bodemerosiekaart** toont voor het projectgebied geen info. Aangezien een groot deel van het terrein verhard is, is de kans op bodemerosie zeer klein (Figuur 31).

De **bodemkaart** geeft de gronden van het projectgebied weer als OB: bebouwde zone (Figuur 32). Het grootste gedeelte van het projectgebied wordt momenteel nog ingenomen door het laatste deel van

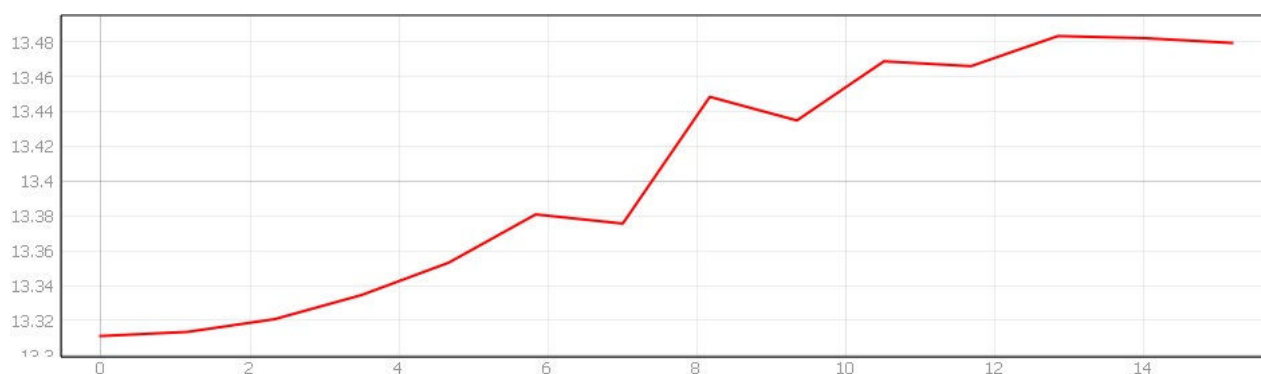
De **bodemassociatiekaart** catalogiseert de gronden als natte alluviale gronden zonder profielontwikkeling (Figuur 33).

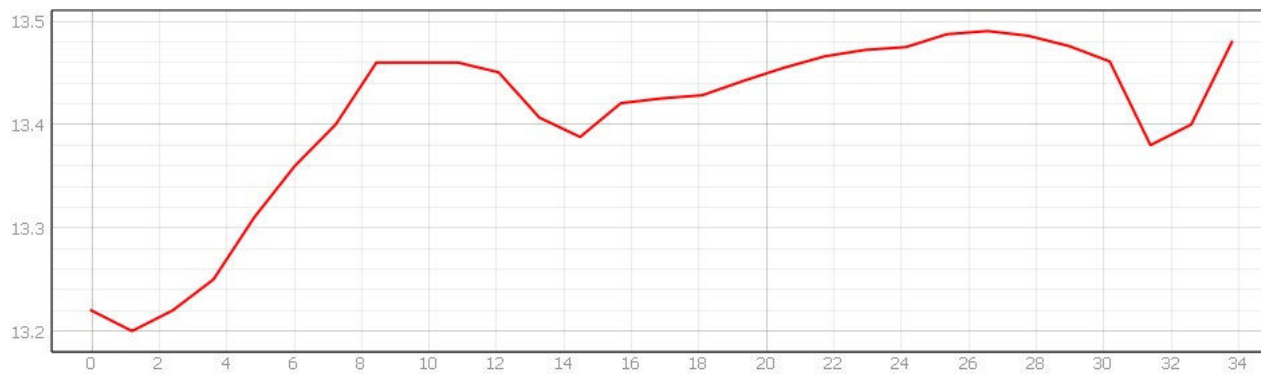
Figuur 27. Digitaal hoogtemodel met aanduiding van het projectgebied.

Figuur 28. Detailopname van het DTM met aanduiding van de hoogteassen.

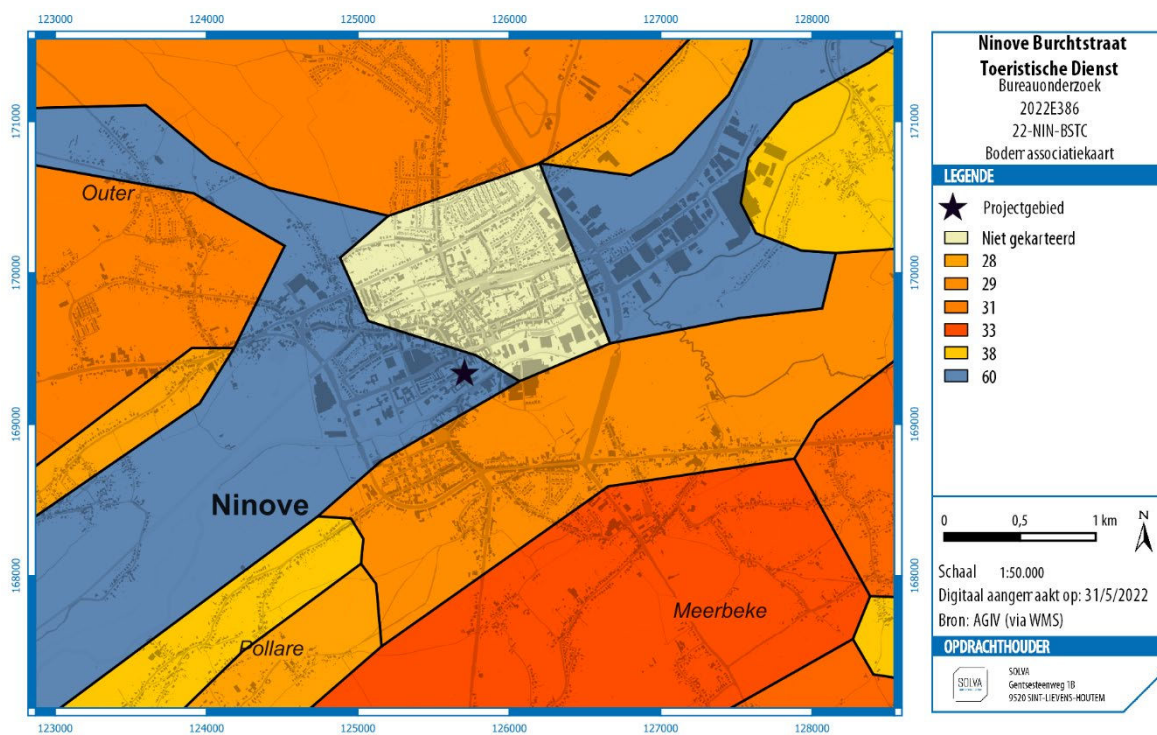

Figuur 29. Hoogteprofiel NW-ZO.

Figuur 30. Hoogteprofiel ZW-NO.

Figuur 33. Bodemassatiekaart met aanduiding van het projectgebied.

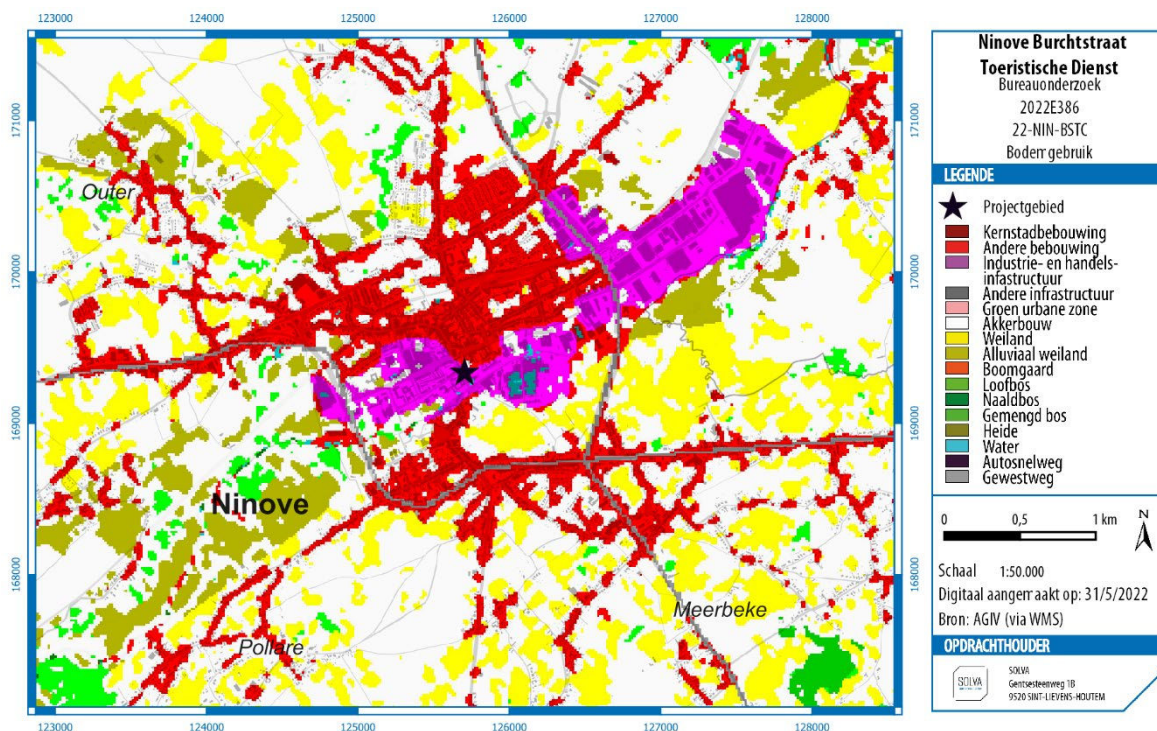
2.2.3.4 GRONDGEBRUIK

Volgens de **bodemgebruikskaart** is het gebied in gebruik als industrie- en handelsinfrastructuur (Figuur 34).

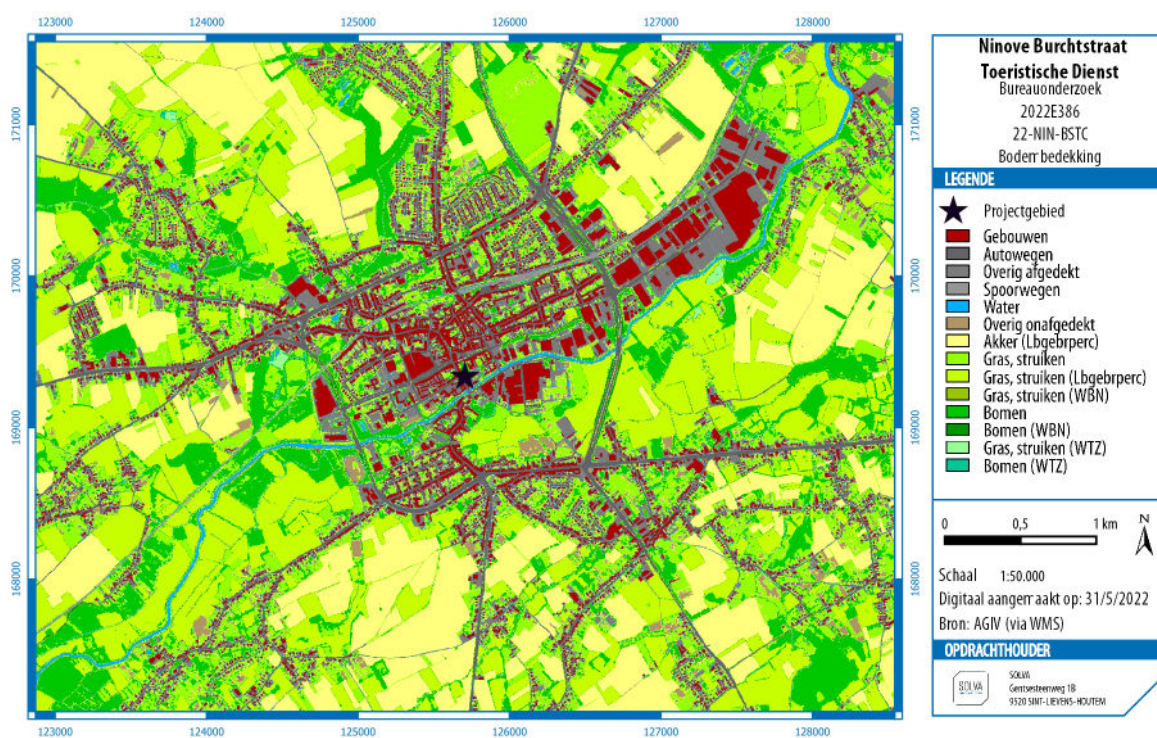
Ook de **bodembedekkingskaart** toont de grote mate van verharding aan van het projectgebied (Figuur 35 en Figuur 36). De bodembedekkingskaart beschrijft het projectgebied onder de klassen: Gebouwen, Overige Afgedekt en Autowegen.

Een **recente luchtfoto** uit 2020 geeft een goed beeld van hoe het projectgebied er de dag van vandaag bij ligt. De OCMW-bijbouw is het enige overblijvende gebouw van het grote complex dat in de jaren 1960 is gebouwd (Figuur 37). De luchtfoto uit 2013 geeft een opname tijdens de sloop van de gebouwen (Figuur 38). De vleugel haaks achter het projectgebied staat nog overeind, maar de gebouwen erachter zijn reeds gesloopt op deze opname. Voor het projectgebied zelf zijn er geen veranderingen te zien ten opzichte van de huidige situatie.

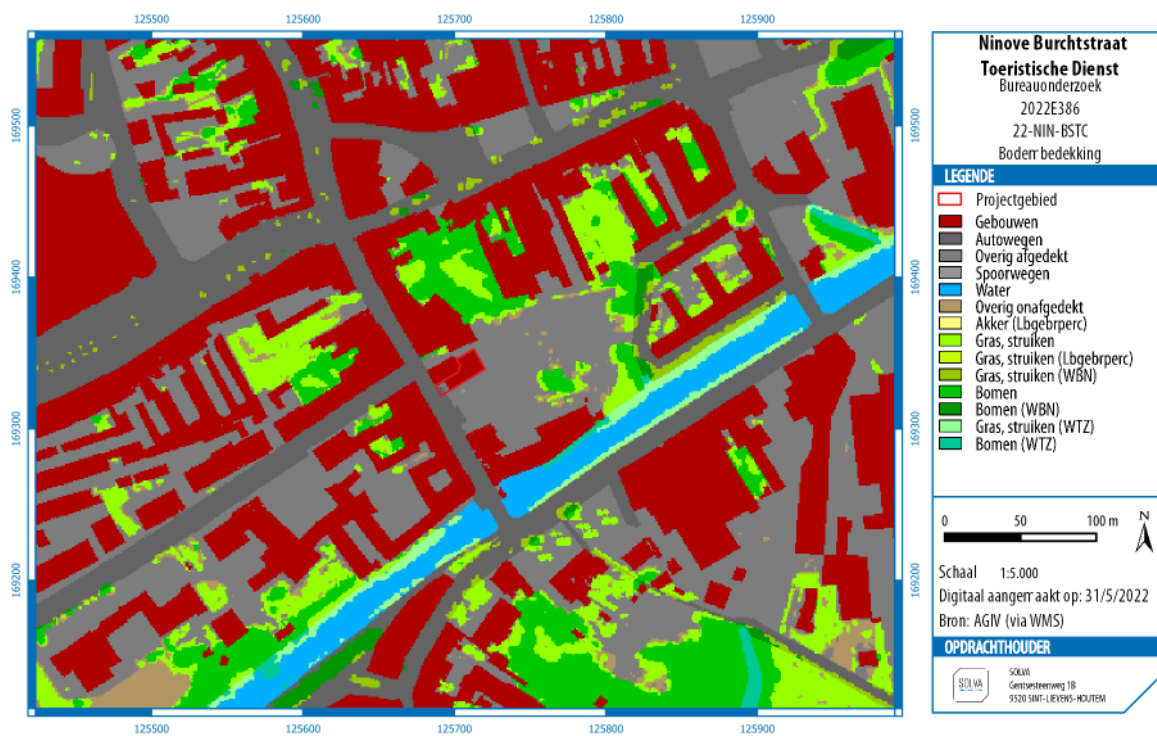
Een gedetailleerde beschrijving van de bestaande toestand van het projectgebied wordt beschreven onder 2.1.2.1.

Figuur 34. Bodemgebruikskaart met aanduiding van het projectgebied.

Figuur 35. Bodembedekkingskaart (ruim) met weergave van het projectgebied.

Figuur 36. Bodembedekkingskaart (detail) met weergave van het projectgebied.

Figuur 37. Luchtfoto uit 2020 met aanduiding van het projectgebied.

Figuur 38. Luchtfoto uit 2013 met aanduiding van het projectgebied.

2.2.3.5 SPECIFIEKE TERREININFORMATIE

In het kader van het masterplan voor de voormalige OCMW-site (Inghelandt-site) is door SOLVA een evaluerende nota opgemaakt¹⁰. Om het terrein op cruciale punten te toetsen zijn verschillende proefsleuven en proefputten gegraven. Deze hadden tot doel het archeologisch erfgoed in de ondergrond te evalueren. Eén van de proefputten (proefput 7) ligt binnen de afbakening van het projectgebied voor het nieuwe bijgebouw van de toeristische dienst en verschaft directe informatie over het projectgebied. In 2021 is in het kader van werken binnenin de Hospitaalkapel een klein vooronderzoek uitgevoerd.¹¹ Ook deze putten geven aanvullende informatie over de ontwikkeling van het projectgebied. Hoewel er maar één proefput binnen het projectgebied is gelegen, geven ook de proefputten op korte afstand van het projectgebied een goede inkijk in de bodemopbouw van het projectgebied en de zones errond.

Figuur 39. Lokalisatie van de proefputten tijdens het vooronderzoek voor het masterplan voor de OCMW-site in 2014. Het huidige projectgebied is in het rood omgeven. De bruine contouren zijn de gesloopte OCMW-gebouwen.

2.2.3.5.1 BESCHRIJVING VAN PROEFPUT BINNEN HET PROJECTGEBIED¹²

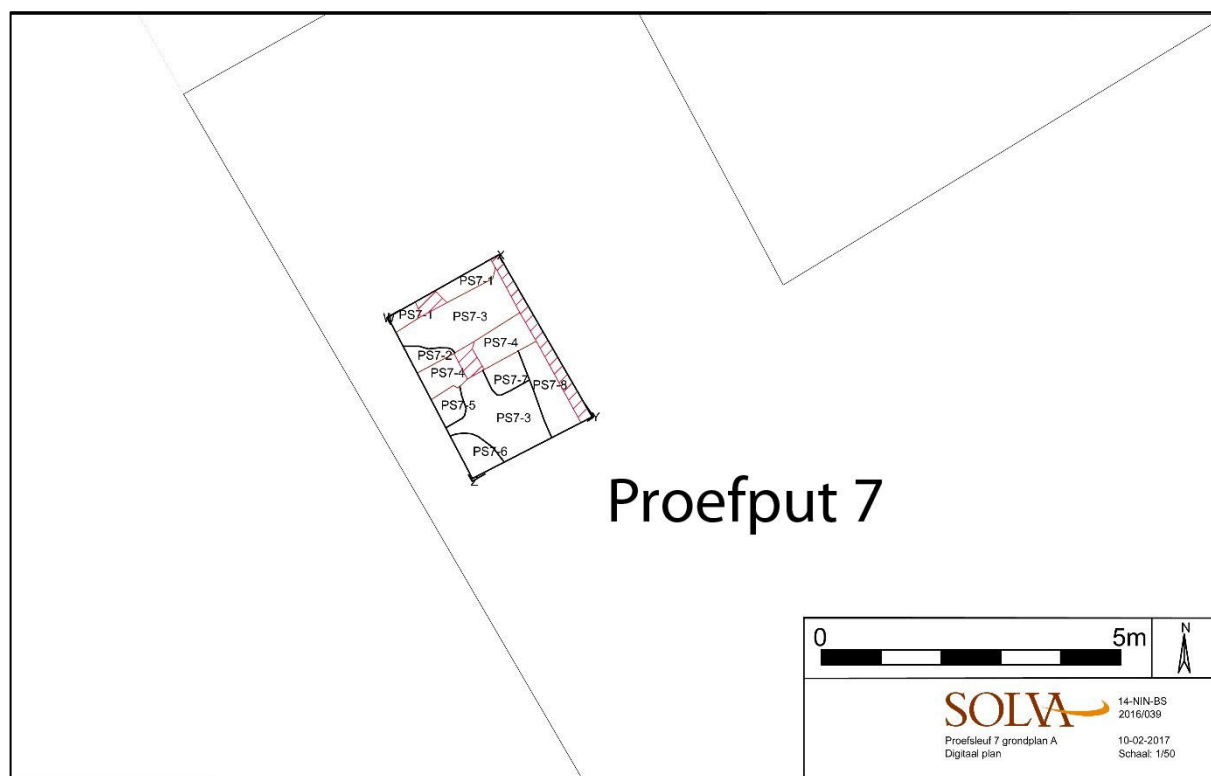
Proefput zeven werd aangelegd in het voetpad langs de Burchtstraat, ter hoogte van de voormalige binnenplaats van het hospitaal en binnen de 19de-eeuwse uitbreiding ervan. Deze proefput is tevens het verst verwijderd van de Dender en dit weerspiegelt zich in de bodemopbouw: alluviale lagen werden niet aangetroffen. Onder de klinkers en bijhorende fundering bevindt zich in deze put nagenoeg geen recent ophogingspakket. Dit in tegenstelling tot alle vorige sleuven en putten.

¹⁰ Klinkenborg & Cherretté 2015a en 2015b

¹¹ Couchez *et al.* 2021

¹² Deze beschrijving is integraal overgenomen uit Klinkenborg & Cherretté 2015b: 54-57

Er zijn echter wel **enkele grote verstoringen** in de put aanwezig in de vorm van een oude kabel dwars door de put, de puinfundering van de bestaande omheining ten noordoosten en de aanzet van de uitgraving voor de recente Belgacomkabels in het zuidwesten.

Figuur 40. Grondplan A van proefput 7.

Op een diepte van slechts 0,45 m onder het huidige looppniveau komen **2 restanten van muren** tevoorschijn, beide met een ondiepe bewaring en een noordoost-zuidwest oriëntatie (Afbeelding 1).¹³ Mogelijk zijn deze in verband te brengen met de **19de-eeuwse uitbreiding van het hospitaal**. **Restanten van vloeren** en looppniveaus die hiermee samen horen zijn **niet meer bewaard**. Het betreft dan ook slechts de onderste restant van de fundering van deze muren. Beide muren zijn opgetrokken in een laag waarvan de dikte varieert van 0,5 m tot 1 m.¹⁴ Het is onduidelijk, gezien de beperkte oppervlakte van de put, of het gaat om een ophogingslaag, dan wel om de vulling van een grote kuil. Onder deze laag bevinden zich opnieuw **verschillende ophogingslagen**¹⁵, waarbinnen enkele kuilen kunnen herkend worden. Onderaan, op een diepte van 2,1 m onder het huidige looppniveau bevindt zich **moederbodem** bestaande uit geel leemig zand (Afbeelding 2).¹⁶

¹³ PS7-1 (baksteenformaten 22,5/21,5x11x5,5/5cm) en PS7-4 (geen baksteenformaten, bestaat uit puinfundering)

¹⁴ PS7-8

¹⁵ PS7-3, PS7-16, PS7-17, PS7-18 en PS7-19 zijn vermoedelijk ophogingslagen

¹⁶ PS7-15

Afbeelding 1. Grondplan A in proefput 7.

Afbeelding 2. Profiel YZ in proefput 7.

Het onderzoek van deze proefput leverde opnieuw slechts een zeer beperkte hoeveelheid vondsten op. Slechts 5 sporen konden op basis van het aangetroffen aardewerk gedateerd worden, waarbij het in 3

gevallen om een datering onder voorbehoud gaat, gezien de zeer beperkte hoeveelheid scherven.¹⁷ **Laag PS7-8, waarin de muurresten lijken gebouwd te zijn**, is op basis van fragmenten rood lokaal gedraaid en lokaal witbakkend aardewerk, steengoed met engobe/zoutglazuur en steengoed type Westerwald, faience en Majolica **ten vroegste in de 17de eeuw** te dateren (Afbeelding 3). De aanwezigheid van enkele scherven grijs lokaal gedraaid aardewerk zijn hierbij vermoedelijk als intrusief te beschouwen.

Afbeelding 3. Vondsten uit PS7-8.

Eén van de lager gelegen ophogingslagen, PS7-17, kan op basis van het aangetroffen aardewerk als **middeleeuws** beschouwd worden. Het betreft nagenoeg uitsluitend scherven in grijs lokaal gedraaid aardewerk en 1 scherf uit het Maasland (Andenne-waar). De aanwezigheid van een Maaslandse scherf veronderstelt eerder een **datering in 11de tot 14de eeuw**, doch deze kan evenzeer intrusief aanwezig zijn en de context kan dus ook jonger zijn.

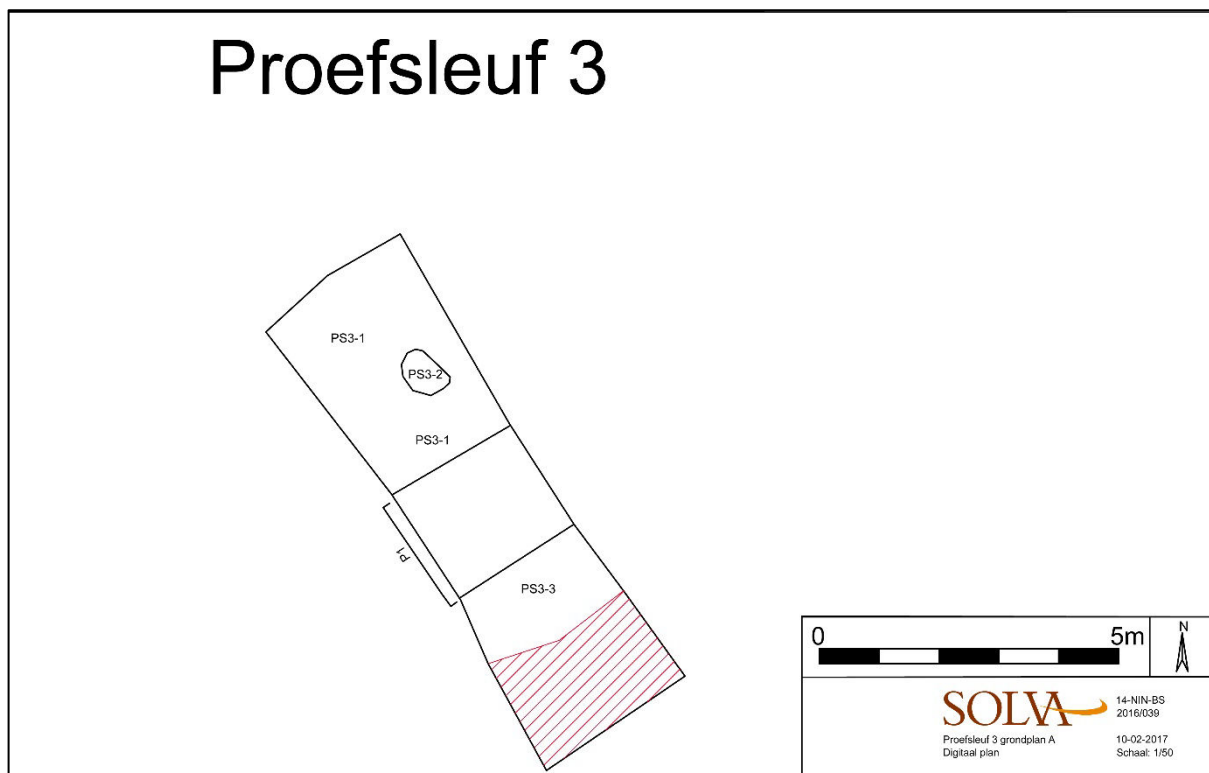
Afbeelding 4. Vondsten uit de ophogingslaag PS7-17.

¹⁷ PS7-11, PS7-18 en PS7-20

Samenvattend gesteld blijkt de zone voor de huidige bebouwing archeologisch interessante informatie te bevatten, ondanks de aanwezigheid van enkele grote verstoringen. Op geringe diepte (0,45 m) onder looppniveau zijn muurrestanten, wellicht van 19de-eeuwse uitbreiding van het hospitaal gevonden. Onder deze sporen liggen ophogingslagen waarin kuilen te herkennen zijn. De onderste ophogingslagen zijn duidelijk middeleeuws. De moederbodem ligt ongeveer 2,1 m onder het huidige looppniveau.

2.2.3.5.2 PROEFPUTTEN ROND HET PROJECTGEBIED OP DE OCMW-SITE

Tijdens het proefsleuvenonderzoek in het kader van de werken aan de OCMW-site zijn ook rond het huidige projectgebied van de hospitaalkapel enkele proefputten uitgevoerd. Onderstaand hoofdstuk geeft de resultaten van de meest nabijgelegen proefputten weer.¹⁸

Figuur 41. Grondplan A van proefsleuf 3.

Deze sleuf is verder van de oorspronkelijke Denderloop verwijderd en dit weerspiegelt zich ook in de bodemopbouw. Ook hier werden **recente ophogingslagen** aangetroffen (cfr. sleuf 1 en 2) en dit tot 1,6 à 1,7 m onder het huidige looppniveau. Hieronder bevinden zich een **4-tal ophogingslagen** die opnieuw **ten vroegste in de 17de-18de eeuw** te dateren zijn en dit tot ongeveer 2,6 m onder het huidige looppniveau.¹⁹ De proefsleuf zelf werd in eerste instantie aangelegd op het niveau van de eerste post-middeleeuwse ophogingslaag (PS3-1, 1,8 m onder het huidige looppniveau) en dit aangezien ook hier de grondwatertafel zich slechts een tiental centimeter lager bevindt.

¹⁸ Dit hoofdstuk is overgenomen uit Klinkenborg & Cherretté 2015b: 35-39; 45-50.

¹⁹ PS3-1, PS3-3, PS3-4 en PS3-5

Afbeelding 5. Vondsten uit de ophogingslaag PS3-1 (lokaal rood gedraaid aardewerk en steengoed met engobe/zoutglazuur).

Afbeelding 6. Vondsten uit de ophogingslaag PS3-3 (lokaal rood gedraaid aardewerk, steengoed met engobe/zoutglazuur en Majolica).

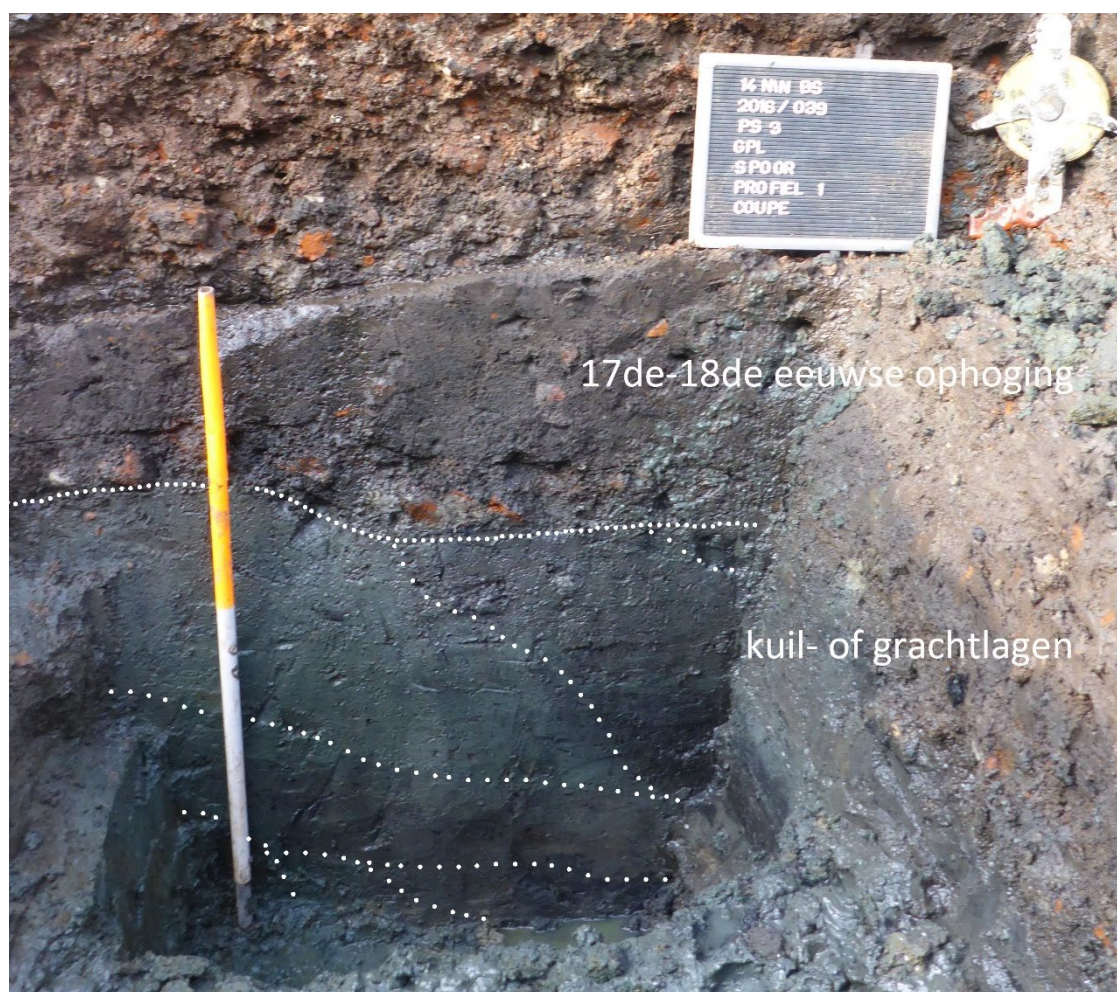
Afbeelding 7. Vondsten uit de ophogingslaag PS3-4 (lokaal rood gedraaid aardewerk, steengoed met engobe/zoutglazuur, steengoed type Siegburg en lokaal grijs gedraaid aardewerk).

In het midden van de proefsleuf werd over een lengte van 1,8 m een profielput aangelegd tot een diepte van 3,4 m onder het huidige looppniveau. In tegenstelling tot de vorige proefsleuven, werden in deze proefsleuf geen kleiige lagen van mogelijk alluviale oorsprong aangetroffen. Dit kan betekenen dat deze hier niet aanwezig zijn of dat ze zich op een grotere diepte bevinden. Onder de post-middeleeuwse ophogingslagen werden echter wel lagen aangetroffen die mogelijk deel uitmaken van een **gracht of kuil**, maar waarvan de volledige omvang niet kon achterhaald worden.²⁰ Mogelijk werd in de profielput de zuidoostelijke rand van dit spoor aangesneden, aangezien de lagen in noordwestelijke richting verbreden. Sommige lagen lijken een eerder humeuze vulling te bevatten. Dateerbaar materiaal werd niet aangetroffen. In deze profielput kon de moederbodem niet bereikt worden.

²⁰ PS3-6, PS3-7, PS3-8, PS3-9, PS3-10 en PS3-11

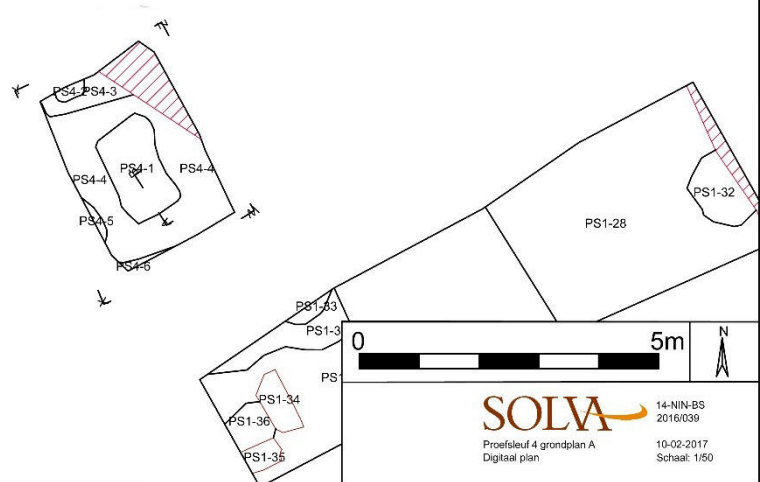

Figuur 42. Profiel 1 in proefsleuf 3.

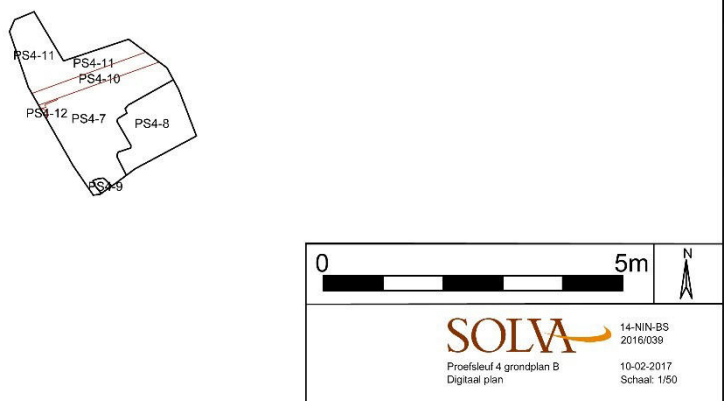
Figuur 43. Onderste deel van profiel 1 in proefsleuf 3.

Proefput 4

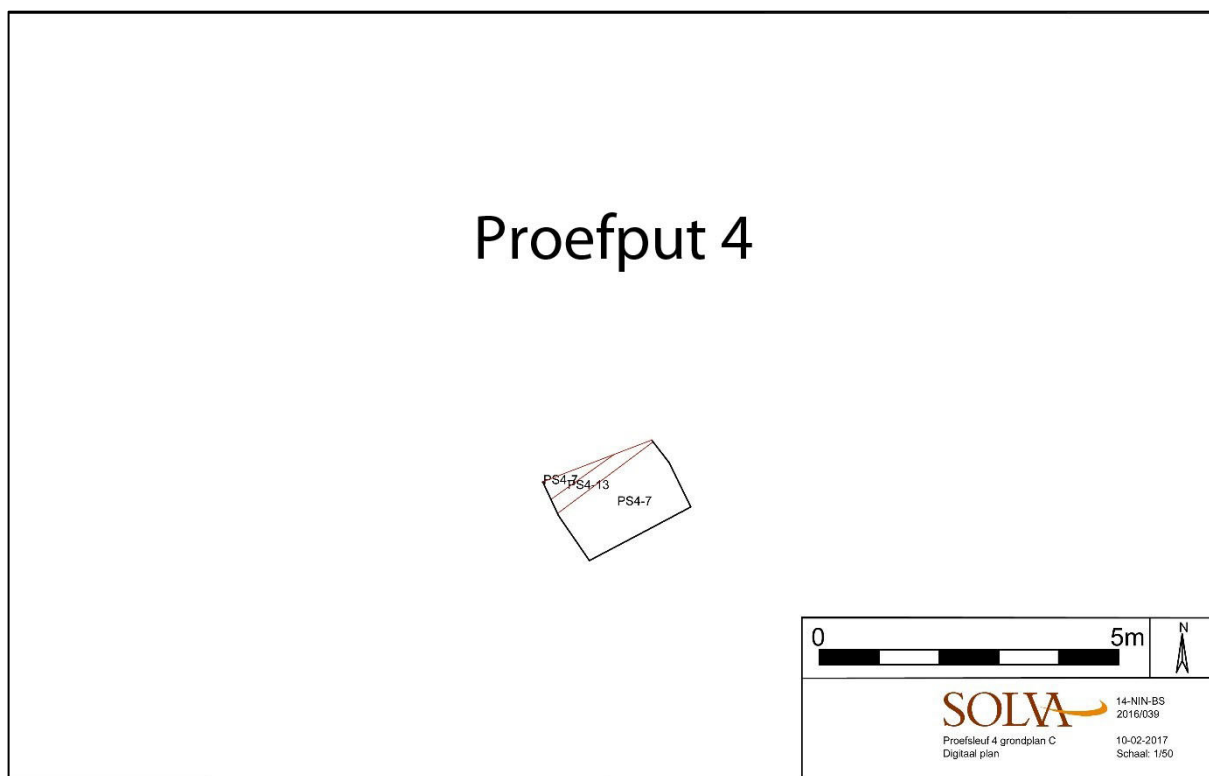

Figuur 44. Grondplan A van proefput 4.

Proefput 4

Figuur 45. Grondplan B van proefput 4.

Figuur 46: grondplan C van proefput 4

Proefput 4 bevindt zich ten noordwesten van proefsleuf 1. Deze proefput was voorzien als controleput, om vast te stellen of de mogelijk aanwezige begraving zich verder in noordoostelijke richting uitstrekt. Aanvankelijk diende deze dan ook niet volledig stratigrafisch opgegraven te worden en volstond de registratie van het eerste archeologische niveau. Omdat de oorspronkelijk voorziene proefput dicht bij de noordoostelijke hoek van de kapel echter niet kon aangelegd worden (cfr. supra), werd besloten proefput vier, voor zover mogelijk, wel volledig op te graven.

In deze proefput werden **geen sporen van begraving** aangetroffen. De proefput werd machinaal aangelegd op de eerste postmiddeleeuwse ophogingslaag, ongeveer 1,4 m onder het huidige looppniveau. Vervolgens werd manueel verder verdiept tot een tweede (1,7 m t.o.v huidige looppniveau) en derde niveau (2 m t.o.v. huidige looppniveau = niveau grondwatertafel), aangevuld met een profielput tot 2,5 m onder het huidige looppniveau (figuur 26, 27 en 28).

Ook deze proefput bevatte verschillende **recente ophogingslagen**, tot een diepte van 1,2 m t.o.v. het huidige looppniveau. Daaronder bevinden zich eveneens **ophogingslagen** die op basis van het gerecupereerde aardewerk **ten vroegste in de 17de-18de eeuw** te dateren zijn (figuur 29, 30 en 31).²¹ De aanwezigheid in deze lagen van verschillende fragmenten faience fine lijkt zelfs eerder een datering ten vroegste in de 18de eeuw te suggereren.

²¹ PS4-3, PS4-4, PS4-6, PS4-7, PS4-8, PS4-15, PS4-16, PS4-17 en PS4-18

Afbeelding 8. Vondsten uit de ophogingslaag PS4-4.

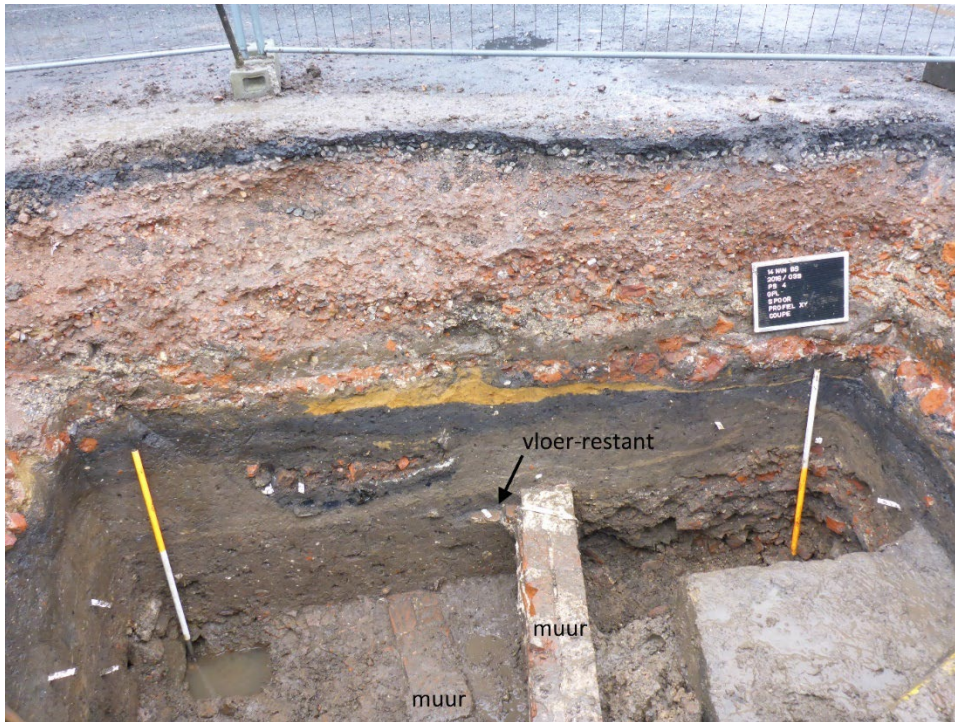

Afbeelding 9. Vondsten uit de ophogingslaag PS4-6.

Afbeelding 10. Vondsten uit de ophogingslaag PS4-7.

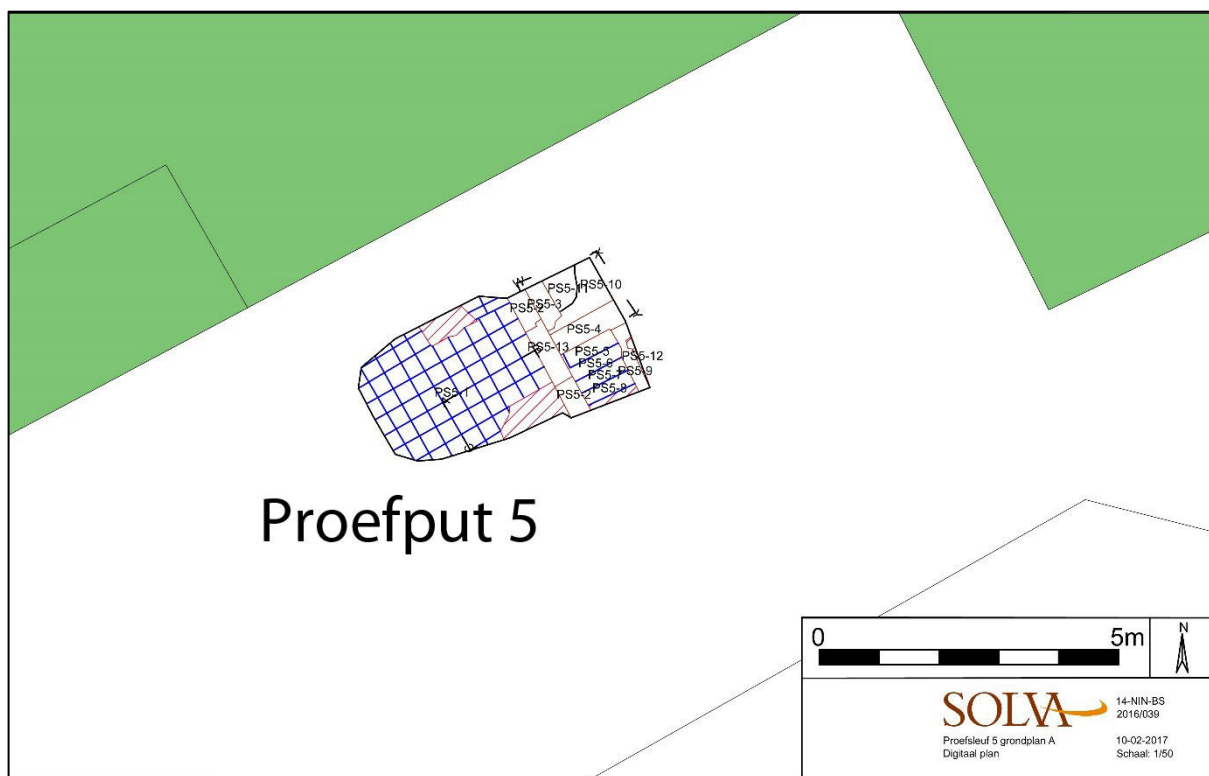
In deze ophogingslagen, en dus recenter, werden behalve enkele kuiltjes (PS4-1, PS4-2, PS4-5 en PS4-9) tevens **2 muren** en een **restant van een tegelvloertje** aangetroffen. Een eerste muur (PS4-10) kwam tevoorschijn op 1,5 m onder het huidige looppniveau. Deze heeft een zuid-zuidwest/noord-noordoost oriëntatie en is opgetrokken in baksteen (baksteenformaat: 23 x 11 x 6 cm). Ten noordoosten van deze muur bevindt zich een dik puinpakket (PS4-11). Dit houdt mogelijk verband met de afbraak van het gebouw waar deze muur deel van uitmaakte. Het valt niet uit te sluiten dat het aan deze zijde een opgevulde kelder betreft, hoewel er geen pleister tegen de muur werd aangetroffen. Op basis van het gerecupereerde aardewerk, kan dit puinpakket ten vroegste in de 18de eeuw gesitueerd worden. Aan de andere zijde, ten zuidwesten van de muur, kon het restant van een tegelvloertje herkend worden (PS4-12, 1,68 m onder het huidige looppniveau). De muur en het tegelvloertje behoren vermoedelijk tot dezelfde constructie. Op 2,05 m onder het huidige looppniveau kwam een tweede muur in baksteen aan het licht (PS4-13, baksteenformaat: 23 x 11 x 5 cm), ditmaal met een zuidwest-noordoost oriëntatie. Deze was slechts 30 cm diep bewaard en behoort ongetwijfeld tot een oudere bouwphase dan de eerste muur, aangezien deze laatste er overheen gebouwd is. Een precieze datering van de muur is niet mogelijk, maar deze lijkt, onder andere op basis van de situering in een postmiddeleeuwse laag (PS4-19), eveneens in de post-middeleeuwen te situeren. Het manueel aanleggen van de profielput tenslotte, bracht nog enkele lagen aan het licht met onderaan (2,5 m onder het huidige looppniveau) **een oude afvoer opgebouwd uit buizen in aardewerk** (PS4-21). De bovenliggende laag (PS4-19) is dan ook vermoedelijk de opvullingslaag van de uitgraving om deze afvoer aan te leggen.

Afbeelding 11. Profiel XY in proefput 4 met aanduiding van de muur- en vloerresten.

Afbeelding 12. Vondsten uit het puinpakket PS4-11.

Figuur 47. Grondplan A van proefput 5.

Proefput vijf is te situeren ten noordwesten van de kapel en was eveneens voorzien als controleput om de eventuele uitgestrektheid van de begraving in noordwestelijke richting vast te stellen. Net als in proefput 4 werden hier **geen sporen van begraving** aangetroffen.

In plaats daarvan bracht deze proefput de goed bewaarde **resten van een woning** aan het licht, in de vorm van een kelder, een trap en enkele bijhorende muren. Deze resten zijn vermoedelijk toe te schrijven aan een woning, gelegen ten noordwesten van de kapel, die te zien is op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840, figuur 41). Ze hebben met andere woorden niets te zien met de voormalige hospitaalsite en met de vraagstellingen hieromtrent.

Afbeelding 13. Zicht op de kelder in proefput 5.

Afbeelding 14. Zicht op de trap in proefput 5.

De trap en de muren komen tevoorschijn op 0,5 m onder het huidige loopniveau. De kelder is opgevuld met bouwpuin, vermoedelijk afkomstig van de afbraak van het gebouw. De keldervloer bevindt zich 1,8 m onder het huidige loopniveau. Een kleine profielput in de noordoostelijke hoek van de proefput leert dat de

muren opgetrokken werden in ophogingslagen die opnieuw **ten vroegste in de 17de-18de eeuw** te plaatsen zijn (figuur 37 en 38).²²

Afbeelding 15. Profiel WX in de noordoostelijke hoek van proefput 5.

Afbeelding 16. Vondsten uit de ophogingslagen PS5-14 (links) en PS5-17 (rechts).

Ter hoogte van de keldervloer werd eveneens een profielput aangelegd (figuur 39). Onder de vloer en haar opmaaklaag is een **drainage- of afvoerbuis** aanwezig, samengesteld uit gegolfde dakpannen.²³ Deze werd uitgegraven in enkele vermoedelijke **ophogingslagen**.²⁴ Slechts één van deze ophogingslagen leverde dateerbaar materiaal op (PS5-20, figuur 40). De aanwezigheid van enkele fragmenten Hoogversierd aardewerk van Noord-Franse herkomst, in combinatie met een overwicht aan grijs lokaal gedraaid

²² PS5-14, PS5-15, PS5-16, PS5-17, PS5-18

²³ PS5-25

²⁴ PS5-20, PS5-21 en PS5-22

aardewerk, lijkt een datering in de 12de-13de eeuw te suggereren. Het aantreffen van een scherp steengoed met engobe/zoutglazuur veronderstelt dan weer een datering **ten vroegste in de 14de eeuw**. De fragmenten Hoogversierd aardewerk zijn vermoedelijk als intrusief te beschouwen. Vanaf een diepte van 2,4 m onder het huidige looppniveau werden mogelijk **natuurlijke lagen** bereikt.²⁵

Afbeelding 17. Coupe AB op de keldervloer in proefput 5; aan de rechterzijde is een gegolfde dakpan zichtbaar die deel uitmaakte van een drainagesysteem.

Afbeelding 18. Vondsten uit de middeleeuwse ophogingslaag PS5-20.

²⁵ PS5-23 en PS5-24

Figuur 48. Detail van de Atlas der Buurtwegen met aanduiding (rode pijl) van de woning die vermoedelijk deels werd aangesneden in proefput 5.

2.2.3.5.3 PROEFPUTTEN IN DE HOSPITAALKAPEL²⁶

Naar aanleiding van de aanleg van vloerverwarming zijn in het begin van 2021 drie proefputjes aangelegd in de Hospitaalkapel. De proefputjes geven een inschatting van het archeologisch potentieel met betrekking tot de geplande werken aan de vloer. De putjes gaven maar in beperkte mate informatie over de geschiedenis van de Hospitaalkapel. Er werden bijna uitsluitend ophogingspakketten aangetroffen die te dateren zijn tussen het eerste kwart van de 17de eeuw en het einde van de 18de eeuw. Deze pakketten zijn wellicht te linken aan de bouw van de huidige kapel in (of kort voor) 1763.

Afbeelding 19. Profiel 2AB in proefput 2.

²⁶ Couchez et al. 2021

2.2.4 HET ONDERZOCHE GEBIED EN ZIJN OMGEVING IN ZIJN HISTORISCH KADER

2.2.4.1 HISTORISCH KADER

2.2.4.1.1 ALGEMENE GESCHIEDENIS VAN NINOVE²⁷

De oudste vermelding van Ninove stamt uit 821, wanneer in een oorkonde van keizer Karel de Vrome de schenking van een deel van villa Neonifioaan de abdij van Saint-Amand-Lez-Eaux beschreven wordt. Het villadomein maakte toen deel uit van de Pagus Brachbatensis of de gouw Brabant. Over de oudere geschiedenis van Ninove is momenteel weinig gekend door het uiterst beperkt aantal bronnen.

Bij de interpretatie van historische gegevens in functie van de reconstructie van de stadsontwikkeling door historici wordt algemeen uitgegaan van het theoretisch model waarbij een aantal verspreide woningen in de omgeving van velden of een kouter geleidelijk aangroeien tot een kleine nederzetting. Dergelijke nederzettingen evolueren in de Karolingische periode (8ste-9de eeuw) niet zelden tot een domeincentrum of villa. Over de precieze locatie van de villa Neonifiois er voorlopig nog geen eensgezindheid. In een artikel uit 1996 vereenzelvigt G. Vande Winkel deze Karolingische villa met het “Oude Hof” van de heren van Ninove, gelegen ten zuiden van de Graanmarkt en aan de samenvloeiing van de Dender en de Molendender. Hiermee sluit deze zich aan bij de visie die H. Vangassen reeds enkele decennia eerder formuleerde. In een aantal publicaties uit 2005 en 2008 wordt de Karolingische villa Neonifio echter vereenzelvigd met het Hof te Nederwijk, gelegen in de Nederwijk. Volgens D. Van de Perre is de oudste bewoningskern van Ninove alsook de eerste parochiekerk daar te situeren.

Na het uiteenvallen van het Karolingische rijk (843) vormt het gebied tussen Schelde en Dender (waartoe ook Ninove behoort) het graafschap Biest en later het markgraafschap Ename. Midden 11de eeuw wordt het noordelijk deel van de mark Ename, waaronder ook Ninove, veroverd door de graaf van Vlaanderen en zien we een vervanging van Ename door Aalst als politiek centrum van het gebied tussen Schelde en Dender. Dit gebied zal later binnen Rijksvlaanderen het ‘Land van Aalst’ vormen. Vanaf dit moment neemt Ninove een belangrijke strategische plaats in, gezien de ligging aan de grens met het opkomende hertogdom Brabant.

Volgens D. Van de Perre en G. Vande Winkel kan in de loop van de 9de-10de eeuw een verschuiving van locatie van de bewoningskern (van de Nederwijk naar het gebied rond de Graanmarkt) of alleszins een wijziging in het bewoningspatroon verondersteld worden. Ze stellen dat dit gebeurt onder invloed van de gewijzigde politieke situatie en machtsverhoudingen. Ze zijn van mening dat het bewoningspatroon verandert en dat er in heel wat nederzettingkernen in onze streken *castella recens facta* ontstaan ten gevolge van een dreiging van buitenaf (traditioneel beschouwd als de invallen van de Noormannen). Zij sluiten zich aan bij de hypothese dat wanneer er nog geen sprake is van een geconcentreerde bewoningskern er vluchtburgen worden gebouwd en dat er bij reeds bestaande pre-stedelijke bewoningskernen een aarden versterking wordt rond gebouwd. Deze versterkingen zouden vaak nog terug te vinden zijn in de huidige stadsplattegrond in de vorm van een circulair of semi-circulair patroon. In het geval van Ninove gaan D. Van de Perre en G. Vande Winkel uit van de oprichting van een vluchtburg in de vorm van een halvekringversterking. Over de precieze locatie van deze versterking zijn de geschiedschrijvers het niet altijd eens. In hun laatste publicatie plaatsen D. Van de Perre en G. Vande Winkel deze halvekringversterking binnen de benedenloop van de Beverbeek en de Molendender-Dender, waarbij een kunstmatig aangelegde gracht ten westen van het Oudstrijdersplein de versterking vervulde. De huidige Graanmarkt, de Lange Muntstraat en het Oudstrijdersplein vormen in dit geval de kern van de versterking.

---

²⁷ Dit hoofdstuk is overgenomen uit De Graeve *et al.* 2022: 59-63. Zie aldaar voor verdere referenties.

Figuur 49. Ontwikkeling van Ninove volgens H. Vangassen en G. Vande Winkel. (bron: Google maps) 1: De Nederwijk; 2: Villa Neonifio (8ste-9de eeuw); 3: Halvekringversterking (9de-10de eeuw); 4: Uitbreiding langs de Bever- en Burchtstraat (11de-12de eeuw); 5: Motte kasteel (omstreeks 1100); 6: Abdij (1157); 7: Uitbreiding en bouw stadswal (13de en 14de eeuw). Het projectgebied is aangeduid met een zwarte ster.

Figuur 50. Ontwikkeling van Ninove volgens D. Van de Perre. (bron: Google maps) 1: De Nederwijk en de villa Neonifio (8ste-9de eeuw); 2: Halvekringversterking (9de-10de eeuw); 3: Uitbreiding langs de Bever- en Burchtstraat (11de-12de eeuw); 4: Mottekasteel (omstreeks 1100); 5: Abdij (1157); 6: Uitbreiding en bouw stadswal (13de en 14de eeuw). Het projectgebied is aangeduid met een zwarte ster.

Deze evolutie in het bewoningspatroon betekent een continuïteit in de bewoning wanneer we het “Oude Hof” als de Karolingische hoeve beschouwen (conform Vangassen en Vande Winkel), maar duidt op een discontinuïteit wanneer we het Hof te Nederwijk als de oudste bewoningskern zien (conform Van de Perre). Beide theorieën zijn het er evenwel over eens dat de versterking gecontroleerd werd door een lokale autoriteit, in dit geval de grootgrondbezitters van de Karolingische villa. Vanaf de 2de helft van de 11de eeuw worden deze Heren van Ninove vazal van de graaf van Vlaanderen en krijgen ze van hem de heerlijkheid Ninove in leen. Bovendien behoren ze als stalmeesters van de graaf tot de meest invloedrijke adellijke geslachten van Vlaanderen. Binnen de visie van D. Van de Perre betekent dit dat de Heren van Ninove een tweede hof oprichten, ditmaal met een residentiële in plaats van een landbouweconomische functie: het “Oude Hof” gelegen aan de Graanmarkt. Volgens D. Van de Perre, G. Vande Winkel en H. Vangassen evolueert in de loop van de 11de eeuw de versterking verder tot de kern van de middeleeuwse heerlijkheid: er wordt een beperkte marktfunctie toegekend en de opkomst van belangrijke landwegen die door de nieuwe omwalde bewoningskern lopen, zorgen voor strategische belangen. Ook de ligging van Ninove aan de grens van het graafschap Vlaanderen verhoogde het belang van de omwalde stadskern.

In de loop van de 11de en 12de eeuw breidt volgens hoger vernoemde auteurs de bewoning nog verder uit langs de Beverstraat en de Burchtstraat. Om deze nieuwe bewoning eveneens te beschermen wordt achter de huizen een eerste stadsomwalling aangelegd. Het is in dit kader dat volgens hen het toponiem “Oude Vesten” moet gesitueerd worden. Een deel van deze gracht is nog te zien op het plan van Sanderus (ca. 1640).

In de 12de eeuw krijgen we twee nieuwe elementen in de stadsontwikkeling. De Heren van Ninove richten rond 1100 een versterkte burcht op buiten de omwalde stadskern. Het betreft een mottekasteel op de rechteroever van de Dender, een strategisch zeer belangrijke plaats bij de grens met Brabant. In 1114-1119 stichten deze Heren van Ninove tevens een klein seculier kapittel in de parochiekerk van de Nederwijk, dat in 1137 omgevormd wordt tot een premonstratenzer abdij. In 1157 verhuist deze abdij naar een hoger gelegen gebied ten noorden van de stad. Op deze wijze heeft Ninove in de 12de eeuw volgens D. Van de Perre en G. Vande Winkel een driedelige bewoningsstructuur: de omwalde stadskern rond de Graanmarkt, de burchtsite op de rechteroever van de Dender en de abdijsite in het noorden.

In de loop van de 13de en 14de eeuw worden de onbewoonde gebieden tussen deze drie kernen verder opgevuld. De aanzet hiertoe wordt gegeven met het verleggen van de parochiekerk van de Nederwijk naar de nieuwe abdijsite, ten oosten van de abbatiale kerk. Langs de Burchtstraat wordt in de 13de eeuw een hospitaal en een begijnhof gesticht en in de 14de eeuw krijgen we de opkomst van de stedelijke schuttersgilden. Een tweede omwalling wordt aangelegd en deze omsluit zowel de burcht als de abdij.

Hoewel de hierboven geschetste historiek een vrij aannemelijk en samenhangend beeld schetst van de ontstaansgeschiedenis van Ninove, zijn enkele kanttekeningen en nuanceringen hierbij toch aangewezen. De globale visie op de vroegste stadsontwikkeling van Ninove baseert zich, hoewel in de loop der jaren aangepast aan nieuwe gegevens, grotendeels op een algemeen ontwikkelingsmodel voor steden in de Zuidelijke Nederlanden, zoals dit vooral werd ontwikkeld in de late jaren '80. Dit ontwikkelingsmodel werd in het verleden opgesteld aan de hand van én getoetst aan enkele concrete voorbeelden, zoals bijvoorbeeld Aalst. Voor Ninove werden vaak parallellen getrokken met de situatie in Aalst, er van uitgaande dat deze stad een gelijkaardige ontwikkeling kende. Het hanteren van dergelijke ontwikkelingsmodellen en parallellen houdt echter zekere risico's in, aangezien de ontwikkeling van een stad zeer sterk bepaald wordt door regio-specifieke omstandigheden en individuele initiatieven. Uit een uitgebreide studie van R. Rutte omtrent stedenpolitiek en stadsplanning in de Lage Landen in de 12de-13de eeuw blijkt overigens zeer duidelijk dat de vorm en achtergronden van het verspreidingspatroon van de steden binnen het landschap, evenals die van de stadsplattegronden, van stad tot stad sterk kunnen verschillen. Ook de rol die de landsheren van Vlaanderen, als vertegenwoordigers van de graaf, bij de stadswording spelen, is niet te onderschatten. In Vlaanderen was deze rol in de eerste plaats financieel gemotiveerd.

Het gebied waar de projectgronden gelegen zijn werd in de loop van de 11de en 12de eeuw geleidelijk aan bebouwd. De Burchtstraat vormde vanaf het begin van de 12de eeuw een belangrijke verbindingssas tussen de burcht (Mottekasteel) op de rechteroever van de stad, en het centrum van de stad. Tijdens de 13de en 14de eeuw werden nieuwe stadswallen gebouwd en verder uitgebreid. Het gebied rond de projectzone kwam hierbij ook binnen de stadsafbakening te liggen.

In dit opzicht moet binnen het onderzoeksgebied dan ook rekening gehouden worden met mogelijke restanten van de bewoning langs de Burchtstraat.²⁸ Het gebied kenmerkt zich tevens door de aanwezigheid van talrijke historische Denderarmen en zijriviertjes. Hierdoor is de kans groot dat de achtererven van de woningen langs de Burchtstraat plaats boden aan tal van ambachten en nijverheden. Door de uitgestrektheid van het hedendaagse bebouwde oppervlak en talrijke kanalisaties en overwelvingen van waterlopen is er echter nauwelijks iets geweten over de oorspronkelijke microtopografie en bodemgesteldheid. De exacte locatie van deze waterlopen is dan ook onmogelijk op voorhand te bepalen.

In de 13de eeuw krijgen we op de terreinen de oprichting van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal. De precieze stichtingsdatum is niet gekend, maar de oudst gekende statuten, verleend door de bisschop van Kamerijk, dateren van **1268**. In de 13de eeuw bestond het hospitaal uit: een kapel in steenbouw, een ziekenzaal, een eetzaal en een slaapzaal voor de zusters en ook één voor de broeders, een kamer voor moeder-overste en stallen voor de huisdieren. In de loop der eeuwen zal het hospitaal tal van wijzigingen kennen. Met de eeuwen ondergaat het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal tal van wijzigingen en verbouwingen. Door de ellendige staat van de Hospitaalkapel wordt reeds in 1751 nagedacht over een nieuw kerkgebouw. De zusters nemen daarvoor een ingenieur-architect aan, wiens naam niet bewaard bleef. De overste, *prieuse* Theresia Thienpont, legt in 1751, zowel aan de aartsbisschop als de kardinaal, een *model van de gevel* voor en geeft te kennen dat hun kapel niet meer te herstellen valt door verrotting van de muren. Uiteindelijk geeft de aartsbisschop zijn goedkeuring voor het slopen van de oude kapel mits de nieuwe kapel op dezelfde plaats zou komen. Gegevens over de bouwfases van de kapel zijn niet voorhanden. Als bouwjaar voor de nieuwe **Hospitaalkapel** wordt het jaar **1763** beschouwd, dit jaartal staat immers gebeiteld in de arduinen deuromlijsting van de voorgevel. Uit documenten is geweten dat op 13 februari 1763 kardinaal de Franckenberg de opdracht geeft aan de deken van Geraardsbergen om de kapel in te wijden.²⁹ **In de jaren 1775 en 1776 wordt ook het oud hospitaalggebouw, dat op instorten stond, heropgebouwd.**³⁰

In het Algemeen Rijksarchief te Brussel bevinden zich nog enkele afbeeldingen van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal uit 1783. Het betreft een plattegrond van het terrein (Figuur 51) en een vooraanzicht vanop de Burchtstraat (Figuur 52). Op de plattegrond zijn de functies van de verschillende onderdelen van het complex weergegeven. Vooraan, langs de Burchtstraat, is er de kapel (Figuur 51. A), het binnenplein (Figuur 51. B) en de gastenverblijven (Figuur 51. C). Daarachter bevinden zich de stallen/opslagplaats (Figuur 51. D), de sacristie en het oratorium (Figuur 51. E) en het hoofdgebouw (Figuur 51. F). Achter de kapel is er sprake van een begraafplaats (Figuur 51. G) en daarachter bevindt zich de eet- en wasplaats (Figuur 51. H). De achterkant van het domein bestaat uit tuinen (Figuur 51. I), boomgaard (Figuur 51. J) en bosjes (Figuur 51. K). Van de lege zone langs de Burchtstraat, rechts van het gebouwencomplex, wordt vermeld dat dit terrein nog moet verworven worden, zodat de kaai kan ontsloten worden (*terrain à acquérir pour l'ouverture du quai*).

De versie van het O.-L.-V. hospitaal die hier is afgebeeld, dateert van na de herbouwing van 1763 tot 1775-1776. Met enig voorbehoud lijkt deze ruimtelijke structuur in hoofdlijnen ook reeds op oudere kaarten deels waarneembaar (Sanderus, De Deyn (infra)).

Op 6 december 1796, tijdens de Franse Republiek, verklaart men dat het actief van de hospitalen deel uitmaken van de *domaines nationaux*. Een volgend decreet op 24 augustus **1797** schaft de religieuze congregaties af, hierdoor zijn de hospitaalzusters te Ninove genoodzaakt hun gebouwen te verlaten. Het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal komt in het bezit van de Commissie der Burgerlijke Hospitalen,

²⁸ De hierna volgende beschrijving van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal is deels overgenomen uit Klinkenberg & Cherretté 2015: 13-15 en Couchez *et al.* 2021 25-26.

²⁹ De Kempeneer 1991, pp. 192-193.

³⁰ D'Huyvetter *et al.* 1978b.

achtereenvolgens vervangen door de Commissie van Openbare Onderstand en het OCMW. Na 1836 wordt het weeshuis van het hospitaal door de zusters der HH. Harten verzorgd.³¹

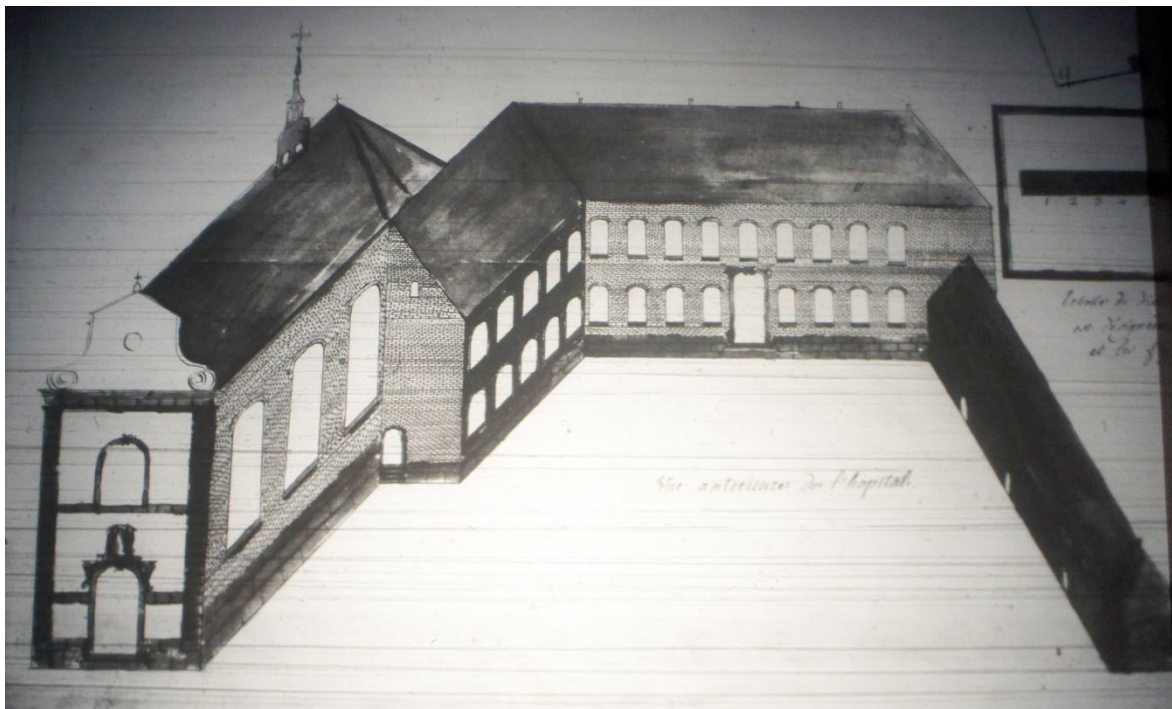
Het gebouw werd met uitzondering van de hospitaalkapel volledig afgebroken in 1940.³² In het derde kwart van de 20ste eeuw werd er een nieuwbouw gezet, dat onderdak gaf aan een ziekenhuis en een rusthuis. Dit volledige complex werd in 2012 afgebroken, met uitzondering van het stuk dat nu nog grenst aan de kapel. De hospitaalkapel is in 2017 ontwijd, en is momenteel in gebruik door de stedelijke Toeristische Dienst.

Figuur 51. Foto van een gedeelte van het plan van het O.-L.-V. hospitaal uit 1783 met aanduiding van de voornaamste elementen (foto: Dirk Van de Perre).

³¹ De Kempeneer 1991, p. 196.

³² Deze alinea is gebaseerd op Vanderperre 2022: 10

Figuur 52. Vooraanzicht van het O.-L.-V. hospitaal zoals afgebeeld op de kaart uit 1783 (foto: Dirk Van de Perre).

Tenslotte zijn er ook enkele foto's voorhanden uit het begin van de 20ste eeuw (figuur 3). Deze geven een beeld van de gebouwen van het Onze-lieve-Vrouwehospitaal langs de Burchtstraat. Hierop zijn de kapel, burelen en het weeshuis zichtbaar. Een vergelijking van deze foto's met de plattegrond van het hospitaal uit 1783 toont duidelijk dat de burelen en het weeshuis een latere toevoeging zijn. De burelen zijn te lokaliseren op een gedeelte van het binnenplein. Het weeshuis staat evenwel op de locatie van de voormalige gastenverblijven en stallen, maar neemt een beduidend groter volume in. Deze uitbreiding dateert vermoedelijk uit de 19de eeuw.

Afbeelding 20. Foto van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal met zicht op het weeshuis, ca. 1904.

Afbeelding 21. Foto's van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal, ca. 1904 (bron: www.madeindenderland.be)

2.2.4.1.3 CONCLUSIE MET BETREKKING TOT DE BOUWGESCHIEDENIS VAN HET PROJECTGEBIED

Het projectgebied is onlosmakelijk verbonden met de aanwezigheid van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal. Over de vroegste ontwikkeling en evolutie van het hospitaal is weinig gekend. Ook over de link tussen de stadsuitbreiding in de 11de-13de eeuw en de positie van het hospitaal hierin is nog weinig geweten. Eerder vooronderzoek wees uit dat er zowel aan de noordelijke als aan de zuidelijke kant van de kapel middeleeuwse pakketten te vinden zijn langsheen de Burchtstraat, wellicht te linken aan bewoning.

Op en rond het projectgebied zijn doorheen de eeuwen verschillende bouwwerken opgericht en opnieuw afgebroken. De oudere historische kaarten (infra) tonen dat de zuidelijke kant van de hospitaalkapel lang niet bebouwd is geweest. Het is pas bij de verbouwingswerken/nieuwbouwwerken in de 18de eeuw dat ook zone van het projectgebied werd bebouwd.

Het plan uit 1783 toont de aanwezigheid van een oratorium en sacristie ten zuidoosten van de Hospitaalkapel. Dit bouwvolume is tegen het hoofdgebouw gezet dat er haaks op staat (parallel met de Burchtstraat). Aan de achterkant van de kapel wordt op dit plan een begraafplaats weergegeven. Echter zijn er tijdens het vooronderzoek van de OCMW-site geen stoffelijke resten teruggevonden op deze locatie. Op een later moment, maar nog voor 1904, zijn er nog gebouwen tegen de kapel aangebouwd. De afbeelding van 1904 toont dat het weeshuis (buiten projectgebied) en de "burelen" 19de-eeuwse toevoegingen moeten zijn.

Na de afbraak in 1940 werd het hoofdgebouw en de sacristie vervangen door het ziekenhuis en rusthuis van het OCMW. De zone het dichtst tegen de Burchtstraat (locatie waar in de 19de eeuw de burelen stonden) is niet opnieuw bebouwd.

Een deel van de 18de-eeuwse kapel is onderkelderd (koor), echter is het niet geweten of ook de 18de en 19de-eeuwse gebouwcomplexen voorzien waren van kelders.

2.2.4.2 INVENTARIS ONROEREND ERFGOED

Op het projectgebied zijn geen elementen aanwezig van de inventaris bouwkundig erfgoed. Uiteraard is de Hospitaalkapel wel opgenomen. De Onze-Lieve-Vrouwekapel (Hospitaalkapel) is sinds 29/11/1976 aangeduid als een beschermd monument. Op 14/09/2009 volgde een vaststelling als bouwkundig erfgoed.³³

---

³³ D'Huyvetter *et al.* 1978c.

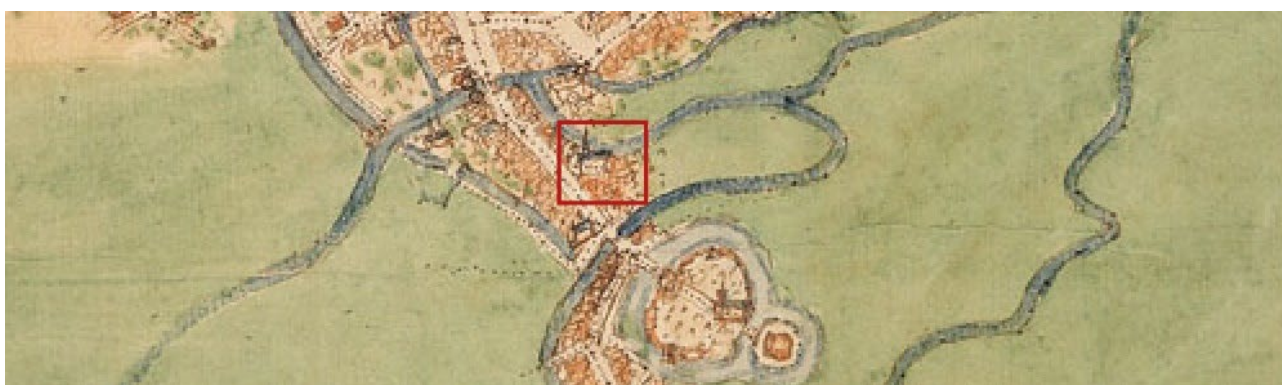
2.2.4.3 HISTORISCH-CARTOGRAFISCHE DOCUMENTEN³⁴

2.2.4.3.1 JACOB VAN DEVENTER - ATLAS DES VILLES DES PAYS-BAS: 73 PLACES LEVÉES ENTRE 1550 ET 1565 SUR LES ORDRES DE CHARLES QUINT ET DE PHILIPPE II: 59 : NIENEVE, HEERLICHOVEN, MEERBEECK

De stadsplattegrond van *Nieneve* (ca. 1550-1565) van de hand van koninklijk geograaf Jacob van Deventer toont de oudste gekende weergave van het Onze-Lieve-Vrouwhospitaal (Figuur 53, nr. 1). De weergave en de ligging van de éénbeukige kapel aan de Burchtstraat komen goed overeen met de hedendaagse situatie. De achterliggende hospitaalgebouwen zijn schetsmatig weergegeven. Op deze kaart worden ook de verschillende Denderarmen weergegeven. Het hospitaal ligt duidelijk tussen de Nieuwe Dender of Molendender (nr. 2) en de Oude Dender (nr. 5). De tussenloop, later gekend als 'Vaart' (nr. 3), passeert het einde van de Burchtstraat waar de Begijnenbrug (nr. 4) ligt.

Figuur 53. Van Deventerkaart (ca. 1550) met weergave van het projectgebied. Bron: KBR. Aanduiding projectgebied door de auteurs.

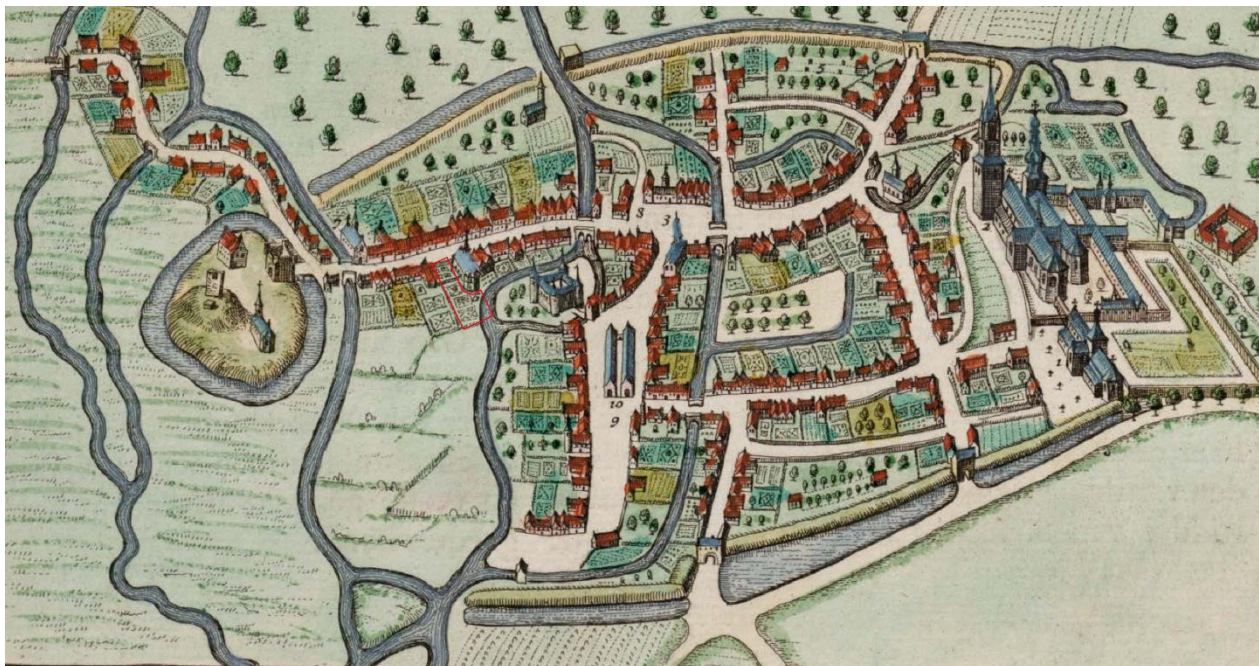

Figuur 54. Detail van de Van Deventerkaart (ca. 1550) met weergave van het projectgebied. Bron: KBR. Aanduiding projectgebied door de auteurs.

³⁴ Dit hoofdstuk is grotendeels overgenomen uit Couchez et al. 2021: 33-40

2.2.4.3.2 ANTONIUS SANDERUS - FLANDRIA ILLUSTRATA, TOMIS II, P.529: NINIVE FLANDRORUM/NIENOVE (1641-1644)

Op de kaart van Ninove uit Sanderus' *Flandria Illustrata* (1641) kan het Onze-Lieve-Vrouwhospitaal duidelijk herkend worden (Figuur 55, nr. 1). De Hospitaalkapel aan de Burchtstraat wordt weergegeven als een éénbeukige kapel met klokkenruiter met daarnaast een ommuurde binnentuin die aan de andere zijde vermoedelijk geflankeerd is door kloostervertrekken. Voorts is ook de Nieuwe Dender, de 'Vaart' en de Begijnenbrug terug herkenbaar. De Nieuwe Dender stroomt vlak achter de Hospitaalkapel en het projectgebied.

Figuur 55. Uitsnede van Sanderus' *Flandria Illustrata* met aanduiding van het projectgebied (bron: lib.ugent.be).

Figuur 56. Detail van de Sanderuskaart met aanduiding van het projectgebied. (bron: lib.ugent.be).

2.2.4.3.3 PHILIPS DE DEYN (1662)

Op de kaart van De Deyn (1644-1645) worden de Denderarmen opvallend rechtlijnig weergegeven. Ook andere elementen op de kaart wijzen eerder op een schematische weergave van de stad, maar de rechtlijnigheid kan evenzeer een gevolg zijn van de kanalisatie van de Dendervertakkingen. Het hospitaalcomplex wordt hier *gasthuys* genoemd. De Hospitaalkapel wordt, net als op de vorige figuratieve kaarten, als een éénbeukige kapel met klokkenruiter afgebeeld. Ten zuiden van de kapel lijkt er geen bebouwing weergegeven.

Figuur 57. Uitsnede uit de kaart van De Deyn (1644-1645) met aanduiding van het projectgebied. (bron. RA GENT, Abdij Ninove, 921).

Figuur 58. Detail van de kaart van De Deyn (1644-1645) met aanduiding van het projectgebied. (bron. RA GENT, Abdij Ninove, 921).

2.2.4.3.4 VILLARETKAART (1745 – 1748)

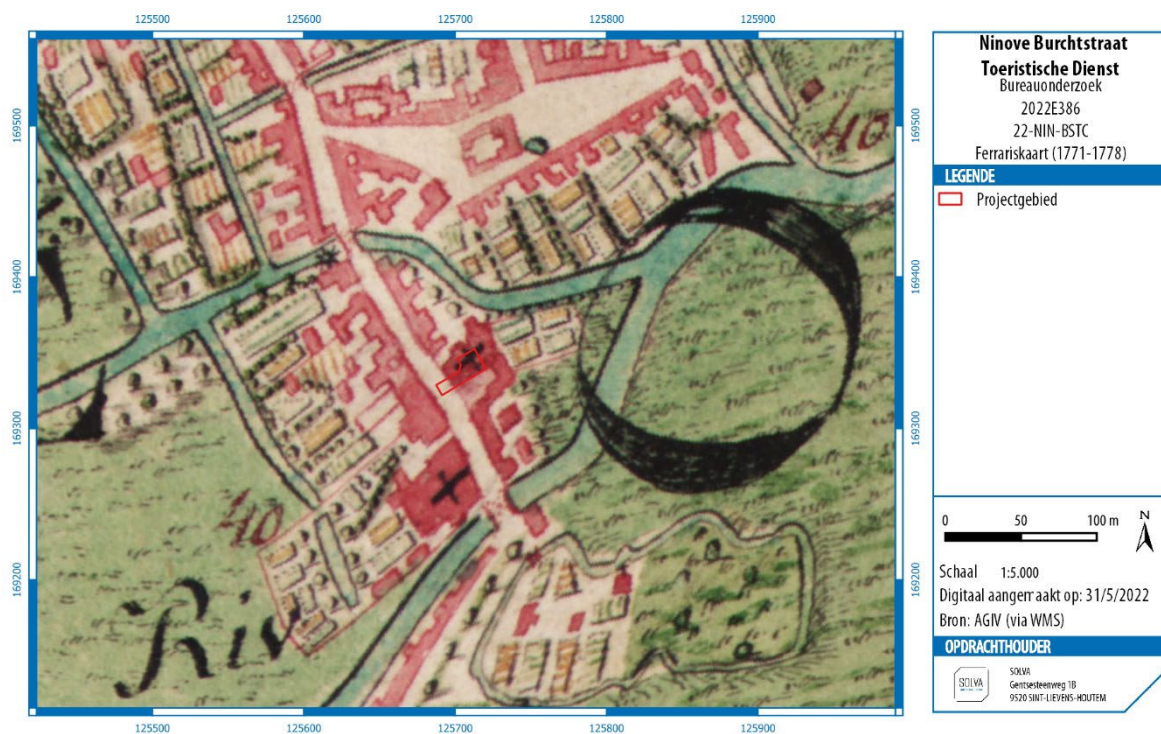
Nienoven wordt op de Villaretk kaart (1745-1748) schematisch weergegeven met weinig detaillering (Figuur 59). Herkenbaar zijn evenwel de Nieuwe Dender, de 'Vaart' en de Begijnenbrug, maar de hospitaalsite aan de Burchtstraat wordt niet weergegeven. Deze kaart geeft met andere woorden weinig informatie over het projectgebied.

Figuur 59. Uitsnede uit de Villaretk kaart (1745-1748) met aanduiding van het projectgebied).

2.2.4.3.5 JOZEF JOHAN FRANS FERRARIS – KABINETSKAART DER OOSTENRIJKSE NEDERLANDEN EN HET PRINSBISDOM LUIK (1771-1778)

De Ferrariskaart kan niet goed gegeorefereerd worden, maar de weergave van de Hospitaalkapel biedt een goed oriëntatiepunt voor het projectgebied. In lijn met de plannen uit 1783 (supra) is er bebouwing te zien die aan de kapel is gebouwd. Het voorste gedeelte van het projectgebied lijkt op deze kaart niet bebouwd.

Figuur 60. Uitsnede uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

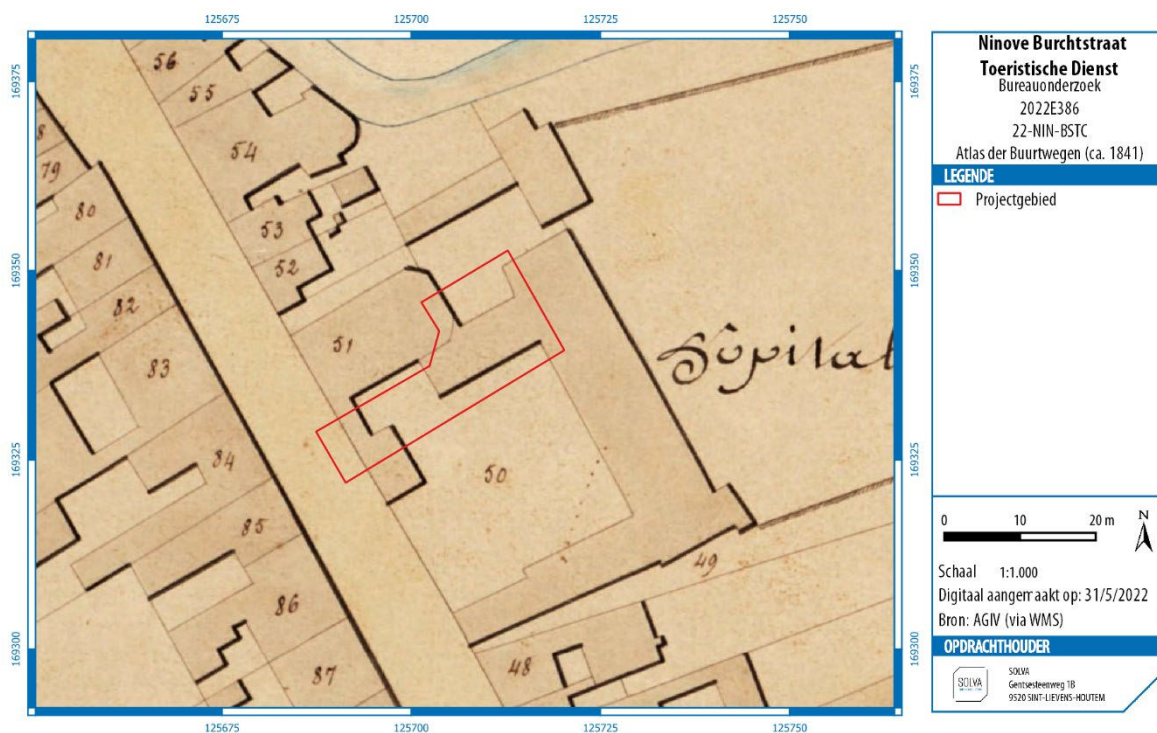
Figuur 61. Detail van de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

2.2.4.3.6 ATLAS DER BUURTWEGEN (CA. 1841)

De Atlas der Buurtwegen geeft een vrij gedetailleerd beeld van de 19de-eeuwse toestand van het *hôpital* zoals het op de kaart wordt genoemd. Het gebouw beslaat een groot oppervlak, waarbij enkel de zone aansluitend aan de Burchtstraat sterk bebouwd lijkt, zoals te zien op het plan uit 1783. De gebouwen liggen rond een binnenplein met achterliggende tuinen. Vooraan aan de straatkant is een hek weergegeven. De gebouwen die op de historische foto's (2.2.4.1.2) "burelen" worden genoemd, zijn nog niet zichtbaar.

Figuur 62. Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen met weergave van het projectgebied.

Figuur 63. Detail van de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.

2.2.4.3.7 PHILIPPE VANDERMAELEN – CARTES TOPOGRAPHIQUES DE LA BELGIQUE (1846-1854)

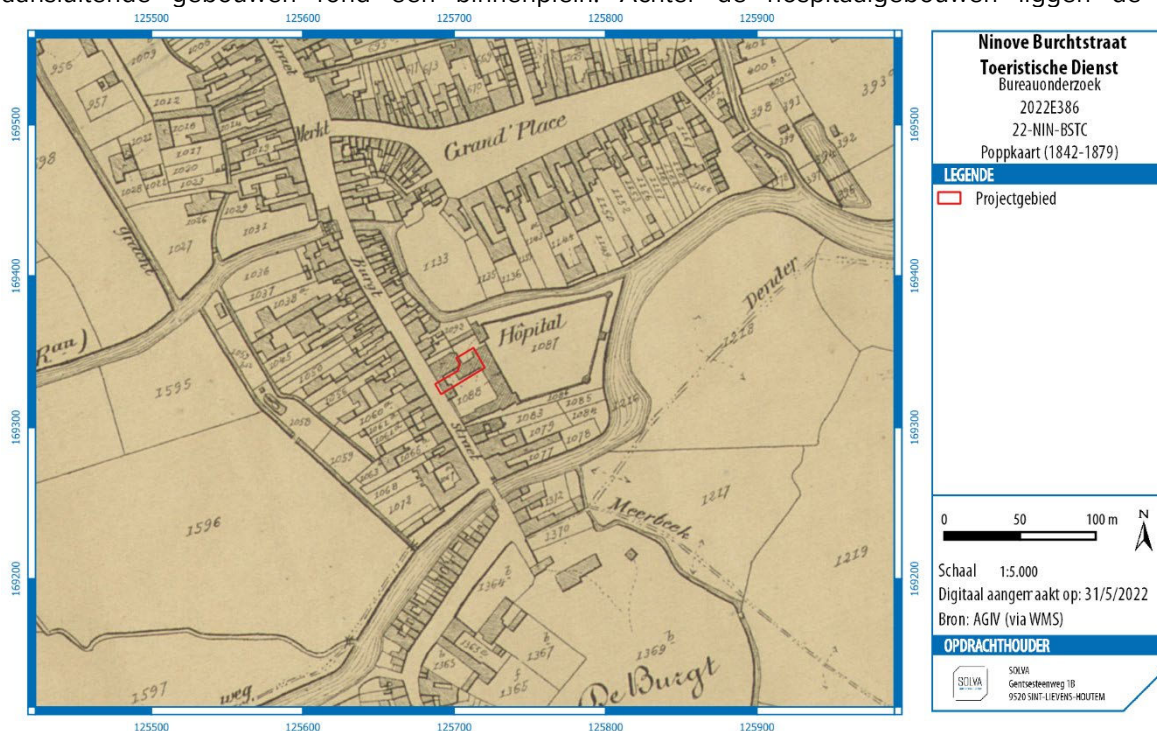
De Vandermaelen kaart is iets ruwer in z'n weergave dan de Atlas der Buurtwegen. Het beeld van het hospitaal komt goed overeen met de Atlas der Buurtwegen. Aan de kapel is aan de zuidoostelijke zijde een bouwsel te zien. Het hospitaal zelf wordt aan de straatkant afgesloten met een muur.

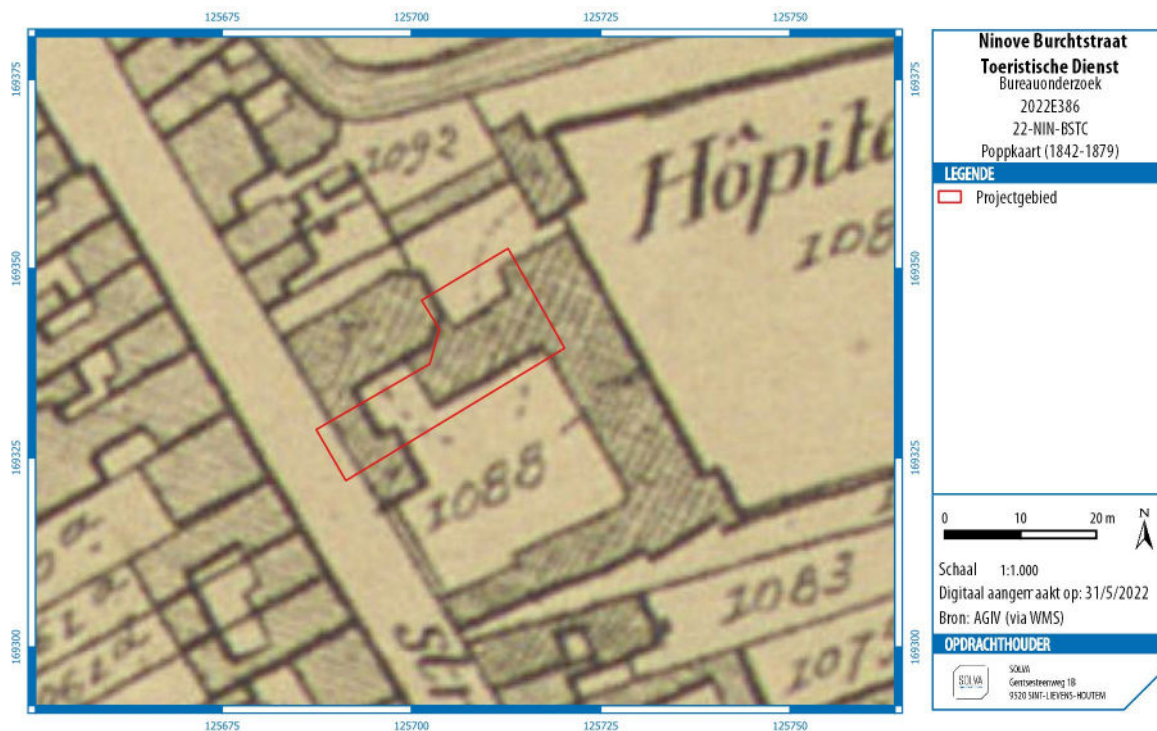
Figuur 64. Uitsnede uit de Vandermaelenkaart met aanduiding van het projectgebied.

2.2.4.3.8 PHILIPPE CHRÉTIEN POPP - ATLAS CADASTRAL PARCELLAIRE DE LA BELGIQUE (1842-1879)

Ook de kadasterkaart van Popp (1842-1879) vertoont een vergelijkbare situatie voor het Onze-Lieve-Vrouwhospitaal als de Atlas der Buurtwegen. Het *Hôpital*, gelegen aan de *Burgt Straet*, omvat de kapel met aansluitende gebouwen rond een binnenplein. Achter de hospitaalgebouwen liggen de tuinen.

Figuur 65. Uitsnede uit de Poppkaart met weergave van het projectgebied.

Figuur 66. Detail van de Poppkaart met weergave van het projectgebied.

2.2.4.3.9 RECENTE LUCHTFOTO'S

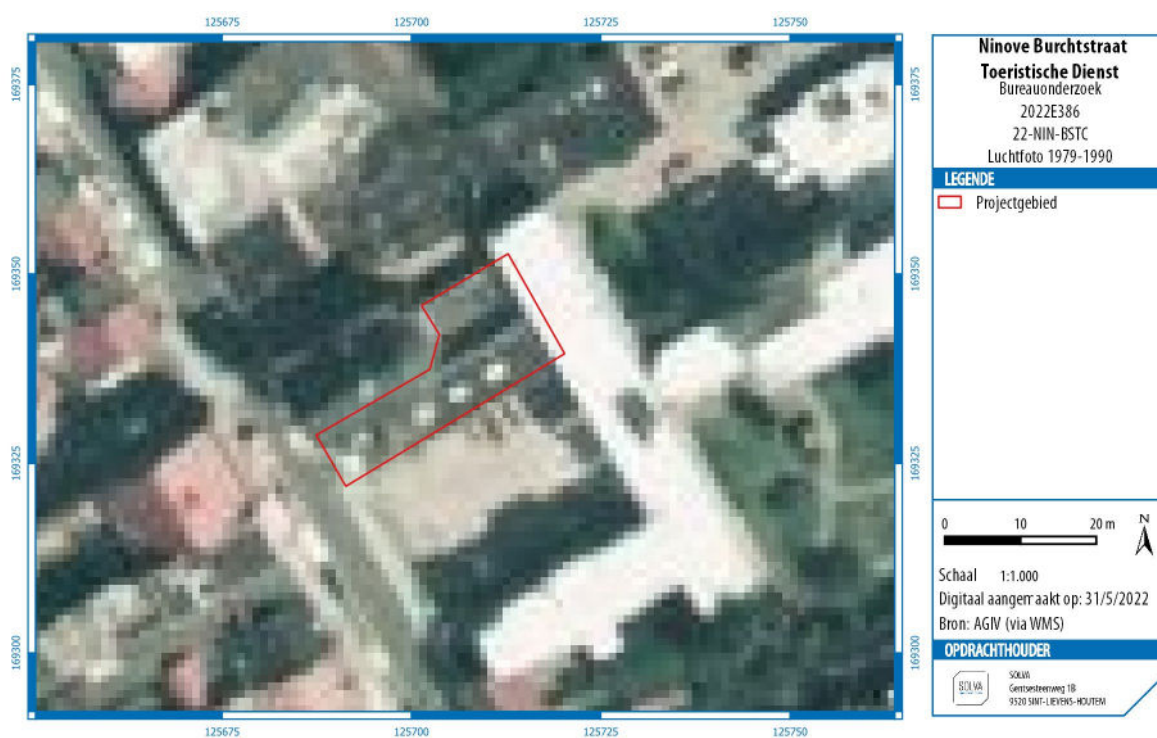
De luchtfoto's uit de 2^e helft van de 20ste eeuw geven ondanks hun beperkte kwaliteit toch een interessante aanvulling op de kennis over het projectgebied. Het hospitaal zoals het te zien was op de oudere kaarten is intussen volledig afgebroken en vervangen door het nieuwe gebouwencomplex van het OCMW.

De 18de-eeuwse kapel werd geïntegreerd in dit 20ste-eeuws gebouwencomplex, dat een uitbreiding kent weg van de straatzijde waar de vroegere tuinen en boomgaard van het hospitaal gelegen waren.

De luchtfoto uit 2020 (Figuur 69) toont de huidige situatie. Het OCMW-gebouwencomplex werd gesloopt in 2012. Enkel de 18de-eeuwse kapel en aansluitende bijgebouwen bleven bewaard.

Figuur 67. Luchtfoto uit 1971 met weergave van het projectgebied.

Figuur 68. Luchtfoto uit 1990 met weergave van het projectgebied.

Figuur 69. Luchtfoto uit 2020 met weergave van het projectgebied.

2.2.5 HET ONDERZOCHE GEBIED EN ZIJN OMGEVING IN ZIJN ARCHEOLOGISCH KADER

Ten noordoosten, in de Nederwijk, bevindt zich (vermoedelijk) de oudste bewoningskern van Ninove (**CAI-ID 863**). D. Van de Perre vereenzelvigde de Karolingische *villa Neonifio* met het Hof te Nederwijk, gelegen in de Nederwijk.³⁵ Ten zuiden, aan de rechteroever van de Dender, bevond zich de versterkte burcht van de Heren van Ninove, opgericht in de 12de eeuw. Van dit mottekasteel maakte Ruben Willaert bvba in 2018 een archeologisch evaluatie en waardering in opdracht van het agentschap Onroerend Erfgoed (**CAI-ID 30662**). Tijdens een proefsleuvenonderzoek werden o.a. restanten van de burchtkapel en het grachtsysteem aangesneden.³⁶

Nabij Nederwijk, in de Dreefstraat ter hoogte van het Clément Behnplein en de Koepoort, werd een archeologische werfbegeleiding uitgevoerd tijdens rioleringswerken (**CAI-ID 979783**).³⁷ Er werden voornamelijk recentere muren en vloeren aangetroffen. Onder een van de muren werd een laag aangetroffen, die kon gedateerd worden tussen 1390-1440. Deze laag zou toe te wijzen zijn aan hetzij de opgevolde stadsgracht hetzij een gedempte dendergeul. Er was een muur in natuursteen die wellicht tot een oude bouwfase behoort. Andere sporen zijn allen van recente aard en zijn te linken aan het industriële verleden van de stad. In de Marktstraat, de verbindingsweg tussen de Graanmarkt en de Beverstraat/Burchtstraat, werd in 2009 door SOLVA een werfopvolging uitgevoerd (**CAI-ID 159858**). Er werden enkele houten leerlooierskuipen (late middeleeuwen?), gedeelte van een mogelijke kaaimuur en restanten van een mogelijke watermolen met bijhorend sluizensysteem aangetroffen.³⁸ In 2007 werden proefsleuven uitgevoerd voorafgaand aan de heraanleg van de Graanmarkt (**CAI-ID 40122**). Meerdere kuilen, loopniveaus en ophogingspakketten kunnen in verband gebracht worden met de laatmiddeleeuwse gebruiksfase van de markt.³⁹ Lagen met bouwpuin, een concentratie hoornpitten en muurrestanten van de graanhal worden dan weer gedateerd in de 17de eeuw. In 2009 werden dan opgravingen uitgevoerd door SOLVA op de Graanmarkt (**CAI-ID 151595**) en de aansluitende Varkensmarkt (**CAI-ID 159857**). Op de Graanmarkt werd een concentratie lithische artefacten (vooral kleine chips) en botmateriaal aangetroffen, die te dateren zijn in het mesolithicum.⁴⁰ Behalve deze onverwachte vondst, werden uiteraard ook sporen uit de volle middeleeuwen aangesneden (paalsporen, greppels uit de 13de eeuw of vroeger).⁴¹ Ook de verschillende fases van de graanhal werden geïdentificeerd (tussen de 14de en de tweede helft van de 18de eeuw).⁴² In de Varkensmarkt werden 10 kuilen met organisch materiaal uit de late middeleeuwen (voornamelijk leerafval en hoornpitten) opgegraven. Een 16de-eeuwse puinophoging bedekt met kasseien werd geïnterpreteerd als loopniveau van het marktplein.⁴³

---

³⁵ Van de Perre 2005; Van de Perre & Vande Winkel 2008, p. 51.

³⁶ Herremans *et al.* 2018.

³⁷ Pepermans 2019, pp. 67-68.

³⁸ Klinkenborg *et al.* 2009, pp. 58-61.

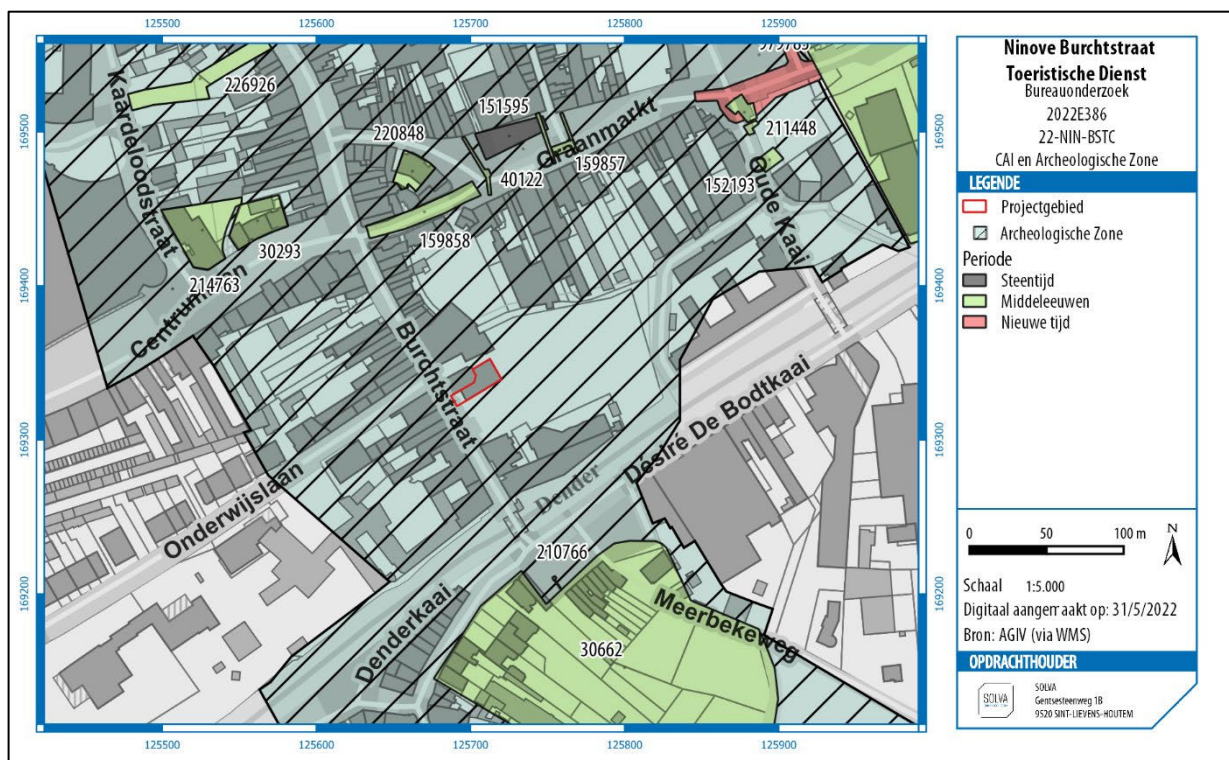
³⁹ Berkens & Klinkenborg 2009, pp. 29-34.

⁴⁰ Klinkenborg *et al.* 2009, pp. 23-26.

⁴¹ Klinkenborg *et al.* 2009, pp. 26-32.

⁴² Klinkenborg *et al.* 2009, pp. 33-53.

⁴³ Klinkenborg *et al.* 2009, pp. 53-57.

Figuur 70: Aanduiding van de Hospitaalkapel op de CAI (bron: AGIV, digitaal aangemaakt op 05/07/2021).

Meer ten noordwesten van de Hospitaalkapel, aan de kruising van de Kaardeloedstraat met de Centrumlaan, werd in 2016 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (**CAI-ID 214763**). Het vooronderzoek bracht enkele greppels en kuilen uit de late middeleeuwen, alsook muurrestanten uit de nieuwe tijden aan het licht. Op het perceel ten oosten daarvan werden in de vroege jaren 1990 reeds opgravingen uitgevoerd (**CAI-locatie 30293**). De houten indamming van de Beverbeek (gedateerd in de 15de eeuw) en enkele kleinvondsten uit de middeleeuwen (o.a. een bronzen kandelaar) werden er aangetroffen. In de Langemuntstraat, zijstraat van de Beverstraat, zijn vijf percelen opgegraven tesamen met een opvolging van een rioleringstracé op de Graanmarkt (**CAI-ID 220848**).⁴⁴ Het gaat om een opgraving waarbij zowel de huizen als de achtererven konden opgegraven worden. Echter door de manier van opgraven is de informatie sterk versnipperd en weinig bruikbaar. Op de profielfoto's zijn dezelfde brandlagen en pakketten met lemen vloeren te herkennen als bij een opgraving door SOLVA van een perceel in de Beverstraat eind 2020 - begin 2021 (**CAI-ID 226926**).⁴⁵

⁴⁴ Vander Ginst *et al.* 2019.

⁴⁵ De Graeve *et al.* 2021.

2.2.6 EEN DATERING EN INTERPRETATIE VAN HET ONDERZOCHE GEBIED

2.2.6.1 HET LANDSCHAPPELIJK KADER

Het projectgebied is te situeren **in de Dendervallei**. Deze kenmerkt zich op deze plaats door de aanwezigheid van uitgesproken steilranden aan de oostelijke flank en een meer glooiend en gradueel opklimmend landschap aan de westelijke flank. **De bodem van het projectgebied is door de menselijke bewoning in de stad het afgelopen millennium intensief geroerd geweest.** De bodemkaart kleurt het projectgebied dan ook in als bebouwde/antropogene gronden.

De analyse van de historische kaarten toont aan dat er in de 16de-18de eeuw op **korte nabijheid** van het projectgebied **een zijarm van de Dender** moeten hebben gelopen. Verschillende historische kaarten e.g. Sanderus en De Deyn tonen net ten oosten van de hospitaalkapel zo'n rivierloop. Dit doet vermoeden dat het oorspronkelijke reliëf een stuk moet hebben afgelopen in de richting van de Denderarm.

2.2.6.2 DE MENSELIJKE AANWEZIGHEID

Het projectgebied maakte lange tijd deel uit van het Onze-Lieve-Vrouwehospitaal. Dit complex onderging **sinds de oprichting in de 13de eeuw** een hele reeks **wijzigingen** en aanpassingen aan het gebouwencomplex. De **enige constante** in de iconografische afbeeldingen is de **Hospitaalkapel**. De kapel met de voorgevel georiënteerd op de Burchtstraat komt op de oudste iconografische afbeeldingen al voor. Echter weten we op basis van archiefdocumenten dat de kapel in het midden van de 18de eeuw bouwvallig was. **In 1763** wordt de nieuwe kapel afgewerkt. In **1775-1776** wordt ook de **rest van het hospitaal** aangepakt.

Op het projectgebied kwam een **sacristie en oratorium** te liggen, achter de kapel zou zich volgens een plan uit 1783 op dat moment een **begraafplaats** bevinden. Daarvan zijn echter tijdens het vooronderzoek **geen indicaties** van teruggevonden. Aan het einde van de 18de eeuw wordt het complex tijdens de Frans overheersing, overgedragen aan de Stad, en zal het vanaf dan onderdeel uitmaken van (de voorlopers van) het OCMW.

In de loop van de 19de eeuw wordt het hospitaal en het weeshuis **verder uitgebreid**. Er komt een gebouw op het projectgebied te liggen dat dienst doet als burelen voor het ziekenhuis. Het complex wordt aan de straatkant afgesloten door een bakstenen muur met hekwerk.

In 1940 wordt het **hele hospitaalcomplex gesloopt**, met uitzondering van de Hospitaalkapel. In de jaren **1960** wordt er een **nieuw groot complex gebouwd** dat plaats biedt aan een ziekenhuis en ouderentehuis. Dit complex blijft overeind **tot 2012**. Op dat moment wordt het grotendeels gesloopt, met uitzondering van de bijgebouwen die nu nog op het projectgebied aanwezig zijn.

Op het projectgebied, dicht bij de Burchtstraat is bij een evaluerend onderzoek voor de volledige OCMW-site een proefput aangelegd ter hoogte van de voormalige binnenplaats van het hospitaal en binnen de 19de-eeuwse uitbreiding ervan. Op een diepte van slechts 0,45 m onder het huidige looppniveau komen **2 restanten van muren** tevoorschijn, beide met een ondiepe bewaring en een noordoost-zuidwest oriëntatie (Afbeelding 1). Mogelijk zijn deze in verband te brengen met de **19de-eeuwse uitbreiding van het hospitaal**. **Restanten van vloeren** en looppniveaus die hiermee samen horen zijn **niet meer bewaard**. Het betreft dan ook slechts de onderste restant van de fundering van deze muren. Beide muren zijn opgetrokken in een laag waarvan de dikte varieert van 0,5 m tot 1 m. Onder deze laag bevinden zich opnieuw **verschillende ophogingslagen**, waarbinnen enkele kuilen kunnen herkend worden. Onderaan, op een diepte van 2,1 m onder het huidige looppniveau bevindt zich **moederbodem** bestaande uit geel lemig zand. Een van de **onderste ophogingslagen bevatte materiaal dat in de late middeleeuwen te dateren is**.

De **proefputten rond het projectgebied** tonen zonder uitzondering dikke ophogingspakketten die op sommige plekken wel **3 m diep** onder het huidige oppervlak gingen. Deze lagen werden gedateerd in de **17de-18de eeuw**. Het is niet ondenkbaar, en zelfs aannemelijk dat deze pakketten te linken zijn aan nivelleringswerken van het terrein voorafgaand aan de nieuwbouw van het kloostercomplex in de 18de eeuw.. Immers tonen de kaarten uit de 17de eeuw dat er kort achter de Hospitaalkapel een zijarm van de Dender moet hebben gelopen. Dit impliceert dat er ook enig niveauverschil zal geweest zijn van de Burchtstraat naar deze Denderarm. **Wellicht is in de 18de eeuw, op het moment dat het hospitaal en de**

kapel werden herbouwd, de gelegenheid genomen om de hele zone op te hogen en te nivelleren. Dit verklaart ook waarom er aan de (hoger gelegen) straatkant geen ophogingspakketten zijn aangetroffen.

2.2.7 DE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN ARCHEOLOGISCH ERFGOED

2.2.7.1 EEN GEMOTIVEERDE TEKSTUELE VERWACHTING TEN AANZIEN VAN DE AANWEZIGHEID EN AARD VAN HET ARCHEOLOGISCH ERFGOED OP HET ONDERZOCHE TERREIN

➤ *Aanwijzingen voor het archeologisch potentieel, landschapshistoriek en gebruiksevolutie*

Het projectgebied is onlosmakelijk verbonden met het **Onze-Lieve-Vrouwehospitaal** dat sinds de oprichting in de **13de eeuw** op de locatie te situeren is. Het hospitaal werd gebouwd langs de **Burchtstraat**, een in de 12de en 13de eeuw **belangrijke as** tussen het **economisch centrum** van de stad rond de Graanmarkt, en de **Burchtsite** aan de rechteroever van de Dender. Historische documentatie geeft aan dat het complex een bewogen ontwikkelingsgeschiedenis heeft gekend. In het midden van de 18de eeuw was het complex verloederd en besloot men om het opnieuw op te bouwen. **In 1763 werd de huidige Hospitaalkapel** gebouwd, gevolgd door de bouw van de **rest van het complex tussen 1775-1776**. Thans is de 18de-eeuwse **Hospitaalkapel het enige overblijvende bouwwerk** van het hospitaal. Historische kaarten uit de 16de en 17de eeuw tonen dat de zone van het projectgebied in die periode in gebruik was als tuinzone. Een **plan** van het complex **uit 1783** toont dat er op dat moment op het **complex een sacristie en oratorium** waren gebouwd. **Achter de kapel lag een begraafplaats.** Daarvan zijn echter **geen sporen teruggevonden** in de proefputten.

Op **het einde van de 18de eeuw** werd het complex, tijdens de Franse bezetting, **overgedragen aan de stad** en werd het onderdeel van (een voorloper van) het OCMW. In de loop van de **19de eeuw** kwamen er ook nog op het voorste gedeelte van het projectgebied gebouwen bij: tegen de kapel werden **burelen** aangebouwd. **In 1940 werden de gebouwen met uitzondering van de Hospitaalkapel gesloopt.** In het begin van de jaren **1960** werd er een **groot ziekenhuis en ouderentehuis van het OCMW** gebouwd op de locatie. **Dit werd in 2012 gesloopt**, met uitzondering van de gebouwen die nu nog op het projectgebied staan.

Op de historische kaarten uit de 17de eeuw is te zien dat er net ten oosten van de Hospitaalkapel lange tijd een zijarm van de Dender moet hebben gelopen. Omdat georeferentie van deze kaarten moeilijk is, is het niet mogelijk deze positie exact te bepalen, echter geeft de Hospitaalkapel wel een goed oriëntatiepunt.

Voor de kennis van de ondergrond kan gebruik gemaakt worden van twee vooronderzoeken op en rond het projectgebied. Vooraan langs de Burchtstraat trof men tijdens het vooronderzoek voor de waardering van de OCMW site verschillende ophogingslagen en muurresten aan. De muren zijn wellicht te linken aan de 19de -eeuwse uitbreiding van het hospitaal. De ophogingslagen werden mogelijk doorsneden door kuilen. **De onderste ophogingslagen bevatten uitsluitend laat middeleeuws aardewerk dat tussen de 11de – 14de eeuw te dateren is. Wellicht zijn deze pakketten in verband te brengen met de bewoning langs de Burchtstraat vanaf de 12-13de eeuw.** Aangezien deze straat lange tijd een belangrijke as vormde in de stad, is het waarschijnlijk dat er **langs de straatkant lange tijd bewoning heeft bestaan**, die mogelijk nog ouder is dan het hospitaal.

Ook rond het huidige projectgebied zijn een aantal proefputten aangelegd. De proefputten in de Hospitaalkapel zijn tot een diepte van 50 cm onder het maaiveld (in de kapel) uitgegraven. In deze putten zijn enkel (puinige) ophogingslagen aangetroffen. De proefputten ten westen, oosten en ten zuiden van het projectgebied tonen allemaal dikke ophogingspakketten. Het gaat zowel om recente ophogingslagen als oudere ophogingspakketten. In verschillende putten zitten ophogingspakketten uit de 17de-18de eeuw die **tot 3 m diep onder het huidige niveau gingen. Mogelijk zijn deze pakketten in verband te brengen met de bouwwerken in de 18de eeuw. Het is mogelijk en zelf waarschijnlijk dat men de terreinen een stuk heeft genivelleerd voor de bouw van het nieuwe complex.** De oorspronkelijke helling richting de oude Denderarm zal op die manier volledig weggewerkt zijn. In proefputten dicht bij de straatkant is het ophogingspakket uit deze periode niet of nauwelijks aanwezig. Hoe dicht bij de denderarm, hoe dikker het pakket.

De kaart uit **1783 gaf een sacristie, een oratorium en een begraafplaats weer** op het projectgebied. Daarvan zijn **geen sporen aangetroffen in het vooronderzoek.** Aangezien de ophogingspakketten wellicht

ouder zijn dan de afgebeelde structuren, **kunnen er theoretisch gezien nog restanten van bewaard zijn onder het bestaande gebouw.**

➤ *Wat is de impact van de geplande werken?*

De Stad Ninove wenst een nieuw bijgebouw te realiseren voor de Dienst Toerisme, vlak aan de Hospitaalkapel in de Burchtstraat. De impact van de werken kan opgedeeld worden in twee zones. Enerzijds de zone vooraan aan de Burchtstraat waar de regenwaterput en septische tank worden geplaatst en anderzijds de locatie waar de nieuwbouw zal gerealiseerd worden.

Aan de straatzijde wordt een oppervlakte van ongeveer 84 m² ingenomen voor de aanleg van een septische tank (8650 l), een regenwaterput (20 000 l) en een zone waar infiltratiekratten zullen geplaatst worden. Concreet betekent dit dat deze zone intensief zal worden vergraven tot op een aanzienlijke diepte.⁴⁶

Verder op het perceel zal een nieuwbouw opgetrokken worden, waarvoor eerst een bestaand volume zal afgebroken worden, met inbegrip van de funderingen. Het nieuwe gebouw komt binnen de bestaande contouren van het oude gebouw te liggen, maar zal met een bruto vloeroppervlak van 253,7 m² iets kleiner zijn. De nieuwbouw zal uit twee verdiepen bestaan en zal een onthaalruimte, balie, sanitaire voorzieningen, keuken en bureaus hebben op het gelijkvloers. Op de eerste verdieping is een grote tentoonstellingsruimte, een vergaderzaal en een grote berging te vinden. De verdiepingen zijn toegankelijk via een trap en een lift. Zowel aan de noordelijke en zuidelijke langzijde wordt een toegang voorzien voor rolstoelgebruikers. Deze toegangen worden ook voorzien van een randfundering.

Op de plaats van de nieuwbouw zal de impact van de werken bestaan uit het slopen van de oude funderingen, de aanleg van nieuwe funderingen, het uitgraven van een liftput, het graven van nieuwe leidingen voor riolering en afvoer regenwater. De opbouw van de nieuwbouw komt op hetzelfde niveau te liggen dan het huidige vloerniveau van het koor van de kapel. Dit betekent dat dit ongeveer 63 cm hoger is dan het huidige voetpad. De opbouw van de geplande bijbouw is ongeveer 60 cm dik, waardoor de onderkant van de vloeropbouw ongeveer op het huidige maaiveldniveau komt te liggen. De ringbalken van de funderingsplaat zullen tot op vorstvrije diepte worden uitgegraven. Dat wil zeggen dat deze minstens tot 80 cm in de ondergrond zullen uitgegraven worden. Voor de aanleg van de sanitaire afvoerbuizen moet rekening gehouden worden met een uitgraving van ongeveer 30-50 cm onder het niveau van de vloerplaat. Aangezien er in sommige zones vrij veel buizen zullen komen te liggen, zal de grond in deze zone tot op deze diepte vrij intens geroerd worden. De liftkoker van 2,5 x 2,5 m zal tot een diepte van ongeveer 1,17 m onder de huidige vloeropbouw worden uitgegraven.

➤ *Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site op lokaal, regionaal en op Vlaams niveau?*

Het **kennispotentieel situeert zich vooral langsheen de Burchtstraat** in de zone die intensief zal vergraven worden door de aanleg van de regenwaterput en de septische tank. Het is mogelijk dat er langs deze straat die een belangrijke rol speelde in de uitbouw van de stad Ninove in de **12de en 13de eeuw**, op een iets hoger en drogere gronden, **huizen zijn gezet**. Er kunnen **huizen gestaan hebben die ouder** zijn dan het Hospitaalcomplex dat in de **13de eeuw is opgericht**. Het is daarnaast ook mogelijk dat er sporen terug te vinden zijn van het hospitaalcomplex. De kaarten uit de 16de en 17de eeuw tonen langsheen de zuidelijke kant van de kapel geen bebouwing, echter kan dit in het verleden anders geweest zijn. **Historische bronnen suggereren een intensieve bebouwingdynamiek op het terrein**. In de loop van de 19de eeuw werd op dit stuk een bijbouw gerealiseerd dat onderdak bood aan de burelen van het ziekenhuis.

De **kennis van de middeleeuwse stedelijke bewoning is nog in volle ontwikkeling**. Nieuwe resultaten zullen een **waardevolle aanvulling zijn tot de bestaande kennis** in de stad. Deze kunnen onder meer

---

⁴⁶ De dimensies van de uitgraving voor de regenwaterput zijn niet gekend, waardoor met een maximale bodemingreep moet gerekend worden.

gespiegeld worden aan recente bevindingen uit de Beverstraat, waar eveneens een middeleeuws erf kon blootgelegd worden langsheen een belangrijke straat in Ninove.⁴⁷

Het kennispotentieel in de achterliggende zone, waar momenteel nog een bijbouw uit de jaren 1960 staat, is een stuk lager. Niet alleen is deze zone in het verleden intens bebouwd geweest, proefputten in de onmiddellijke omgeving tonen aan dat dit gebied in de **17-18de eeuw intensief opgehoogd** is geweest. Het gaat om pakketten die **tot 3 m diep onder het huidige maaiveld** gaan. Wellicht reflecteren deze pakketten een ophoging voor de herbouw van het hospitaalcomplex. **Mogelijk heeft men met deze ingreep het terrein willen uitvlakken.** Immers tonen historische kaarten uit de 17de eeuw dat er **vlakbij de hospitaalkapel een oude Denderarm** moet hebben gelopen. De ophoging heeft het oude reliëf uitgevlakt.

In deze zone zijn wellicht muurresten van oude fases van het hospitaal terug te vinden. Een kaart uit 1783 maakt ook gewag van **een begraafplaats achter de kapel**. Aangezien deze kaart dateert van na de aanleg, is het dus mogelijk dat de begravingen de ophogingslaag doorsnijden. **Het is niet geweten in welke mate de huidige bebouwing deze begraafplaats heeft vergraven. De proefputten hebben evenwel geen stoffelijke overschotten blootgelegd.**

De impact op de ondergrond voor de nieuwe bebouwing zal omdat de onderkant van de vloerplaat ongeveer op maaiveldniveau komt te liggen, komen van de **aanleg van de funderingen, de aanleg van de riolering en de aanleg van de liftkoker**. Waarbij de liftkoker van 2,5 x 2,5 m en 1,17 cm diep onder het huidige maaiveld de grootste impact zal hebben.

➤ *Is er verder vooronderzoek noodzakelijk en welke vorm dient dit aan te nemen?*

Neen. Op basis van de proefputten uit het verkennend onderzoek voor de OCMW-site is er voldoende informatie om een goede inschatting te maken van de terreingesteldheid en de verwachting ten aanzien van de geplande werken.

2.2.7.2   *AFBAKENING VAN ZONES WAAR GEEN ARCHEOLOGISCH ERFGOED AANWEZIG IS OF VERWACHT WORDT*
Nvt.

2.2.7.3   *AFBAKENING VAN ZONES WAAR ARCHEOLOGISCH ERFGOED VASTGESTELD IS OF VERWACHT WORDT*
In het volledige onderzoeksgebied kunnen archeologische sporen verwacht worden.

---

⁴⁷ De Graeve *et al.* 2021

3 BIBLIOGRAFIE

3.1 LITERATUUR

- BERKERS M. & KLINKENBORG S.**, 2009. Archeologisch proefonderzoek op de Graanmarkt te Ninove. Een kleine bijdrage tot de geschiedenis van de stad, *Het Land van Aalst* 61/1, 25-36.
- COUCHEZ K., KLINKENBORG S. & CHERRETTÉ B.** 2021. Proefputtenonderzoek Ninove Hospitaalkapel. Eindverslag 2021E196. *SOLVA-Archeologierapport nr. 217*
- DE GRAEVE A., VERBEKE E., DE MAEYER W., KLINKENBORG S.**, 2021. Ninove Beverstraat. Archeologisch onderzoek, *SOLVA Archeologie Rapport* 213.
- DE KEMPENEER J.**, 1991. Aantekeningen over het O.-L.-Vrouwhospitaal van Ninove (16de – 18de E.), *Het Land van Aalst* 43/3, 185-202.
- HERREMANS D., ALLEMEERSCH L., DEGRYSE J., DE TOLLENAERE J., EGGERMONT S., THYS C. & VERBEKE E.**, 2018. *ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE EN WAARDERING. DE BURCHT VAN NINOVE (OOST-VLAANDEREN)*, Ruben Willaert bvba en Agentschap Onroerend Erfgoed.
- KLINKENBORG S., DE MAEYER W., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B.**, 2009. Ninove Graanmarkt. Archeologisch onderzoek (maart juli 2009). *SOLVA archeologierapport* 6, onuitgegeven rapport.
- KLINKENBORG S. & CHERRETTÉ B. 2015A.** Ninove- Ingelandt. Bureaustudie. *SOLVA-Archeologierapport* 43
- KLINKENBORG S. & CHERRETTÉ B. 2015B.** Ninove OCMW/Burchtstraat, Archeologisch vooronderzoek op de voormalige OCMW-site. *SOLVA -Archeologierapport* 92.
- SEVENANT M., MENSCHAERT J., COUVREUR M., RONSE A., ANTROP M., GEYPENS M., HERMY M. EN DE BLUST G.** (2002) *Ecodistricten: Ruimtelijke eenheden voor gebiedsgericht milieubeleid in Vlaanderen. Deelrapport II: Afbakening van ecodistricten en ecoregio's: Verklarende teksten.* Onuitgegeven rapport.
- VANDER GINST V., VAN DER WAA M., DE RAYMAEKER A., CLAESSENS S.**, 2019. *Eindrapport: De archeologische opgraving aan de Lange Muntstraat/Marktstraat te Ninove*, Archeo-rapport 461.
- VAN DE PERRE D.**, 2005. "Is 'De Mallaard' (Nederwijk) de oudste bewoningskern van Ninove?", *Het Land van Aalst* 57/1, 5-24.
- VAN DE PERRE D. & VANDE WINKEL G.**, 2008. Ninove (Nieneve, Ninoven), *Het Land van Aalst* 60.4, 267-286.
- VAN DE PERRE D. 2022.** Inghelant (ingeland) of de Ninoofse toponymische grabbelton. *Het Land van Aalst* 64, pp 3-18.

3.2 WEBSITES

D'HUYVETTER C., DE LONGIE B., EEMAN M., 1978a. Burchtstraat, Agentschap Onroerend Erfgoed.
<https://id.erfgoed.net/themas/1151>, geraadpleegd op 12/07/2021.

D'HUYVETTER C., DE LONGIE B., EEMAN M., 1978b. Onze-Lieve-Vrouwhospitaal, Agentschap Onroerend Erfgoed.
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/9209>, geraadpleegd op 12/07/2021.

D'HUYVETTER C., DE LONGIE B., EEMAN M., 1978c. Onze-Lieve-Vrouwekapel, Agentschap Onroerend Erfgoed.
<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/9210>, geraadpleegd op 12/07/2021.

Laatste raadpleging op 13/06/2022

<https://www.dov.vlaanderen.be>

<https://www.geopunt.be>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

<https://geo.onroenderfgoed.be>

<https://maps.google.be>

<http://www.cartesius.be>

<http://cai.onroenderfgoed.be/>